

A MI ISTENÜNK

PÉTERFFY
GEDEON

• BUDAPEST - 1942 •

PÉTERFFY GEDEON: A MI ISTENUNK

A MI ISTENÜNK

IRTA:
PÉTERFFY GEDEON

BUDAPEST, 1942

Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus.

Nr. 4769/1942. Imprimatur. Strigonii, die 19. Junii 1942.

Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Felelős kiadó: Dr. Péterffy Gedeon.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII. Csepreghy-u. 2.

A MI ISTENÜNK

A divatos faji gondolat egyik szellemi atyja és prófétája, H. St. Chamberlain életének utolsó munkáját „Mensch und Gott” címmel írta meg. Még a mai korszellem hullámszásának egyik megindítója és apostola sem tudta kikerülni Isten problémáját és élete alkonyán szólnia kellett róla is. Igaz, nem azt kutatja, hogy igazságon alapul-e az Istenbe vetett hit, mert az objektív értékű vallás nála is feloldódik, mint annyi más mai gondolkodónál a szubjektív vallásosságban, de mégis elismeri a vallásos érzés fontosságát. Az emberi szellem minden értékét magában foglaló eszmének vallja és legnagyobb jelentőségét abban látja, hogy nyugalmat és békét ad.

Isten elől tehát nem térhet ki senki, de amint Chamberlain munkájának címe is mutatja, a mai ember saját lelkén át látja az Istent és így keresi a vele való találkozást. Régi korok gondolkodói, teológusok vagy bölcselek, ha a vallásról írtak, az első helyre az Istent tették és belőle kiindulva kerestek magyarázatot az ember problémáira. A mai nemzedék szemlélete egészen más! Az emberből kiindulva és az emberen át keresi az Istent. Minden kor gyermeke számára a legidősebb kérdés a generációs probléma marad: mint találja meg helyét a világban és a társadalomban, de a nemzedékek problémájában benn van az Istenhez igazodás kérdése is. Ez biztosítja Isten problémájának örök időszerűségét és kimondhatatlan jelentőségét.

Probléma és kínzó kérdés marad az Isten, mert

ő a végtelen és az ember által kimeríthetetlen Titok, de az ember azért sem tud soha kitérni az Isten elől, mert probléma marad önmagának is. Akár a világ magyarázatát, akár az élet értelmét keressük, mindegyre Isten titkával találkozunk.

Még nem régen azt írhatták, hogy a modern ember annyira ateista, hogy Istenről nem is vitatkozik többé. „Isten meghalt” — hirdették, de az élet és szellemi világ örökös nyugtalansága és kielégítetlen kérdései az ellenkezőjét mutatják. Isten nem halt meg, legfeljebb eltemették, a lelkek mélyén utána sóvárgó vágy azonban csak annál kínzóbb lett. S a mai ember el is érkezett az Isten nélküli élet útjának utolsó állomásához. A legnagyobb események jelentőségét legtöbbször csak nagyon későn értjük meg, amikor fel tudjuk mérni egész hatásukat. Hogy a keresztény Isten „meghalt” és akkor már nem vele, hanem a Semmivel, a vakorsossal vagy értelmetlen végzettel állunk szemben, annak szomorú következményeit most kezdjük látni igazán. Ures lett életünk, elveszett értelme és meghalt számunkra minden, ami több volt, mint föld, ember, világ, ami lelki és erkölcsi értéket jelentett.

A mély hit és dogmatikus elvek szilárd talajára épült középkor világa zárt és biztos rendbe állította az embert, ahol megtalálhatta a maga helyét. Az újkorban ez a zárt világrend felbomlott és az emberek öntudatában hordozott egységes világkép összetört. Új világok nyíltak meg mindenfelől a természet és szellem világában. Az embert elkábította a végtelenség és határtalan felszabadulás érzete, mégis öntudatos pillanataiban saját kicsinységének és elhagyatottságának tudatára is ráébredt. Bizonytalanná vált a léte és azóta a megsemmisüléstől való szorongó félelem kíséri és üldözi. A legmélyebb és leggazdagabb lelkeket ejti meg gyakran ez a reménytelen ki-elégületlenség, kimondhatatlan szomorúság és el-

viselhetetlen unalom érzése. Az Istentől távol járó ember magára maradt és minduntalan feltör lelkéből a magánosság síró panasza.

A mai szellemforduló jelentősége éppen abban áll, hogy az ember elindult megkeresni útját a magányból a teljesség, az elhagyatottságból a közösség felé. Bizonytalan tapogatódzással járja most ezt az utat, de nagy kérdés, hogy sorsát a közösségi érzés sodrára bízó ember megtalálja-e itt az életének tartalmat adó értelmet és értéket. S még nagyobb kérdés, hogy megtalálja-e a földi élet teljességét kitöltő és az egész valósággal közösséget jelentő kapcsolatot magával az Istennel. Ez a mai nemzedék Isten-problémája.

A mai ember hallotta Nietzsche ajkáról a nagy káromlást, hogy meghalt az Isten és az új evangélium szerint nincs nagyobb bűn, mint vétkezni a föld ellen. Ami egy emberöltővel ezelőtt még egy magános szellemóriás prófétai kijelentése volt, az ma átment az emberek érzésébe és gondolatvilágába. A tömegek önkénytelenül is Zarathustra evangéliumát ismétlik vagy élik. Hogy nincs Isten, azt legtöbben nem merik kimondani, de azt hiszik, hogy meghalt és levonják a következtetést, hogy éljünk helyette a földnek. Meghalt a régi Isten és vele összeomlott a régi világ. Megindult a nagy átértékelés és nem csoda, hogy az Istenbe vetett hit is mérlegre került. Meg fogja-e állni a régi hit az új világ erőinek teherpróbáját, mert ez dönti el sorsát a mi életünkben. Minden nemzedék, nemcsak a mai kor egy új világ eljövételét várja, de az új világ hajnalának boldogító és világító fényességét még nem látjuk. Helyette sötét és ijesztő szellemek szabadultak fel és mi is Szent Bernát szavát ismételjük, amit Huizinga a mai szellemi élet válságáról szóló könyvének címlapjára írt: *Habet mundus iste noctes suas et non paucas.* A világ járásának megvannak a maga sötét éjt-szakái, de nekünk világosság kell és ezért paran-

csoló szükség szólni az Istenről. A mi üzenetünk, hogy él az Isten. Feladatunk, hogy — bár sok ember szívében meghalt — életrekeltsük és a lelkekben mint az új élet fényes és melegítő napja keljen fel ő. Az Istenről gondolkodó, utána sóvárgó ember mindig azt akarta, hogy az ő lelkében éljen Isten, hogy Isten az övé legyen. A közösség fia sem kereshet mást, mint hogy megtalálja azt az Istent, aki mindenkié, aki a mi Istenünk.

A hitvédelemnek és hit hirdetésnek mindig ez volt a célja, de ennek az állandóan időszerű és örök feladatnak megvannak a mai korhoz szabott nehézségei és útjai. Számolnunk kell azzal, hogy ma a több, hősiesebb és emberibb élet nevében tagadják az Istent. Mintha éppen a hősiesség követelménye lenne az istentagadás és bátrabb, férfiasabb helytállás lenne vallani a lét értelmetlenségét és ennek a sötét tragikumnak ellenére is vállalni az élet küzdelmét. Ha él az Isten, akkor — a mai nemzedék számára — ő csak az erő és hősiesség Istene lehet. Az Istenben való hit ellen felmerülő etikai nehézségekre adandó feleletekben tehát fokozottabban tekintettel kell lennünk az egész mai élet erkölcsi és lelki beállítottságára.

A mi Istenünkről fogunk tehát szólni, de számot kell vetnünk azzal is, hogy az individualizmus évtizedei nem múltak el nyomtalanul az ember lelkén. Különösen vallási kérdésekben érzékenyebb lett és egyéni érzéseire hallgat.

A jobb lelkek mélyén pedig az a kívánság él a vallással szemben, hogy a vallásos élet dinamikusan ható erő, igazi élet, nem pedig örökölt társadalmi forma legyen. A kereszténységtől távol álló és magukat vallásosnak érző lelkek mind ezt kívánják. A vallásos életet, az Istennel való kapcsolatot inkább a keresésben, a meg nem nyugvó kutatásban és éppen ennek következtében a meg nem alkuvó hősiességben látják, mint a célhoz érésben, békében, Isten boldogító bírásában. Amit

Bergson úgy fejezett ki, hogy az ember legyen „nyílt lélek”, az a gondolat él számos kereső és kutató emberben. Nem egy író, művészt vagy gondolkodót, aki egyébként igen távol áll a kereszténység, a történeti vallás formáinak élésétől, mint vallásos lelket mégis becsülnék, sőt többre is értékelnék, mint a tradicionális kereszténység gondolatvilágának kifejezőit. Azonban abból a különben tiszteletreméltó és helyes értelemben egészen elfogadható kívánságból, hogy a vallás legyen életet adó és sodró erő, sajnálatos módon számos összeütközés és a kereszténységgel szemben való idegenkedés nem egy oka származott. Lelki igények és mélyből jövő erők ütköznek évszázados formákkal és jogi keretekbe foglalt tradícióval. A vallásos, lelkének természetes vágyaival Istent kereső lélek kétségtelenül igen szenved ezen ellentétek miatt és értetlenül áll szemben sok formával és jelenséggel, amit a történeti kereszténységben talál. A tradicionális hit védője és képviselője viszont érthető idegenkedéssel és köteles óvakodással nézi ezeket a szellemi jelenségeket. Változtatlanul kell vallania, hogy a vallás több, mint az isteneszme megszületése a lélek mélyén és a vallásos kötelezettség alapja több, mint annak az erkölcsi törvénynek a megvalósítása, amivel az ember végeredményben önmagának vagy közösségének tartozik.

Minden átmeneti kor és szellemi fordulat felveti ezeket a nagy kérdéseket a hittel szemben. Miként foglaljunk tehát állást ezekben az összeütközésekben és az élet által felszínre hozott új valóság, a korszellem örökké új gondolata milyen vonatkozást találhat az örök igazságokkal? Ezek az ellentétek és ütközések legszemléletesebben az ifjúság lelkén tükröződnek. Az ifjúság a folyton születő és alakuló új embertípus, a mindig útban lévő új világ örök képviselője. Ha lelkébe tekintünk, úgy látjuk, hogy benne a hittel való össze-

ütközés, az Isten problémája nem tudatos tévedések vagy hamis tanítások formájában jelentkezik. Azelőtt az elvont gondolatokat jobban értékelő és a logikát jobban megbecsülő korokban előbb alakult ki téves eszmék nyomán egy hamis tan, s ebből született meg a hibás lelki magatartás és élet. Ha ellentéteket akarnánk kiélezní, akkor azt mondhatnók, hogy ma inkább fordítva áll a helyzet. A lelkekben előbb él egy bizonytalan idegenkedés és ellenséges hangulat, amiből a tételekben is kifejezhető tévtanítás megszületik. Tévedések és hamis eszmék tömegével élnek és terjednek, de a hittel szemben elfoglalt ellenséges magatartás is inkább lelki hangulatokban, érzésekben találja magyarázatát, mint elméleti megfontolásokban. Nem világosan megfogalmazott és tételekbe foglalt rendszerekkel, hanem a tömegek érzésével és hangulatával találkozunk, ha Istenről vagy a hitről kell szólnunk. Ha ellenfelekkel akarunk szembe szállni és őket meg akarjuk győzni, akkor nem magános nagy szellemekkel, írókkal vagy bölcslőkkel kell hadakoznunk, hanem a tömegek érzésvilágát kell átfórmálnunk. Igaz, hogy ezt a hangulatot és tömegérzést azok a szellemek hozták létre, akik már a század eleje óta hatottak gondolatvilágunkra. Ami azonban akkor csak egyesek által hirdetett tétel és kevesek szellemi kincse volt, azt ma nemcsak divatos bölcslők elevenítik fel, hanem a tömegek lelkében él. Most lettek igazán időszerűek: nevük és könyveik szimbólumokká váltak, utakat és programokat jelenítenek, amelyek feltárják a jelen válságának mélyreható rúgóit és irányítják gondolkodásunkat.

Ez szabja meg azt is, hogy milyen nyelven szóljunk. Számot kell vetnünk azzal, hogy az Istenben való hit nem tudományos vagy bölcseleti kérdés, hanem valójában lelki, az emberek érzésvilágát is megindító probléma. Istenről beszélni mindig nehéz feladat volt, mert a legmélyebb és

legnehezebb kérdésről a teológiai fogalmak kere-
tén és szókészletén túl szólni mindig túlhaladta az
ember képességeit. S mikor az ember Istentől hall,
mindig újat kíván, ami egyenesen hozzá szól és
nekünk ezt az igényt is ki kell elégítenünk a nélkül,
hogy az örök igazságból bármit is feladnánk. A
mai ember nyelvén kell beszélnünk, de tudjuk azt
is, hogy a mai nemzedék fiának hangja kemény
és őszinte lett. Mint a sokat szenvedett emberek
ajkáról feltörő panaszok, úgy hangzanak az ő
szavai is, mikor Istentől szól és nem kímélve sen-
kit, lelkéből beszél. A probléma meglátására és
a szükséges kifejezésmódra, úgy érezzük, az élet
tanít minket, ha nyitott szemmel és érző szívvel
állunk be sodrába. Hogy Isten a világ teremtője
és minden idő ura, azt nemcsak a gondolkodó
eszünk bizonyítja, hanem ennek az igazságnak
nyomai feltáruznak magának a világnak mélységei-
ből és a történelmi események sodrából. Mi a
kinyilatkoztatás Istent keressük, azt, aki a Szent-
írás lapjain jelenik meg előttünk s bár felülmúlja
a világ és természet erőit, mégis hisszük, hogy a
róla szóló keresztény tanítás megtalálja az utat
a titkok megérzésére fogékony, misztikumra hajló
ember érzésvilágához.

Nem akarjuk kimeríteni a teljes Isten-tant, amit
a teológia alkotott. Tartalomban nem is nyújtha-
tunk újat, mindössze néhány gondolatból, az élet
által felvetett problémából indulunk el. Csupán a
nézőpontok időszerű kiválasztása, a kérdések
elevenése biztosíthatja azt, hogy amit Istentől
elmondunk, újszerű legyen annak, akiben ezek a
problémák élnek. Az istenhit gazdag tartalmából
is csak egyes meglátásokat emelünk ki, de ha nem
is tudunk egy nézőpontból tekintve mindent el-
mondani, mégis mikor valami értéket vagy igaz-
ságot állítunk róla, mindig Őt gondoljuk egészen.
Tudjuk, hogy a végtelenségnek sokszoros értéke
van számunkra és ezért úgy közelítjük meg a vég-

telen tökéletességű isteni gazdagságot, amint felkínálja magát nekünk. Amit így ragadunk meg belőle, az lesz számunkra mindig az időszerű.

Istenről szólunk, mégpedig annak a kornak lezárása után, amelyik abban az illúzióban élt, hogy az emberiség utolsó és legmagasabb fejlődési fokának csúcsait közelítette meg. S most a történelmi válságok emberét kell az időből az örökkévalósághoz vezetni. Biztos azonban, hogy az örök Istennek, aki a teljes lét, akiben együtt van minden történelmi fordulat értéke, van mondanivalója a mai kor fia számára is. Ő, aki az „örökkévalóságnak szemlélője” (Jéz. Sir. 36, 19.), átsegíti ennek a kornak gyermekét is az átmenet fájdalmas válságain. A földi idő és történelem az örökkévalóság kezdete lehet, csak Isten valóságos jelenléte hiányzik belőle. Ha azonban megtalálta ez a kor is az ő Istenét, akkor megindult történelmi feladatának beteljesítése az örökkévalóság felé.

Hosszú az út. Ha földi távolságokból néznénk a világ és történelem eseményeit, akkor csak homályos ködfoltot látnánk, mint a kialakuló új világok, csillagködök képét. De a ködből is születhetik fényes csillag, alakulhat új világ, ha megtalálta fényességet árasztó és melegítő középpontját, ha megtalálta az ő Istenét.

A ködös, homályos bizonytalanság fájhat, de tisztulás és kialakulás nincs Isten nélkül. Magány, feladatvállalás, hősi élet és lemondás: ezek a mai ember, elsősorban az európai ember lelkére nehezedő terhek. Magános lett, mert elszakadt Istenétől és elszakadt múltjától. Most érzi fájón, hogy árva maradt és feladatait neki kell egyedül megoldania. Istent is így kell újra megtalálnia, önálló munkával, lázas, szenvedélyes kereséssel, mert csak így lesz az övé, így lesz a tradíció, a múlt Istenéből a mi Istenünk. Amint a világ sorának, úgy a hitnek is megvannak a maga esélyei és történelmi for-

dulatai. Ma egy ilyen fordulat előtt állunk. Ortega szerint „az európai ember egyedül áll, oldalán élő halottak nélkül, mint Peter Schlehmi az elvesztett árnyéka nélkül. Mindíg ez történik, valahányszor a Nagy Dél közeleg”. Nemcsak a multtól szakadt el mindenki, hanem elfordul a bizonytalan jelentől is. A jövőben élünk s ennek eszméi jelentenek ma dinamikus erőt. Számunkra a holnap is lehet meghatározója a jelennek, amint a mult lehetett okozója annak, ami van. A hideg racionalizmus korát logikusan váltotta fel az erőbálványozása és az élet ösztönös megnyilvánulásainak tisztelete. A ma hódító világnézetek azonban már hitet kívánnak, prófétáik észfölköti valóságokra utalnak. A feltétlen odaadás, a misztikum előtt való meghajlás, a dogmatikus meggyőződések elfogadásának kora előttünk van. Az esélyekkel élni, a szellemi fordulatokat felhasználni a történelmi idők fiának feladata és felelőssége. A fordulatok általunk várt eredménye azonban csak az lehet, hogy elérkezik a Nagy Dél, melynek világító napja az újra megtalált Isten, a mi Istenünk.

KI A MI ISTENÜNK?

Ki Isten az Úron
kívül? Ki Isten a
mi Istenünkön kívül?
(Zsolt. 17, 32.)

Pascalnak, az újkor egyik legmélyebb vallásos gondolkodójának volt az egész életére kiható megrendítő vallásos élménye, amelynek emlékét pergamentre feljegyezte és ruhájába varrva állandóan szíve fölött hordozta. A nevezetes Memorial szövege, amelynek megfigyeltetésén annyian fáradoztak, így szól:

„Az üdvösségnek 1654. éve.

Hétfő, november 23. Szent Kelemen pápa és vértanú napja és a többiek a martirologiumban. Szent Chrysogonus vértanú vigiliája és másoké. Körülbelül fél tizenegy órától este körülbelül fél óráig éjfél után,

Tűz.

„Ábrahám Istene, Izsáknak Istene, Jákobnak Istene” nem a filozófusoké és tudósoké.

Bizonyosság, bizonyosság. Érzés. Öröm. Béke.

Jézus Krisztus Istene.

Deum meum et Deum vestrum.

„A te Istened legyen az én Istenem.”

Elfeledkezve a világról és minden dologról Istenen kívül.

Csak azon az úton lehet Őt megtalálni, amelyet az Evangélium tanít.

Az emberi lélek nagysága.

„Igazságos Atya, a világ nem ismert meg Téged,

de én megismertelek Téged."
 Öröm, öröm, öröm, az öröm könnyei.
 Elszakadtam tőle:
 Dereliquerunt me fontem aquae vivae.
 „En Istenem, elhagysz engem?”
 Csak örökké el ne szakadjak tőle.
 „Ez az örök élet, hogy megismerjenek Téged, az
 egyedül igaz
 Istent és azt, akit Te küldtél, Jézus Krisztust.
 Jesus Christus.
 Jesus Christus.
 Elszakadtam tőle, elmenekültem előle, megtagad-
 tam őt, keresztre feszítettem.
 Bár soha el ne szakadtam volna tőle.
 Csak azon az úton lehet megőrizni őt, amelyet az
 Evangélium tanít:
 Tökéletes, édes benső lemondás.
 Tökéletes alávetettség Jézus Krisztus előtt és lelki
 vezetőm előtt.
 Örök boldogság a földi megpróbáltatás egyetlen
 napjáért.
 Non obliviscar sermones tuos. Amen."

Ki lehet az, akit csak így lehet kifejezni, aki
 előtt dadogva áll meg a legfényesebb értelem?
 Milyen lehet az az erő, amelyik így magával tud
 ragadni? Istennek ritka és rendkívüli kegyelme az
 ilyen élmény, amelynek nyomán feltárul a lélek
 előtt az az új világ és megrendítő valóság, amit
 az élő Isten megismerése jelent. Ilyen megnyilat-
 kozásra minden lélek éhes, de mi sem vagyunk
 megfosztva azoktól az élményektől, amelyek Isten-
 hez térést sürgetnek. Átmeneti korban élünk és
 ennek az időnek minden rémes vívódása és fáj-
 dalma egyben az emberiség apokaliptikus órája
 is. Összedűl sok minden, ami régi volt. A biztosnak
 hitt szilárd talaj megreped lábaink előtt. Mélység-
 gek tárulnak fel és az ember könnyen azt hiheti,
 hogy körülötte mindennek vége. Ha a mélységbe

nézünk, szédülünk, de aki felnéz, az előtt kilátás nyílik meg Isten felé és éppen ebben az összeomlásban, ebben a világrengésben találhatja meg az utat Istenhez.

Ilyen kilátás tárul fel mindenki előtt és akár milyen mélyen vagyunk, láthatjuk szemünk előtt emelkedni az emberiség örök útját, amin fáradt vándorok haladnak a végtelen cél felé. Vajjon rálép-e a mai nemzedék erre az útra? Követi-e cselekedet az élményt? Életbevágóan időszerű feladatról van szó, mert a mai embernek is rá kell lépnie erre az örök útra, hogy megtalálja igazi célját, az Istent, aki őt várja. A mai nemzedék fiaiban új érzések ébredtek fel, egy új világ áramlatai és vágyai jelentkeztek és most keresik, hogy miként indulhatnak meg ők is ezen az úton, hogyan találhatják meg az örök Istent, aki az ő Istenük lesz.

Hogy őt megtaláljuk, el kell szakadnunk sok megszokott formától, meg kell szabadulnunk belénk nőtt fogalmaktól. Nem szabad megmaradnunk a felszínen, hanem a szavak mélyébe, az eszmék velejéig kell hatolnunk, hogy újra hallhassuk az események zúgásában, a gondolatok áramlása mögött Isten szavát. Isten több mint fogalom, több mint belénk nevelt vagy örökségként kapott eszme. Megtapasztaljuk Pascallal, hogy ő valóban az élő Isten és az élő Istené, Isten az egész emberiségé és minden koré, de éppen ezért ő a miénk is, ő a mi Istenünk.

KELL-E SZÓLNI ISTENRŐL?

kérdezhetjük, hiszen ha felvetjük az Istenben való hit problémáját, nem kétséges, hogy a kérdés elméletileg már rég eldőlt a hit javára. Pedig már mindent megpróbáltak, hogy az Isten után való éhséget és szomjúságot kioltás az emberekből. Megpróbálták, de nem

sikerült. Nem is sikerülhet, mert „horror vacui” van a szellemi térben is, éppúgy, mint a fizikai világban. Az ember nem bírja el az űrt. Nem tudja elviselni a lét értelmetlenségét, hanem keresi az adatok között az összefüggést, a káoszban a rendet. Az a nemzedék, amely kimondta, hogy Isten meghalt, a megtagadott Isten helyett mást kezdett imádni s mindenféle ál- és pótvallások terjedtek el. Sok oldalról jött a támadás, ezer jogcímet talált a tagadás, — de minden oldalról megjött a felelet is. Egyre bizonyosabb lett, hogy Isten az, akire az embernek mindig igazán szüksége van. S előre is láthatjuk, hogy a most hódító pótvallások: hősök tisztelete, természeti erők, élet istenítése ürességet takar és nem elégítheti ki az embert.

Sok út vezet Istenhez: az egész világ, a szellemi élet tágas birodalma tele van feléje vezető ösvényekkel, amelyek mind egy középpontba futnak össze. Úgy látszik tehát, felesleges Istenről szólni, hiszen az embert régóta Istenhez kényszerítette az esze. Komoly tudományos nehézség, megoldatlan probléma már alig akad, és ma sokkal inkább, mint valaha nem a tudománytól, hanem a kontárságtól kell féltenuünk a hitet. A régi nagy tagadásnak, a tudományos hitetlenségnek csak utórezgéseit érezzük és ma Isten előtt fejet hajt az igazi tudomány. Feleslegesnek látszik szólni, hiszen az embert a szíve, érző lelke is minden korban Istenhez kényszerítette. Őt nem lehet elfelejteni, tudatát senkiből sem lehet véglegesen kiölni, mert az életben mindenfelől titkok néznek ránk. Isten az a kérdés, amit az élet talánya vet fel és a felelet sem lehet más, csak ő. Legcsendesebb perceinkben az ő hangját hallhatjuk, és ha úgy gondoljuk, hogy egészen magunk vagyunk, Isten árnyéka mégis ránk esik. A legszebb vagy igazán sorsdöntő órákban mindenkiben felkel a vágy egy biztos cél, egy mindenkinél megértőbb

barát, egy el nem múló boldogság után. Megérezzük egy mindennél fenségesebb törvény erejét s a le nem tagadható bűn súlyának kízó szegyenét. Nem vagyunk egyedül, mert — rejtve bár — de egy kéz vezet. Aki mellettünk áll, attól függünk is, ő a mi Urunk és Istenünk. Kell-e még szólni Istenről azoknak, akik mindennek az igazságát megtapasztalták, és van-e olyan, akit az élet nem vezetett ezek megérzésére?

Ez mind igaz lehet és mégis úgy érzem, hogy ha az előző nemzedékek meg is oldhatták maguk számára maradéktalanul az Isten problémáját, Isten mégis örök kérdés és örök probléma marad mindegyik nemzedék fiai számára. S éppen a mai ifjúságnak vannak olyan sajátos kérdései, amiket ezek az idők vetettek fel és amelyekre felelnünk kell. A világ, a szellemi élet, a lélek életének mélységei és a tudomány eredményei elvezethetik az embert a hit kapujához, de minden nemzedéknek magának kell felnyitnia a kaput és neki kell megtenni az utolsó, döntő, bátorságot kívánó lépést, amely bevezeti őt Istenének szentélyébe. Mi is így állunk Isten örök templomának küszöbén: ránk nehezedik a lét kérdésének és titkainak súlya, lelkünkben a kor égető kérdései, de mégis ajkunkra vesszük a Zsoltáros szavát: „Tárljatok fel örök kapuk, mert ez azok nemzedéke, akik Isten arcát keresik.” (Zsolt. 23, 6—7.)

A MAI SZELEMFORDULÓ

ismét felveti Istenhez igazodásunk problémáját. Vannak, akiket a mai nehéz idők közvetlenül és rövid úton Istenhez térítenek vissza. Boldog lelkek, mert megszerezték szívük békéjét és komolyan, bensőségesen át is tudják ezt élni. Nekik elég csak egy kicsit önmagukba tekinteni, hogy megtalálják lelkük mélyén az Istent. Ezt azonban sokan nem tudják megtenni.

Nincs idejük rá, nincs nyugalmuk hozzá. Ha önmagukba néznek, akkor érzésviláguk mélyén idegen, új feltörő erőket látnak. Ezek az érzések csak eltaszítják őket attól az Istentől, akiről hallottak, de akiről úgy érzik, hogy nem az ő Istenük, pedig lelkük mélyén ők is hinni szeretnének benne.

Hogyan ítéljük erről a jelenségről? Tudnunk kell, hogy a mai ember nem annyira az értelmét keresi a dolgoknak, mint inkább érzéseire hallgat. Benső vágyai és öntudatlan megtapasztalásai igazítják el a legtöbb kérdésben. Istennel szemben sem új tévhit, hanem új lelki magatartás jelentkezett. Nincs szó tudományos rendszerbe foglalt tévtanokról. Akik így hadakoznak a hit ellen, azok csak egy letűnt kor prófétáinak szavát fűzik egybe. Nem ez a fő nehézség, s hogy egyáltalán meghallgatásra találhatnak, annak az oka éppen ez a lelki magatartás. Ezt kell néznünk, nem úgy mint régen, amikor a hittel szemben jelentkező nehézségekben mindig a gondolati tartalmat vizsgálták.

S az ember lelke valóban változik, mert átalakulóban van a világgal és a szellemi életet irányító eszmékkel szemben elfoglalt beállítottsága. Új ember születik előttünk. Keresik az új embernek lelki képét, de végeredményben ez a lázas forrongás és kutatás istenkeresés, küzdelem az Istenért. Hiszen olyan lesz az ember lelki arca, amilyen lesz az ő Istene. Az ember igazi, örök értékeket sugárzó arcát nem lehet megtalálni az örök isteni arc nélkül. S ahogy elváltozott a világról és az emberiségről alkotott képünk, úgy alakultak át Istenről alkotott fogalmaink is.

S hogyan érez ez az új ember? Nem úgy ítél-e arról a nagy szellemi fordulatról, amely az előző generáció életében végbement, hogy csupán szellemi katasztrófa, a tudományos gondolkodás idegösszeroppanása volt? Nem csupán gyengeség, kifáradás következménye volt, hogy miután egy fél évszázad Isten nélkül tudott élni, egyszerre

olyan fontossá vált a hozzá való visszatérés? Ha Isten valóban a középpontja és végső célja mindennek, hogyan volt lehetséges, hogy annyian tudták tagadni őt? Most is meg fog változni minden, ha az ember gyengesége elmúlik és a föld erőibe vetett bizalma újból visszatér. S mikor új erőre kap, akkor újra hátat fordíthat Istennek, akihez a bajban menekült.

Nem válik-e feleslegessé Isten az új nemzedék fiai számára? Szükségük van-e még Istenre a fiataloknak és erőseknek? S ha igen, akkor milyen lesz ez az Isten? Ha a mai szellemi élet szenvedélyesen hullámozó folyamát nézzük, akkor az irány, amely felé az egész élet sodra áramlik, Isten felé mutat. A lélekben élő örök honvágyat a mai ember lelkéből sem lehet kiirtani. Alapjában véve ez nem is új dolog, de más az ember, aki ezt az utat keresi. Tudnunk kell, hogy ma a föld erőivel szövetkezett és a nagy földi közösségekben lelki otthonra talált ember, a közösség fia keresi az ő Istenét. Az Istenben való hit ezért ma nem elméleti, hanem erkölcsi és szociális probléma lett. A világra fordult mindenkinek az arca és az élet alapjainak. a világ folyásában sodródó erőknél a vonatkozását kell megkeresnünk Isten felé. Az új embernek Isten felé való törtétese olyan sajátos formákat mutat, amelyre nagy összeütközések és ellentétek jellemzők. Évszázados, klasszikussá vált kifejezési formák és homályosan tapogatódzó új törekvések állnak egymással szemben. Tudományosan lezárt tételeknek és az élet sodrának iránytadó, ösztönös erőknél az egyensúlyát kell keresnünk. Mert ne gondoljuk, hogy csupán a politikai változások hozták létre ezt a lelki beállítottságot. Gyökereit sokkal mélyebben kell keresni és már évekre visszamenően észre lehetett venni ennek az irányváltozásnak első jelentkezéseit.

Nehéz feladat lesz tehát megtalálni a mi Istenünket. Az istentagadás járhat kényelmes utakon,

de a lét kérdéseinek és éppen a legmélyebb, alapvető problémáknak a megoldása munkát, szellemi erőfeszítést, aszkézist igényel. Krisztus szava azonban hozzánk is elhangzott és minden nemzedék fiának teljes szívéből, teljes lelkéből, teljes elméjéből és minden erejéből — nem pedig hagyományozott örökségből, ráruházott régi formákból — kell Istent keresnie. Ha át is csapott rajta a korszellem hulláma, ha új vonzások és érzések ejtették is meg szívét és nagy földi feladatok kötik le erejét, akkor is teljes szívéből, teljes lelkéből és minden erejéből Istent kell szeretnie. (Lk. 10, 27.) S ezért érdemes lesz ezt az utat bejárni: nem elméleti okoskodás, hanem állandó emelkedés lesz. Csak az fog célhoz találni, aki fel is használja a lelki tisztulások alkalmát és lépésről-lépésre tisztuló lélekkel teszi meg ezt az utat. Nélküle nem találhatjuk meg az Istent, mert az ő legiökéletesebb képe saját lelkünk és rajta át kell Isten felé közelednünk. Úgy kell járnunk, mint Dante a purgatóriumban, ahol mindenegybes körön egy-egy régi bűn jegyét törölték le homlokáról. Így jutott el az igazi megújuláshoz, ahhoz a földi paradicsomhoz, amit a mai ember is keres, de csodálkozva láthatja, hogy ott felette már más csillagok világítanak.

Ilyen legyen a mi útunk is, mert a mai szellemi fordulónak, lelki válságnak értelme és célja, mint minden krízisnek, csak a gyógyulás, tisztulás lehet. S ha Isten nem kímélt meg attól, hogy ezt a purgatóriumi utat végigjárjuk, akkor az ő gondolatai nyomán kell haladnunk rajta, mert csak feléje közeledve érhetjük el célunkat. Megoldódik a válság, begyógyulnak a sebek és a mai ember is megtalálja az ő Istenét.

A TÖRTÉNELEM VEZETI

a válságok és történelmi idők fiát Istenhez. Ez a legegyszerűbb út. Ha az Isten felé vezető utakat keressük, akkor nem az egyénből indulunk ki, aki elvesztette lelkének az eszményi magaslatok felé irányuló szárnyalását. Nem gondolatokra építünk, mert minket már nem tudnak kielégíteni a szavak, csak a nagy realitások indítanak meg. Előttünk van az egész világ: a valóságra irányuló tekintetünk vezet minket a valóságos Istenhez. Nemcsak magunkban hordozzuk Isten eszméjét, hanem a külvilág is hozzá vezet. Csak a Vele való találkozás mély és közvetlen megtapasztalásától fog elváltozni gondolkodásunk és érzésvilágunk.

Ha kiindulást és élményt keresünk, akkor íme, előttünk vannak a mindenkinek lelke mélyére ható történelmi változások. Bár nagyon elkopott a történelmi szó jelentősége, mégis ez a mi pozitív kiindulásunk. De nem állunk meg itt, hanem beleállva és átélve a történelem sodrát, ez fog elvezetni minket a mai kor életét kormányzó élő Istenhez. Amint Szent Tamás istenbizonyításában abból a tapasztalati igazságból indult ki, hogy van mozgás a világban, ugyanígy mi is kiindulhatunk abból, hogy valami történik az emberrel. Érezzük, hogy változó világban élünk és a történelem zúgó, zavaros folyamának vagyunk tűnő, kicsiny hullámfodrai, de Isten itt is elénk lép és mi beleütközünk elkerülhetetlenül.

Sokak számára ismét úgy kell róla szólni, mint ahogy Szent Pál kezdte prédikációját az Areópagon az ismeretlen Istenről. (Ap. Csel. 17, 22. skv.) Számunkra is az az Isten, akit nem ismerünk, de akinek hatalmas kezét a világ erőinek áramlásában megérezhetjük, az a mi Istenünk. Mint a történelem mindenegyves fordulata, az ő titokzatos és kemény arca is új és ismeretlen lesz nekünk. De ő az, aki él és irányítja a történelem és jelen

válságának fordulatait. Minél gazdagabban és mélyebben ismeri meg valaki a világot, annál mélyebb és teljesebb lesz Istenről alkotott fogalma is. S minél jobban kavargó a történesek árja, minél mélyebben él benne valaki, annál inkább fogja hallani, hogy a világ viharainak zúgása Istenről beszél, és annál gazdagabb színekben tudja megfesteni az ő Istenének az arcát.

Előttünk kavargó a történelem árja és bár ezer és ezer változatban szól hozzánk, mégsem hallunk egybecsendülő harmóniát, hanem inkább lelket tépő hangzavart. A történelem koncertjében kemény és velőig hasító hangok is felcsendülnek, mi pedig nem értjük. Úgy vagyunk, mint az a hallgató, aki előtt egy ismeretlen zenedarabot játszanak. Hallja a hangokat, felismer egyes részleteket, de az egészszel szemben értelmetlenül áll. Nem érti a dallamok összefüggését, nem tudja, hogy milyen gondolatot akart a szerző a zene nyelvén kifejezni. Mégis, két igazság fényében kereshetünk megértést, hogy közelebb jussunk a történelmen át Istenhez.

Az első az, hogy a történelemben is vannak az emberi elme számára elrejtett titkok, amint a világ és a természet is tele van meg nem fejtett talányokkal. S ez mégsem jelenti, hogy a világ értelmetlenségek halmaza lenne, sőt inkább egy magasabb rendező bölcseségéről tesz bizonyosságot. A történelem pedig nem mechanikai törvényszerűséggel dolgozó gépezet, hanem belejátszik az emberek szabadakarata is. A történelem igazi ismerete az isteni mindentudásnak van fenntartva. Sohasem tudhatjuk tehát, hogy az események milyen fázisában vagyunk: felfelé haladunk-e vagy lefelé, emelkedő vagy süllyedő korban élünk-e?

A másik igazság, hogy a történelem könyvét nem a vaksors, hanem Isten írja, ezért a történelem minden fordulata róla beszél. Ha vannak benne hatalmasat alkotó, emberfeletti eszméket

hirdető és emberfeletti teljesítményeket létrehozó korok, akkor mindez a gondolat, érték és erő kitől jöhetne mástól, mint egyedül Istentől? Az ember sorsa mindig, még a bűnben is, mindig több volt, mint emberi és mikor érezhetjük ezt jobban, mint ma, mikor emberfeletti erőket látunk megindulni és akár régi világok leomlásában, akár újak felemelkedésében észrevehetjük, hogy itt nemcsak az ember jár a történelem mezején, hanem valaki más is. Sokkal nagyobb terv részletei tárulnak fel előttünk, mint kicsinyes emberi számítások és elgondolások.

Isten jár a történelem útjain, mert az előre nem látott fordulatok, tragikus bukások sem lehetnek a merő véletlen művei. Ha csak a véletlen és vaksors dolgoznék, akkor az emberiség multja állandó katasztrófák halmaza, nagy temető lenne. A jósors és balszerencse váltakozása azonban megmutatja, hogy valakinek a kezében összefutnak a történeések száalai, aki az emberektől függetlenül jutalmaz és büntet. Sőt a meg nem értett történelmi tragikumok és csapások mutatnak legmélyebben Istenre. Ilyenkor tűnik ki igazán, hogy Isten országa, de még az ember igazi hazája sem e világról való. Mindebből nyilvánvaló, hogy nem az ember csinálja a történelmet. „A történelem nem akadémiák programjai szerint alakul, s az idők járását nem a gondolat útkaparói csinálják. Isten csinálja azt... az Úr.” (Prohászka: Korunk lelke. Ő. M. 10, 170.) Az ember szónokolhat kultúráról, álmodhat haladásról, szöhet terveket örök békéről és kényelmes életformákról, azt is hiheti, hogy ő alakítja a világ sorát. S egyszerre csak mint egy hatalmas rianás megreped csillogó kultúránk külsőséges világának felszíne, a mélységekből riasztó szó tör elő és a viharban megcsendül Isten szava: „Én vagyok az Úr... és előttem hajlik meg minden térd!” (Iz. 43, 11; 45, 23.)

Hány meg hány ilyen Istent sejtető felkiáltójel

található az események sodrában. Mikor az ember sorsa fordulópontra érkezik és élete új ösvényekre tér, akkor felkél benne annak a fenséges és titokzatos hatalomnak a megérzése, aki mindennek a sorsát kezében tartja. Ezekben az órákban tűnik fel a lélek előtt hivatása, az a nagy és szent feladat, amely elől nem vonhatja ki magát. Ekkor lesz nyilvánvaló, hogy a népeket is az Úr hívta, de el is vetheti őket. Aki meghallja a lelkéhez szóló isteni hívást, az tudja, hogy él az Isten. Annak a szívében úgy éghet ez az igazság, mint Pascal Memorialja, amit egész életében a keble fölött hordott. A történelemből tűnik ki igazán, hogy Isten titok, tűz és vér, hogy ő nem a bölcsek és filozófusok, hanem az élők Istene.

Sokban az emberi értelemről távoleső és fölötte járó út ez, de tagadhatatlan, hogy éppen a mai időkben az emberi értelem számára nehéz titkokat felvető világban élünk. Mégis mindezekben a megérzésekben és tapasztalásokban van elég gondolat az értelem számára, van elég érték az akaratunknak és szívünknek, hogy mindezt elfogadja és belássa, hogy az ember világa esendő, mulandó, létében alapvetően másról függő. S az ember ennek az alapvető igazságnak elfogadásával, lelkének és értelmének kiolthatatlan igényével elindulhat megkeresni a változó mögött az állandót, az esetleges mögött a független valóságot, az összeomló világ mögött az örök Istent. Mi nem azért vágyódunk az örökkévaló után, mert mulandók vagyunk, hanem mert lelkünkben hordjuk a halhatatlanságot, ezért tűnik elénk a világ mulandósága és esendő volta. Kívül keressük tehát azt a szilárd pontot, amelyen megállhatunk.

Igy lesz az események értelmének meglátása, az összefüggések felismerése út az Isten felé. Akármennyire nem illeszkednek be a mi kicsiny világunkba az állandóan áramló, zajló események, mégis a káoszról összeállnak renddé. Mint egy

tervrajz alapgondolatának felismerése, egy gondolatmenet értelmének a meglátása világosságot derít az egész homályos tervre, ugyanígy felismerjük az egész élet értelmét, ha megtaláltuk benne az Istent. Ha egy magasabb pontra fel tudunk emelkedni és onnan tekintjük át az események nagyobb szakaszát, akkor láthatjuk, hogy a világ valamennyi szála Istenhez fut össze. Isten az, aki által egy régi meghatározás szerint minden lett és aki felé minden törekszik: per quem omnia sunt et in quem omnia tendunt. Ő az élet ősi fészke, ahonnan minden kiszállt és feléje tart minden. Ő győzni is fog mindenben, mert minden hozzá tér vissza.

Ha a váltakozó események összeálltak Életté és Történelemmé, akkor az emberi szellem megtette az utolsó lépést is Isten felé. Ott áll a hit kapujában, mert kész arra, hogy lelkében meghajoljon egy felette álló hatalom előtt és megértette, hogy nem ő mindennek a mértéke a földön. Ott áll az ő Istene, történelmi korának Ura és Királya előtt.

HÁBORÚS NEMZEDÉK

keresi az ő Istenét. Apák, akiknek lelkéből még most sem mosódtak el teljesen egy világot megrázó véres küzdelem nyomai. Fiúk, akik mint a kikerülhetetlen végzet felé haladtak és sodródtak bele az új harcba. Ki legyen ennek a küzdő, harcos nemzedéknek az Istene?

Ki a mi Istenünk? — fogjuk még kérdezni sokszor. S most feleletképen egy másik kérdést hallhatunk: Ki olyan, mint az Isten? A tiszta szellemek vezérének szava hangzik, amellyel az Istenhez hű lelkeket harcba hívta a lázadók ellen. S ez a kiáltás azóta sem halt el, hanem állandóan felzúg és kitölti az egész történelmet. Mindíg két tábor állt egymással szemben: két vár, két front néz farkas-

szemet egymással. Néha nyugalom van köztük, csendben pihennek a fegyverek és csak az őrszemek virrasztanak, de az előkészületek állandóan folynak a nagy összecsapásra. S mikor fellángol a küzdelem, végeredményben mindig ezért folyik a harc: ki a mi Istenünk, ki olyan, mint az Isten? Mert a mi Istenünk nem lehet más, csak az, aki mellett nem állhat meg senki más, aki mindennek az Ura.

Háború van a külső világban, de folyik a harc az emberek lelkében is. A lelkek mélyén megindult egy másik nagy küzdelem: harc az Isten ellen vagy harc az Istenért. Mi tudjuk jól, hogy a világban mindenért meg kell küzdeni: sikerért, jólétért, boldogságért mind harcolni kell. S a legnagyobbért, az Istenért folyik a legnagyobb küzdelem. Ő pedig csak a keresőknek és küzdőknek ígérte magát. „Keressétek az Urat, míg megtalálható és hívjátok, míg közel van“, — szól a Próféta (Iz. 55, 6.) — és mi tudjuk, hogy egyik nemzedéktől sincs távol az Isten országa.

Mindenkinek a saját lelkében kell megvívnia ezt a harcot és az eredmény nem lehet kétséges. Bízhatunk abban, hogy aki azt mondta, hogy a mennyek országa erőszakot szenved és az erőszakosak ragadják magukhoz (Mt. 11, 12.), mellettünk fog állni. Akkor is, ha sötét éjszaka borul a világra és mireánk, és ebben a sötétségben kell megvívunk életünk legküzdelmesebb problémáját, találkozni fogunk az Istennel. Ha Jákobként még vele is küzdenünk kellene (Gen. 32, 24—29.), addig el nem engedjük, míg meg nem áld minket.

Harcolni fogunk tehát a mi Istenünkért, mert csak úgy tudunk életet alakítani, úgy tudunk a történelmi idők fölé emelkedni és minden nehézséget legyőzni, ha vele szövetkezünk. A lelkünk mélyén vívjuk meg ezt a küzdelmet és ez is nagy változásokkal, átalakulásokkal, átértékelésekkel fog járni, de miután már mindenben csalódtunk,

lelkünket csak ez a hit tarthatja ébren. Valamilyen hit nélkül az ember sohasem tudott élni, de most a vallásos hitre vár az a szerep, hogy fenntartó támasza legyen az életnek. Az ész sokáig harcolt a hit ellen és úgy látszott, hogy győzött is, most pedig, hogy kikerülje bukását, a régi hitnél keres menedéket. Valamikor az emberi szellem haladása, a tudományokban elért eredmények el tudták téríteni az embert Istentől. A nagyszerű felfedezések és eredmények megszedítették és elkápráztatták, de most a világfölnyes és fáradt szellem egyik képviselője vallja be alázattal: „hit nélkül nem tudok élni, de most már csak abban hiszek, amit kémcsőnél és villamos ellenőrző készüléknél is pontosabb műszerekkel tudok megvizsgálni, lelkem egész hitével és minden kételyével. Amit a világ mutat, képben, szóban és jelképben: gyanús. A hitetlenség, mely elárad a művelt világ emberének lelkében, nem vallási hitetlenség; a vallás igazságaihoz közelebb élünk ma, mint a XIX. század fejlődései közepette. Nem, most éppen a felfedezésekben kezdünk kételkedni s az emberben, aki az új világképhez tartozik.” (Márai: Kassai őrárat. 41. o.) Csak abban hiszünk, aminek egész lelkünket odaadhatjuk, ami nincs kötve ehhez a mulandó, a történelem viharában esendő és szétmálló világhoz. A történelem fordulatairól elmélkedve merül fel előttünk e mulandóság árjában a tapasztalat és közvetlen élmény erejével és elevenségével az önmagában álló tiszta lét, a magátólvaló, változások fölött álló Isten képe. Csak benne hihetünk feltétlenül, ő lesz a miénk, a mi Istenünk.

AZ ÉLŐ ISTEN

„Ujjongva eped szívem és
testem az élő Isten után.”
(Zsolt. 83, 3.)

Halottak napja táján még sokáig bennünk él a temetők és sírok hangulata. Akármennyire is idegenkedünk tőle, szükség van néha arra, hogy ebbe a „más” világba szálljunk. Tudat alatt is érezzük, hogy ez a lélek igazi otthona, ahonnan visszatekintve egészen más képet kapunk a világról és a földi eseményekről. Ez lenne azonban igazi hangulata vallásos életünknek? Ez táplálná és erősítené hitünket? Isten csak a halál ura lenne és az embert csak az hajtaná hozzá, hogy ijeszti az elmúlás fojtogató réme?

Az emberek nagyrésze nem akar, sőt sokaknak nem is szabad tudni a halálról. Csak Istenről, Egyházról, kereszténységről beszélnek úgy, hogy meghalt, eltemetett dolgok, amelyeknek legfeljebb történeti, muzeális értékük van. Másokat, régi generációkat szívesen temetnek el, de a mai nemzedék élni akar és úgy beszél, cselekszik, mintha örökre fiatal és erős maradna. Keresi ugyan életének és a világban elfoglalt helyének magyarázatát, de közben csak a földre néz. Elfordítja tekintetét Istentől, másvilágtól és azt hiszi, hogy ezek már csak jámbor emlékekben fennmaradó dolgok, de nem élő valóságok, s ezért az élet alakítására vajmi kevés hatással lehetnek.

Az embernek, aki csak élni akar, aki a nyers erőt tiszteli és mindenekfölött az élet értékeit félti,

van-e egyáltalán Istene, s ha van, ki az ő Istene? Az lenne talán, akihez csak az élet tagadásával, a halál kapuján lehet belépni? A félelmes úrnak, a Halál Királyának arcvonásait, amelyek egy-egy novemberi estén elénk rajzolódnak, valahogy idegennek érezzük. Mindenki szeretne kitérni előle, mert azt tartja, hogy ez nem lehet az ő Istene.

Ki lenne akkor a mi Istenünk? — kérdezzük újra, s kérdésemre, mely annyi ember lelkében él, válaszként a Szentírás szavát hallom: „Ő az élő Isten, az örök Király, az erős és hatalmas Úr.” (Jer. 10, 10. Zsolt. 23, 8.) Őrá van szüksége a mai embernek, mert csak ha soha el nem felejtjük, hogy a mi Istenünk élő Isten és az élők Istene, akkor tudunk kielégítően felelni azokra a kérdésekre, amelyek mindenkit kínoznak. Két ellentétes felfogással találkozunk és mind a kettő magyarázatot akar adni az emberről. Közben Istenről is új, de hamis képet rajzolnak, mert az ember problémája nem választható el az Istentől. Lehangozó és bénító gondolatokra bukkannak, mert megnyugtató választ az ember létének nagy kérdéseire csak az tud adni, aki elmegy egészen a lét forrásához, az élő Istenhez és csak ő lehet ennek a nemzedéknek is ura és Istene.

HALÁLROL BESZÉL

ma nemcsak a természet és halottaink emléke. Életet keresünk, s íme, ha megkérdezzük az emberről szóló tudományt, akkor a halálról szól nekünk. A halálfélelem bizonytalansága, szorongó érzése él a mai ember lelkében és ezt a borús hangulatot kivetíti magából valóságos életére, Istenének arcára is.

Hogyan jutott idáig a mai ember? Milyen kétségbeesett és szomorú igazságok kényszerítettek arra, hogy az emberben ne lásson mást, mint a halál martalékát és az ember fölött álló világ

valóságát tagadva, ne tudjon másról, mint a semmiről?

A tudomány és elsősorban a bölcselet mindig az ember életének értelmét, világban elfoglalt helyét kereste. Felelni akart a kérdésre: ki az ember? S most olyan képet szeretne róla festeni, amely mentes minden ideális vagy romantikus túlzástól. Józan tárgyilagossággal szeretné feltárni az ember előtt: íme, ez vagy te! Ezért hat olyan erősen a mindenből kiábrándult, hűvösen józan mai emberre ez a filozófia, amelyik abban látja legnagyobb eredményét, hogy Istentől, emberen túli világtól elvonatkoztatva akarja megoldani az élet problémáját. Az ember mindig önmaga előtt volt a legnagyobb rejtély és íme, most akadt egy világnézet, amely meg akarja fejteni az ember titkát magából az emberből, függetlenül Istentől és az őt környező világtól.

Az emberről szóló bölcselet önmagunkhoz akart vezetni, de csak arra ijesztett, hogy nincs egyebünk, mint puszta létünk és ez is csupa gond, félelem, aggodalom a világ bizonytalanságában. Nincs sehol semmi biztos igazság, nincs cél, lelket emelő, megnyugtató boldogság. Az ember egyedül áll önmagában. Élete nem más, mint híd partok nélkül, meredek út, amelynek mindkét oldalán az ijesztő semmi tátong. Megrendítő, nagy események valóban kiválthatják bennünk azt az érzést, hogy minden bizonytalan, esendő itt a földön, a világ legbiztosabb dolgai is csak szétfolyó, bizonytalan árnyak. De éppen ekkor szeretnénk valakihez menekülni, szeretnénk valakibe megkapaszkodni. Ha valóban nincs semmi rajtunk kívül, akkor igazuk van a divatos életbölcselelőknek, hogy gond, halálnak való odavetettség jellemzi az embert. Ha önmagában nézzük, akkor egyedül árnyékát látjuk és úgy érezzük, hogy oda van dobva a semminek: a halál peremén éli tűnő napjait. Istent sehol sem találhatja meg s ha néha

beszél is róla, csak a vak végzet, a kérlelhetetlen sors hatalmát érti rajta.

A mai bölcsélet halotti beszédet tart nekünk. Hamut szór fejünkre és arról beszél, hogy az ember életének mélyén megoldhatatlan tragédia lappang. Ijeszti a semmi, a gond, a halál vak sötétsége és más értelme nem lehet az életnek, mint ezzel szembenézni. Nincs más megoldás, mint félelmet megvetve vállalni az élet értelmetlenségét, mert élni kell és a sötét tragikum ellenére is hősnek kell lenni. Az igazi férfi úgy indulna neki az életnek, amint ez Dürernek a lovagról, ördögről és a halálról metszeti híres rajzán látható. A lovas sűrű erdőben indul útnak: ijesztő fenevadak rémítik a bozót mélyén, egyik oldalon a halál mutatja homokóráját, a másikon pedig az ördög feszíti rá karrait. De a lovas talpig vasban, oldalán karddal, kezében lándzsával oda sem néz a veszedelmeknek, szemrebbenés nélkül megy elébe titokzatos szakadékoknak, ijesztő veszélyeknek...

Sok lelket lenyűgöz ez a kép: ez lenne a tragikum vállalása, a hősi élet formája. Sőt minél inkább magára maradna az ember, annál nagyobb hős lenne, hogy mégis vállalja a gondot, rettegést, hogy egyedül is szembe mer nézni a halállal.

Akik messze állnak a kereszténységtől, azok ebben a rajzban önmagukra ismernek. Nemcsak tudós könyvek elvont bölcselkedése ez, hanem a tömegek lelkében élő és érzésvilágukat irányító világnézet. A legtragikusabb valóság azonban az, hogy a lovas oldalán is ott halad és minden lépését nyomon követi a halál. Ha meg tudja vetni, ha le tudja küzdeni ezt a legnagyobb rémet is, akkor már kibontakozott a föld erőiből, már többet talált, mint a lét értelmetlenségét, a semmit. Már megtalálta az emberi lét határán a mindent, az ember létének érintkező pontját a végtelenséggel. A halál gondolatát nem kerülheti ki, de minden igazi kultúra a halál felé néz és az egész emberi

élet innen nyer értelmet. Csak a halállal való komoly szembenézés és számvetés segít ahhoz, hogy az élet erőit és értékeit helyesen használjuk fel, az élet azonban nem fejeződik be itten és célja nincs ebbe a szűk körbe zárva. Ha az élet értelmét kutató bölcselő megtalálta nyugtalan keresése célját, akkor a lét határán el is jutott a tulsó part-ról feléje néző és létének értelmet adó Istenhez.

A mai filozófia nyelvén szólva csak halotti beszédet lehetne tartani, de mi azt sem végezhetnénk mással, mint Massillonnak a szavaival, amelyekkel az egyik leghatalmasabb és legfényesebb földi uralkodónak, a Napkirálynak ravatalánál tartott gyászbeszédét elkezdte: „Egyedül Isten nagy, testvéreim!” Ide még nem jutott el a kereszténységtől távoljáró gondolkodás, csak legfeljebb azt vallja, hogy van emberfölötti végzet. A vaksors, kényszer lenne az ő Istene, de nem lehet a miénk. Mindnyájan érezzük, hogy erre a bénító, tragikus életszemléletre életet építeni nem lehet és a hősiesség értelme sem lehet az, hogy a vakorsossal szemben vállaljuk az élet értelmetlenségét. Az egészséges ember élni akar, természetes ösztöne tiltakozik ez ellen, és az élet magyarázatában egy másik irányt is találhatunk, amely azonban a másik szélsőséget képviseli.

ÉLNI AKAR AZ EMBER

és ezért újra keresi magának az életnek azt a helyes értékelését, amely egészen elveszett az újkori technika uralma alá került világban. Rájöttünk ugyanis arra, hogy az életet nem tudja egészen felmérni és kimeríteni a számító hideg ész, nem tudja egészen meghódítani a dolgozó akarat, van több is a világban és a világ fölött. De megtalálja-e az élet értelmét és célját az, aki megreked a földön? Tud-e többet, mást mondani, mint azt, hogy az élet célja maga az élet?

Nagyon jól megértjük, hogy az ember fáradt az elvont fogalmaktól és értelme beleúnt a finom okoskodásokba. Tudománya nem tudta megszábadítani a bajoktól, sőt azt kellett látnia, hogy egyre nagyobb katasztrófákat idéz fel. Élni akar, keresi az élet erőinek forrását és ott találja meg, ahol azok a legközvetlenebbül kínálják magukat. Nem elméleti megfontolásokból, hanem az ember sorsán érzett aggodásból született meg az az életfilozófia, amelyik vissza akarja adni az embernek a szabadságát és több igazságra, mélyebb meglátásokra akarja segíteni, mint ezt a pusztá értelem teszi.

Értelme hamis utakra vezette, akarata letört és ezért a mai ember számára nem maradt más érték, mint az ösztönös élet, legfőbb kincse pedig a vér ereje, egészsége. Mint utolsó értékét, mindentől félti, ami veszélyezteti, legfőképpen pedig a szellemtől, lélektől menekül, mert az élet gyilkosának tartja. Úgy látja, hogy mindaz, ami szellem, lélek, csak arra volt jó, hogy tudatossá tegye az emberben az életet, kiemelje az ösztönös világ ritmusából és ráébressze szomorú sorsának tragikumára.

Mint a legutolsó biztos értékhez, a földhöz akar hű maradni az ember, amelynek titkos erőiben jobban bízik, mint az észben. Bálványozza az élet erőit és ebben a tekintetben egy végzetes tévedés áldozatai lehetünk. Azt hisszük, azért történik mindez, mert erősek, egészségesek, diadalmasok vagyunk, pedig fáradt, bensőleg beteg korok jellemzője az életnek túlzott féltése, az érte való beteges aggodalom. A beteg ember félti legjobban egészségét, ő vigyáz legjobban magára, s mi is azt féltjük, ami egyre gyengül bennünk, aminek csökkenését egyre jobban érezzük. Sokat gondolkunk és törődünk testi erőink ápolásával, mindent megteszünk az egyén és a nemzet életerejének fenntartására, de mindez nem az emberi erők diadalmas gazdagságából, hanem az emberi szük-

ség és nyomorúság belátásából fakadt. Felfelé haladó nemzedékek, erőteljes korok jellemzője az életnek korlátok közé szorítása, az aszketikus életstílus, mi már csak a beteg és halódó életet tudjuk óvni és menteni.

Itt is ugyanaz a féltés, gond, aggodalom jellemzi a gondolkodásunkat, mint azon az oldalon, ahol a halállal találkozik a mai bölcselő. A haláltól való félelmében még Istentől is elfordul az élet tisztelője és bizalmatlanul áll mindennel szemben, ami több mint vér, test, ösztönös erők, ami a szellem és lélek nevében követel áldozatot, mert úgy érzi, hogy féltékenyen őrzött kincsét, az életét veszélyezteti. Innen magyarázható sok embernek a vallással és Egyházzal szemben elfoglalt bizalmatlan magatartása. Ezt a félreértést kell eloszlatnunk. Az élet erőihez való visszatérésben van sok eddig elhanyagolt, szükséges igazság, van a mai helyzet által parancsolt követelmény, de hiába helyezi ebbe minden bizalmát az ember, mert az egész életnek tartalma, világnézetének alapja nem lehet. Nem kell megkérdőznünk az orvosi tudományt, elég csak a saját tapasztalatainkra utalnunk és láthatjuk, hogy ami állandóan fogy, ami egyre gyengülő lánggal ég bennünk, azt legnagyobb értéknek megtenni, arra életet alapozni nem lehet.

Az igaz Istenhez az élet kultuszának hódolója sem talál el. Bár megilletődve állhat meg a nagy természetben felébredő erők vagy a testi életben is jelentkező titokzatos vonások előtt, de csak vak, néma isten az, akivel itt találkozunk. Pedig sok lelket megejt ez a gondolat. Dionysost, az ösztönös erők mámorának istenét állítják szembe a mi Istenünkkel, a megfeszített Krisztussal. A halál rémétől ijesztett beteg emberben az élet vágyát korbácsolják fel és nemcsak a földi életet, de az örökkévalóságot, vallást, hitet is csak ebben az értelemben fogadják el.

Az életerők istenének bálványa azonban sokkal törékenyebb, mint a kereszténység egyszerű, rideg keresztjének a fája. A pezsdülő életerők egyszer mind elcsitulnak, a vérnek, ösztönnek mámorel-száll és ilyenkor a reménytelenség, kilátástalanság ijeszti az embert. Aki erre tette fel életét, aki azt hitte, hogy minden problémát megold az élet, a tett, az megtorpan a nagy kérdések súlya alatt és nem tudja elviselni az élet értelmetlenségének ránehezedő terhét.

A mai életnek ez az alapvető hangulata. Akár puszta létébe kapaszkodik bele az ember, akár az élet erőinek és lendületének hullámaiba veti magát, nem kerülheti el a halál gondolatát. A mai életszemlélet mindenképpen a halálhoz jut el s cserben hagyja az embert életének legsúlyosabb kérdésében. Az ember élni akar és a világban betöltött szerepének magyarázatát keresi. Kívülről azonban ijeszti a semmi, belülről saját szorongó érzése kínozza, mert olyanra akart építeni, ami tűnő, mulandó. Ködös fogalmakból és homályos érzésekből nem lehet életet irányító elveket kovácsolni és csak a mi Istenünknek, az élő Istennek a képe lehet biztató eligazítás ebben a káoszban. Hogyan jut el tehát a halál árnyékában élő lélek Istenhez, hogyan találja meg azt, akit öntudatlanul is keres, az Urát és Istenét?

AZ ÉLET FORRÁSÁRÓL

szól a kereszténység és a létbizonytalanságban vergődő, halálnak kivetett embereket ide vezet el. Hogy a mi Istenünk élő Isten és az élők Istene, ez nagy és felemelő üzenet, amit a mai halottas világban hirdetünk.

Mi az ember léte önmagában? Semmi: árnyék, múltó pillanat. Ha önmagára eszmél, akkor is saját kicsinysége és tragikuma ijeszti. Korlátok és határok vesznek körül a földi életben is, de megborzon-

gató még gondolatban is megállni a lét határán, ahol az embert a semmi veszi körül. Mélység tátong körülötte minden oldalról: nem tudja, mi volt, amíg nem volt és nem tudja mi várja, miután már nem lesz.

Minket azonban nem ijeszt ez az érzés, mert a megsemmisülés gondolatánál erősebben, az élmény erejével merül fel lelkünkben Isten képe. Ő a végtelenség, akihez képest mi semmik vagyunk, ő a biztos szikla, akire vethetjük magunkat, hozzá menekülhetünk, mikor látjuk és érezzük, hogy az összeomló világ nem a mi otthonunk. A világ megmutatja igazi, halottas arcát: nihilizmusról beszél és úgy látszik, csak a vak erők játéka érvényesül benne. S a lélek ezt nem bírja el. Kell neki cél, értelem, létének határán túl is biztos part, kell neki a fölötte álló Isten.

S ebben az Istenben nincs semmi a világból. Tiszta szellem, tökéletes élet, ezért tud olyan közel kerülni hozzánk, ezért lehet egészen a miénk. Életet keresve nála kötünk ki, mert „nála van az élet forrása” (Zsolt. 35, 10.) és ő az, „kinek hatalma van élet és halál fölött”. (Bölcs. 16, 13.)

Mi is életet, erőt, egészséget akarunk, mert nem feledkezünk meg arról, hogy Isten ilyennek teremtette az embert és csak a bűn tette testi és lelki ronccsá. Az előző évtizedek materializmusának romboló hatását most láthatjuk az életben megvalósulni, — de nagy kérdés, hogy az új szellemiség erői hová vezetnek. A világnézeti értékelés döntő választása, hogy milyen irányú erőket fogadunk el életünk irányítására. Azokat, amelyek alulról, a mélyből törnek fel, amelyek a földből, vérből, ösztönös erőből sugároznak, vagy pedig azt az erőt, amelyik a magasból jön. Az alapvető különbség köztünk és a mai életbölcsek között abban áll, hogy ők mindazt a szép, nemes értéket, amit az ember alkotott vagy gondolt, a vér ki-sugárzásának, ösztönös életerők hatásának tulaj-

donítják. Mi pedig tisztelve az élet erejét, megbecsülve a vér tisztaságát, erkölcsi törvényekkel és súlyos parancsokkal is tilalomfát emelve az élet forrásának megrontói elé, mindenben megérezzük a világot teremtő Isten szellemének nyomát és a lélek alakító erejének lüktetését csodáljuk. A választás nem lehet kétes. Aki előtt csak egyszer világos lett, hogy ki az Isten és mi az Isten, aki csak megsejtette, hogy ő a minden, a teljes lét, a kifogyhatatlan élet, az elfogadja és vallja, hogy Isten az emberi élet irányító és alakító erejének a forrása.

Mikor azt mondjuk Istenről, hogy ő a tiszta lét, a teljes élet, akkor a legegyszerűsebb utat jelöltük meg, mely hozzá vezet. Ő mindennek az állítása, halálos ellensége a tagadásnak, a semminek, a halálnak. Őrá van legnagyobb szükségünk, s belőle hiányzik mindaz az ellentét, feszültség, gyötrelem, tragikum, ami az emberi élethez természetesen fűződik. S benne az élet nem csökkenhet, nem öregszik, nem apadhat el. Honnan lenne a pezsgő, állandóan frissen fakadó élet a világban, ha nem egy örökké eleven, fiatal forrásból táplálkoznék? Nemcsak a költő érzi meg, hogy a világ életének ritmusában benn lüktet az Isten ereje és a természet szavából is állandóan s visszatérően Isten nevét hallja, hanem mindenki meggyőződhetik arról, hogy bennünk is ugyanennek a hullámmozgásnak ereje lüktet. Mint a kagylóban benne zúg az egész óceán, ugyanígy, akinek van érzéke és füle, az meghallhatja az élet lüktetésében a természet törvényének szavát, mely arról beszél, hogy a mi Istenünk „nem alkotta a halált és nem leli örömét az élők vesztén, mert azért teremtett mindent, hogy legyen, s a világ teremtményeit üdvösségre alkotta.” (Bölcs. 1, 13.)

A mai ember lelkét könnyen megejtí a természet és világ életerőinek gazdagsága, titokzatos-sága. Tétován áll meg a kavargó élet előtt és

hajlandó azt hinni, hogy ez a valóság ősi alapja. Mi pedig látjuk, hogy az élet erőinek lüktetése valami több, valami nagyobb, emberfölötti cél felé irányul. Mindaz, ami erő, érték ösztönben, vérben, életben van, a legtisztább szellem alkotása. Belőle sugárzott és erővonalai Isten felé mutatnak, akiben „élet volt és az élet volt az emberek világossága“. (Jn. 1, 4.) Mi is becsüljük az élet erejét, de nemcsak higiéniával, sporttal, testápolással, hanem mindezeknél mélyebbre ható és az élet tisztaságát gyökerében védő erkölcsi törvényekkel is akarjuk védeni az élet forrását. Szentnek tartjuk és az életet védő törvényekben az élet urának, Istennek a parancsoló szavát halljuk. Az élet erőinek hullámozó morájából meghalljuk a mi Istenünknek szavát: „Engem keressetek és akkor éltek!“ (Ám. 5, 4.)

Mi élni akarunk és lelkünket nem adhatjuk oda másnak, csak a mi Istenünknek, aki nem lehet más, mint az élő Isten. Őt találjuk meg a kinyilatkoztatás világában, csak minálunk van és sehol máshol. Az ő nevében tudunk ítélni események, törekvések, eszméáramlatok fölött, amelyek mind a több, erősebb, hatalmasabb élet jelszavával lépnek fel. A mai vitális életszemléletben van sok pogány vonás, ezért beszélhetünk újpogányságról is, de csak akkor kellene megijednünk ettől, ha a mi Istenünk nem lenne az élő Isten és ha nem tudnánk azt, hogy a kereszténység a pogány világ összeomlása után jelent meg a világban. Ha nem hiszünk abban, hogy a mi Istenünk a pogány életszemlélet holt bálványaival ellentétben élő Isten, örökre megfejtethetetlen rejtély maradna, hogy ha az ember a pogányságban mindent megtalált, akkor miért dobta el magától? Ha felélesztjük a régi pogányság eszményeit és nyomában haladunk, akkor mi sem végezhetjük máshol, mint ahol a pogány világ végezte: nem az összeomlásban, hanem vívódások és szenvedések után is a kereszténységben.

(Chesterton.) Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy amerre a kereszténység elterjedt, a római légiók a perzsa Mithras-isten kultuszát vitték magukkal. Századokon át ez a harcos, vértől gőzölgő élet-erőnek az istene volt egyik legnagyobb ellenfele a kereszténységnek. Most pedig a Mithras-oltárok és romokban heverő szentélyek beszédes tanúi annak, hogy az életnek és vérnek bálványozása hol végződhetik. Meggyőzhetnek mindenkit arról, hogy egyszer a legduzzadóbb életerő is pislákolva kialszik és az, ami az emberben legtűnőbb, leggyengébb, ami egyszer mulhatatlanul megöregszik és meghal, arra világnézetet építeni nem lehet.

Az ember mindig borzongással és a titoknak kijáró hódoló tisztelettel állt meg a vérnek nem mítosza, hanem misztériuma előtt. A pogányság is tisztelte ezt és a kiontott vér áldozatával keresett lelkének enyhülést. Vérontástól várt tisztulást a pogány lélek, de mi tudjuk, hogy nem ebben van a legfőbb érték, hanem ez szorul rá elsősorban a megváltásra. Vért is azért adta oda az ember áldozati ajándéknak Istennek, mert úgy érezte, hogy ez igazán az övé és az Istené. A vér titka az élet mélységeivel függ össze, de ennek alapján is Isten törvényére bukkanunk. Most is bebizonyosodott, hogy akármelyik úton induljon el az ember, ha nem akar a tagadás lejtőjén eljutni a halálhoz és a semmihez, akkor végeredményben Istennél köt ki. A halál peremén élő és életet sóvárgó mai nemzedék sem pihenhet meg máshol, mint az élet forrásánál, a mi Istenünknel.

ELLENTÉTEK KÖZÖTT

vergődik a mai ember lelke: élni akar, de tudománya, művészete, életszemlélete mind a halál szózatát harsogják feléje. Járja az élet útját, de érzi, hogy oldala mellett valóban a halál menetel. Mintha csak a mai kor gyerme-

kéhez intézné a Szentírás a komor felhívást: „Ismerem cselekedeteidet, hogy az a neved, hogy élsz, de halott vagy!” (Titk. jel. 3, 1.) Kemény, de őszinte beszéd. Sok más hívó szó is hangzik lelkünkhöz, de ezek a hangok mind mint egy halotti liturgia fohásza csendülnek fel. Hiába beszélnek életről, erőről, lendületről, mind a halálban halaknak el. S ebben a halottas világban felhangzik a mi hívásunk is, az a hívó szózat, amelyet az Egyház a halotti officium bevezetésében ismétel: Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus! A Királyt, akinek minden él, jertek imádjuk!

Egyházunk csodálatos módon a halál kapujában is az életről beszél. A világ urát nem a vaksorsban, kényszerben látja, hanem abban, akinek minden él, aki az élők Istene. S mi őt keressük: az el nem fogyó életet, a kiapadhatatlan erőforrást, őt imádjuk és ha őt megtaláltuk, akkor nem kell mást keresnünk, mert ő lesz a mi Istenünk.

Hol keressük a királyt, akinek minden él? Hallgassuk csak: az Egyház nemcsak az élet urának szolgálatára hív a halál küszöbén, hanem felcsendül utána ajkán az istenszolgálatra hívó 94. zsoltár szava, a Venite exultemus Domino, amely mint utolsó imádság egyszer mindnyájunk fölött el fog hangzani. Mikor lelkünk elindul az ember leghosszabb útjára, akkor mások ezt fogják értünk és helyettünk imádkozni. Álljunk meg egy pillanatra ennek a zsoltárnak a gondolatainál. Nézzünk nagyon mélyen annak az istenarcnak mélyére, amely ebből felénk sugárzik. Talán kissé idegen vonások is előtűnnek rajta, talán nem lesz olyan ez az istenkép, amilyent mi alkottunk magunknak, — de ez ne ijesszen meg. A mai ember szívből jövő imádsága lehet ez, s aki felénk tekint belőle, az a mi Istenünk.

Gond és aggodás, a létbizonytalanság félelme a mai élet alapvető érzése és ebben csendül fel az öröm hangján: „Jertek, örvendezzünk az Úrnak,

ujjongjunk szabadító Istenünknek, járuljunk eléje magasztalással, vigadjunk előtte zsoltárokkal." (1—2. v.) Az igazi élet hangja csendül fel, és ennek a földöntúli örömnél zenéje mint elfeledett, de mégis ismerős dallam üti meg fülünket. A keresztény hitnek, az Istenre talált léleknek ez az első szava és nem is lehet más. Mi még tudunk örülni az életnek, mert megtaláltuk kiapadhatatlan forrását a mi Istenünkben. Hozzá megyünk, csak ő lehet a mi Istenünk, akiben kisímulnak a gondok és elcsitul minden fájdalom.

S mi hallgatjuk tovább a zsoltár hívását: „nagy Isten az Úr, hatalmas király ő minden istenen, kezében van a föld minden határa, s övéi a hegyek csúcsai. Ővé a tenger, ő alkotta meg, s az ő keze formálta a szárazföldet". (3—5. v.) Láthattuk jól, mennyi idegen hatalom, üres bálvány, hamis isten szobra emelkedett körülöttünk az életben. Igérték, étellel biztattak, nagyságukkal elkápráztattak, de egy sem állta meg helyét az igazi Úr, a világot teremtő Isten előtt. Mi pedig a világ fölött álló legnagyobb hatalomnak szolgálunk, övéi vagyunk, ő pedig a miénk.

Ővé az egész világ s az élet ritmusa az ő kiapadhatatlan erejének lüktetéséről tanúskodik. Bennünk is az élet az ő kezéből jött. Nem idegen tőlünk, ezért: „jertek, imádjuk leborulva őt, esedezünk az Úr, a mi alkotónk előtt, mert ő az Úr, a mi Istenünk, mi pedig az ő legelőjének népe, kezének juhái vagyunk." (6—7. v.)

Legnagyobb boldogságunk, hogy az ő kezében lehetünk és szívünk dobbanásában, vérünk lüktetésében is tanúságot tehetünk róla. Ha körülöttünk másokat ijeszt a halál és kínoz az Istentől elszakadt lélek ürességének réme, mi az élet urának kezében nyugszunk és pihenünk. Ha pedig még nem jutottunk volna el hozzá, feléje törtetünk. A hívásra, hogy „a királyt, akinek minden él, jertek, imádjuk" életünkkel felelünk, mert ő a mi Istenünk!

A SZABADÍTÓ ISTEN

„A mi Istenünk
szabadító Isten.”
(Zsolt. 67, 21.)

Isten keresésének és megtalálásának örök útja a vágyódás. Az ember törekvései és vágyai mindig a többet, jobbat keresik. Megállnak a lét minden egyes fokán, a világ minden értékénél és megkérdik: te vagy-e, amit keresek? Válaszként azonban mindig csak azt hallhatja, amit az Isten utáni vágyódás örök megszemélyesítőjének, Szent Ágostonnak felelt a világ: Nem, nem én vagyok, akit te keresel! Keresd fölöttem! Az ember vágya mindent megmér és végeredményben mindent könnyűnek talál, mert semmi sem elég neki.

Az ember lelke állandóan a jobb világ után való vágyódás ádventjében él, mindig egy boldogító karácsony eljövetelét várjuk. Mint a lélek természetéből fakadó ősi kívánság élt ez a vágy a Krisztus előtti kor embereinek szívében, a kereszténység pedig ennek az örök ádventi várakozásnak a megszentelője és betöltője. A mai kor fiait is oda kell hogy vezesse a lélek mélységeit betöltő Istenhez.

A világ és szellemi élet mélységei forrongásban vannak. Nemcsak a vallástalan, Istentől elszakadt embereket, de a hívő lelkeket is benső nyugtalanság, forradalmiasság jellemzi. A benső vallásos élet kifejezési formái elválnak a világ, társadalmi élet, szociális rend kereteitől és valami újat, valami többet akarnak. Minket nem ijeszt ez a nyugtalanság, mert tudjuk, hogy az ádventi vágy betöltőjének, Krisztusnak a jászolánál felhangzott a Gloria

in altissimis Deo, ami nemcsak azt jelenti, hogy a magasságokban, hanem a mélységekben is dicsőíteni kell az Istent. Most azonban a világ mélységeiből ismeretlen vágyak, új, homályos törekvések lendülnek elő. Az emberek szabadulásra, megváltásra várnak, de ki lesz a messiásuk, ki lesz szabadító Istenük?

Hogy erre felelhessünk, előbb vessük fel a kérdést, van-e most is ádventi vágy az emberek lelkében? Körülnézünk a világban, de a lelkek mélyén olyan érzéseket, amelyeket a multból ismerhetünk, nem találunk. Két oldalra is tekinthetünk, de mindenfelől csak a tagadásba ütközünk. Azonban meg kell hallgatnunk azokat is, akik tőlünk messze járnak, mert találkozni kell velük. S ennek a találkozásnak meglesz az a felemelő tanulsága, hogy mindenki, aki messiásra vár, aki a jobbat kívánja, — külső látszatra bármilyen távol is álljon a kereszténységtől — tudattalanul is a mi Istenünket keresi.

MITOSZ VAGY ÖRÖK VALÓSÁG

az első probléma és ellentét, amibe ütközhetünk. Mindenfelől hallhatunk mítoszokról és önkénytelenül is felmerül bennünk a kérdés, hogy ez mivel magyarázható meg. A tudására annyira büszke és reális érzékére olyan sokat adó modern ember mítoszokat fogad el és ezeket állítja világnézete középpontjába. Mikor ennek a csodálatos és nehezen magyarázható jelenségnek az okát keressük, ne felejtjük el, hogy az ember még sohasem érezte annyira szükségét annak, hogy a világ és élet magyarázatában nem ragadhat meg a felszínen, mint éppen most. Nem elégedhetik meg hideg fogalmi rendszerekkel, hanem az élet alapjaihoz és gyökereihez kell leszállnia. Az előző század megteremtette a tudományon felnőtt, értelmének

fölényességében bízó embert, de elrabolta annak a tudatát, ami csak a lélek legmélyén élhet, hogy az életnek van el nem veszíthető értelme. A világ ma olyan hit után sóvárog, amely visszaadja az élet biztonságát, olyan eszmét keres, aminek teljesen átadhatja magát. Olyan meggyőződésre van szüksége, ami a lélek mélyéből fakad és ami az ő korának kérdéseire felel. Különösen ott, ahol az emberi közösség alapjainak megvédéséről vagy magyarázatáról van szó, ott keresi a mai ember ezeket a mélységeket. A mélységek után való igényből született meg a modern mítosz, amely élmény formájában akarja újra megteremteni az ember kapcsolatát a természettel és az élet ősi forrásával.

A mítosz nem más, mint az élet ősi erőinek szimbolikus megjelenítése. De nemcsak kép, hanem démonikus erőknél, emberfeletti vonzásoknak, titkoknak kinyilatkoztatója. Mikor valaki a mítoszt teszi meg világnézete alapjának, akkor ezzel egy legfőbb érték kinyilatkoztatását fogadja el és vallja, hogy ez az emberfeletti erő belépett a történelembe, s az emberi közösség világának is ez a megteremtője. A mítoszok alkotásának és elfogadásának két indító oka van: az emberi közösség értelmének felfedezése és a végtelenség akarása. Minden mítosz átmegy a metafizikába, mert mikor az alapok és gyökerek után kutatunk, akkor csodálatos módon a mélységekben is a végtelennel találkozhatunk. A faji, népi eredetről szóló mítoszok ezért mindenütt egyben a végtelenről, isteniről is szólnak. Akaratuk ellenére is vallásos lendület él bennük és arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a kultúra, szellemi élet, emberi hivatás nem lehet az ember fölött álló titkos valóságba való bekapcsolódás, nem lehet hit nélkül. Ezért a mítoszban nem tudást, hanem az élet értelmét magyarázó hitet keresnek az emberek.

A hegyeket megmozgató hit és a fanatikus val-

lások meggyőződés erejével hódítanak és el kell ismernünk, hogy nagyobb a lendületük, mint a sok lélekben sápadt, vérszegény, fáradt kereszténységnek. Hősi lendület van bennük, mert hőssé akarják tenni az embert. Az igazi vallás elvesztését nem tudják mással enyhíteni, mint hogy nagy egyéniségeket állítanak elénk, akiknek feltétlen hittel és teljes odaadással tartozunk. Héroszokat keresnek, vagy ha nem találunk, akkor teremtenek, és az ő alakjukban hozzák közel a ködös mítosz sokak számára érthetetlen, elvont gondolatait.

A mai ember világnézeti törekvéseinek ez az egyik iránya, de hová vezet ez az út? Megmaradhat-e ezen a fokon a mélységek megérzésében és az igazság utáni törekvésben? Kődös, homályos erők, titkok megszemélyesítője lenne az ő istene? Lelkének mélységeit, sorsának sötét tragikumát, legfőképpen pedig a megváltás utáni égő vágyát feltárják ugyan a mítoszalkotás törekvései, de ahhoz az Istenhez, aki a kérdésekre feleletet, a vágyakra beteljesülést, a törekvésekre biztos célt tudna adni, nem jutnak el. A mítosz-hívőnek nincs szabadító Istene.

AZ ISTEN ELLEN HARCOLÓK

lázadó csoportjával találkozhatunk az élet másik oldalán. A harcos istentelenek tábora még hangosabban, még meggyőzőbben látszik cáfolni azt, hogy lenne keresztény adventi vágy a világban. Ami a bolsevizmus kísérletében a szemünk előtt lejátszódik, annak megítélésénél tudnunk kell, hogy sok minden magyarázható meg benne az orosz lélek sajátjaiból. Az európai, nyugati ember önszeretetből és keményszívűségből lesz ateista, az érzelmesebb és mélységek iránt fogékonyabb orosz lélek még vallásos életében is könnyen téved hamis irányba és fellázad Isten ellen. De a bolsevizmusban érvé-

nyesülnek a mai korra általánosságban jellemző gondolatok is, ezért az Istent kereső ember elkerülhetetlenül találkozik a bolsevizmus világnézetének legalább a nyomaival. Kötelességünk ezzel is szembenézni, mert ijedten tapasztalhatjuk, hogy ennek az életszemléletnek hatásától nem mentes a keresztény világ sem. Itt is csíráznak olyan gondolatok és eszmék, melyeknek teljes kifejlődése a bolsevizmust jelenti.

Miért lett istentagadó a kommunizmus? Miért nem békülhet ki ez a világnézet a vallással? Legfőképpen azért nem, mert ez a nihilista lelkületű, romboló lázadás sajátosan hamis erkölcsi okokból tagadja Isten létét. Fellázadnak Isten ellen, mert úgy látják, hogy igazságtalan és szenvedő világot alkotott és elfelejtik, hogy a világ Isten nélkül még borzasztóbb pokol lenne. A bolsevista ateizmus azért szervezett a történelemben páratlanul álló tömeges lázadást Isten ellen, mert az ember megváltásáért harcol. Őket is hajtja a vágy, lelkesíti a törekvés egy más világ után. Náluk is találkozunk a végtelenségre törekvő örök emberi vágyakkal, de náluk az örökkévalóság felé megnyíló metafizikai probléma a mai világnak alapvető megoldatlan kérdésén, a szociális problémán át jelentkezik és tör be az ember világába. A mai ember nem tud többé úgy az égre nézni, hogy tekintete közben ne essen a földre is. Ha a világban káoszt, társadalmi felbomlást talál, akkor lelkében megzavarodva a világ igazságtalanságait és rendellenességeit átviszi vallásos életének eszméi közé is és ezért tagadja meg Istent.

Igy értjük meg az istentelenek mozgalmában lendülő erőt és látjuk, milyen hatalmas cél lelkesíti táboruk tagjait. Materialisták, nem fogadnak el semmi más valóságot, csak azt, ami anyag és erő. Azonban érdekes, hogy bölcselőik már rég nem fogadják el a történelmi materializmust abban a formájában, ahogyan első prófétájuk hirdette.

Tagadják, hogy a környezet, történelem mindenben befolyásolná az embert. Ellenkezőleg: harcos programot hirdetnek s ők akarják megváltoztatni és átalakítani a világot. A közösséget teszik meg legfőbb értéknek és egy új istenség, a szociális kollektívum nevében tagadják az igaz Istent.

A bolsevizmus hatásának titka és hódításának magyarázata abban áll, hogy vallás lett. Olyan nagyszabású programmal lépett fel, amit csak az ember lelke mélyéről vett hatóerővel lehet megvalósítani. A teljes földhözragadtság, a földi paradicsom megteremtésébe vetett hit vallása a kommunizmus. A földről beszélnek, de ahogy élnek és terjesztik a tanításukat, nem a földből meríthető erőkre utalnak. Ez a vágy és a földi igazságtalanságokból való megváltás utáni sóvárgás íratta le Kirillov szovjet költővel ezeket a sorokat: A fémmel vagyok egytestvér, egy a gépekkel, — Elfelejtettem álmodni az égről és az üdvösségről, — Azt akarjuk, hogy az ember jóllakjék a Földön, — Hogy ne hangozzék többé jajgatás, esengés kenyérért.

Meg akarják váltani az embert, de nem a bűntől, hanem a szenvedéstől, a külső bajoktól. Szabadítót keresnek, de nincs más megváltójuk, mint az ember. Olyan pogányság ez, mint a régi, de az a határtalan bizalom lelkesíti, hogy minden nehézséget megold majd a tudomány, amelynek törvényei átveszik a régi mágikus szertartások helyét. A föld meghódításában pedig a technika lesz segítő eszköze, amelynek hatalmas eredményei azt a bizalmat keltik benne, hogy ez fogja megteremteni a földi paradicsomot. Ha pedig jólét, egyenlőség lesz a földön, akkor nem lesz szükség többé Istenre, vallásra, másvilágra.

Mint minden vallás, ez is türelmetlen és féltékeny. A régi hitben, a kereszténységben látják a szenvedő és elnyomott emberek megváltásának legfőbb akadályát. Azt tartják, hogy a régi hit

csak gyöngít és elámít, mert a szegény ember egy képzelt hatalmas istenhez fordul segítségért ahelyett, hogy saját erejével változtatna sorsán. Azonban mikor azt gondolják, hogy az erőseknek nincs szükségük Istenre, elfelejtik, hogy az ember sohasem állhat meg önmagában, hanem mindig többre, másra szorul. A földön nem találhatja meg boldogságát és a földi erők elégtelenek minden vágyának betöltéséhez. Az ember egész léte olyan, mintha felülről való kiegészülést várna, s amit Sören Kierkegaard egyik könyvének címul adott: Gott nötig haben ist des Menschen höchste Vollkommenheit — alapvető szociális igazság is. Ezt a nagy igazságot veti el a kommunizmus, de az ember lelkét mégsem hagyhatja kielégítetlenül és új vallást teremt.

Új eget és új földet várnak, nekik is van istenországuk a földön, de Isten nélkül. Ennek megteremtése az elnyomott és kizsákmányolt alsóbb rétegeknek a messiási hivatása. Várják ennek az országnak eljövételét, mint egy apokaliptikus ítélet napját, mikor majd minden igazságtalanságért bosszút lehet állni és a nagy leszámolással beköszönt egy új, igazságosabb korszak a földön. A keresztény lélek a világ megtisztulását Isten ítéletétől és Lelkének kiadásától várja. A bolsevizmus a szociálisnak nevezett igazság elterjedésétől és a technika segítségével uralkodó ember hatalmának teljességétől. Végtelenbe nyúló cél ez is, ádventi várakozás él bennük is, de ennek az ádventi éjtszakának nincs hajnala és biztató csillaga. A földre néző és földhözragadt ember világnézete sötét és sivár. Lendülete csak rombol és értéket nem teremt.

Számunkra a legnagyobb tanulság, amit most kezdenek belátni és elismerni, hogy a bolsevizmus filozófiájában és istentagadásában az a szellem érvényesül és annak a tanításnak végső következményei állnak előttünk, amely az európai kultúr-

népeket már évtizedek óta mételyezte. Furcsa ellentétét láthatjuk ott a mi világunknak. Európában az igazi vallásosság hiányát tapasztalhatjuk még a vallásosnak nevezett emberek között is. A bolsevizmus törekvéseiben pedig hatalmas erejű vallásos lendületet látunk érvényesülni egy földhözragadt materialista világnézetben. S ne felejtjük el, ezt ők nem maguktól, hanem Európától vették és csupán végső konzekvenciáit vonták le. Nyugat materialista és ateista filozófiáját komolyan vették az orosz lélek egész fanatikus lelkesedésével és minden szélsőségével. De egyben ezzel adták a legelevenebben ható cáfolatát is a materialista világnézetnek. Előre mutatják sorsunkat, hogy hová jutnánk, ha a földhözragadt istentagadás útján járnánk. A kommunizmus nem más, mint Isten figyelmeztetése, ultimátuma a keresztény Európához, hogy térjen vissza a hűtlenül elhagyott Istenhez.

A KINYILATKOZTATÁS ISTENE

felel minden problémára, amit az emberi törekvések felvetnek és azzal hoz szabadulást nekünk, hogy megindul felénk. Akár a mélységek, akár egy más világ után vágyódik az ember, minden törekvésében a végtelen után való sóvárgás lüktet. Az ember két világ határán él, mindenhol létének korlátaira bukkan, amelyeken át kell vetnie magát. Éppen ezért életének minden pillanata keresés, útbanlevés. Önmagán kívül és maga fölött keres tájékozódást, mert kérdéseire, amit a világba kiált, legtöbbször csak saját visszhangját hallja feleletként. Legnagyobb kérdésére pedig a világ néma marad. Hiába alkot mítoszt vagy teremti magának földi paradicsomot ígérő világnézetet, legfeljebb önmagát isteníti, de amit legjobban keres, azt nem nyeri el. Sőt többre van szüksége, mint egy elvont

igazságra. Akire támaszkodhat, aki közvetlenül vezetni tudja, az kell az embernek.

Isten, aki minket teremtett, ismeri helyzetünket és minden lelki szükségünket. Első szabadító tette, hogy kinyilatkoztatást ad és ezért a világnézeti tájékozódás legelső kérdése, hogy elfogadjuk-e, amit mond. Mítosz vagy Isten szava? Földhözragadtság vagy égből nyert tájékozódás? — ezek a nagy kérdések. Hogy megoldás csak az égből jöhet, hogy Isten kinyilatkoztató szavára szükségünk van, eléggé bizonyítja minden korszak: az antik pogányság csödjé, a tudományos világnézet sivársága, a mítoszalkotás zavaros bizonytalansága és a bolsevizmus filozófiájának világrontása. Elég csak visszatekinteni az emberi szellem vergődésének fájdalmas történetére és akkor nem kell külön bizonyítanunk, hogy szükség van Isten kinyilatkoztatására. Az embert saját törekvéseinek hiábavalósága indítja arra, hogy az égből várja a szabadító szót és útmutató igazságot. Hogy pusztán emberek maradhassunk, isteni segítségre van szükségünk.

Ha az Isten szavát akarjuk hallani, akkor elsősorban ott találhatjuk, ahol a legtöbb mai ember is keresi. Isten szól hozzánk a természetben és kinyilvánítja hatalmának fenségét és erejét. A természetnek mindenegybes törvénye Isten szava és parancsa. De megszólalhat Isten a vér szavában is, buzdíthat jóra irányuló törekvéseinkben és közel érezzük őt magunkhoz szívünk mélységeinek élményszerű megtapasztalásában. Mind ezt tágabb értelemben Isten szavának és kinyilatkoztatásának mondhatjuk. Ezt a természeti kinyilatkoztatást a mai ember könnyen hajlandó elfogadni, de ez nem elég. Többre, világosabb beszédre van szükségünk, mert a természet sohasem tudja Istenről a legmélyebbet kimondani. Titkokat vet fel és megnyilvánulásaiban borzongással tölt el. Erejében és viharaiban kinyilatkoz-

tatja alkotója hatalmát, de mindent elmondani nem tud. Ezért várja a mai ember magának Istennek a szavát, s csak abban a kinyilatkoztatásban nyugszik meg, mely bensőséget és szeretetet tár fel neki.

A természet ura pedig nemcsak műveiben, hanem közvetlenül maga is megszólalt. Sőt kinyilatkoztatását le is íratta, hogy mindig megtalálhassuk. S ebben a kinyilatkoztatásában Isten arról tanúskodik, hogy állandóan felénk tart és végtelen leereszkedésében minket keres. Szabadulást hirdet, amint sokféleképpen szólott kiválasztott emberek által, de legutolsó szava egyszülött Fiában hangzott el. (Zsid. 1, 1—2.)

Azonban a kereszténység felszabadító igazsága, mivel Istennek kinyilatkoztató szaván alapszik, mindig titok marad. A misztérium nagyobb mélységeket mér fel, mint bármely emberalkotta mítosz és nagyobb távolságokra utal, mint akár-melyik végtelenbe vesző emberi törekvés. Istennek mindenegyes szava igazság és törvény. Szerinte kell életünket alakítani, de ezzel tudunk minden világnézet és törekvés fölött ítéletet is mondani. S épp ezért, mert minden emberi mélységet áthatol és minden törekvést átölel Isten kinyilatkoztató szava, nemcsak nagy közeledést és végtelen leereszkedést jelent, de végeredményben mindig hívás marad. Azért szól a kinyilatkoztató Isten, hogy magához hívjon. Mikor hozzánk intézi szavát, hivatást, megrendítő és egész életet átfogó feladatot ad. Gondoljunk csak arra, hogy Isten először akkor mondta meg nevét és tárta fel lényegét, mikor népe történetében elérkezett a sorsdöntő óra és el kellett indulnia hivatásának útján. Akkor kérdezte meg Istenétől, hogy ki ő és mi a neve. S Isten akkor nyilatkoztatta ki, hogy ő az, aki van (Ex. 3, 14.), a teljes valóság, a változatlan örökkévalóság. Az emberhez való közeledésének bizonyítható és rendíthetetlen hűségének ígérete volt

ez a név. Követőinek ezen nagy igazság szerint kell élni, az őt keresők pedig nem találhatják meg máshol, mint minden igazság és érték teljességében, a lét forrásánál. A kinyilatkoztatás azt jelenti, hogy a változatlan örök igazság belépett a történelembe, felelni akar az ember ádventi vágyára. Fel tudja tární az élet minden mélységét és meg tudja jelölni az állandóan jobb után vágyódó ember igaz célját. S ahogy ez az igazság belépett a történelembe és győzelmesen hatol előre, minden embernek és kornak az a feladata, hogy állástfoglaljon mellette vagy ellene. Isten azokat sem szűnik meg szólítani, akikhez hiába intézi szavát, amint a prófétánál panaszolja: „Hívtam és nem akadt, aki meghallgatott volna. Hívtalak és nem válaszoltatok, beszéltem és meg nem hallottátok.” (Iz. 50, 2; 65, 12.) De vigasztaló tudni azt, hogy szavát azoknak is szánta, akik messze járnak tőle. Biztató a remény, hogy akikben több az őszinteség és egyenes igazságkeresés, mint azokban, akik Isten híveinek vallják magukat, de lélekben mégis távol állnak tőle, meg is fognak indulni az ő hívó szavára. S ha mégis most azt látjuk, hogy az emberi szellem örök nyugtalanságában és esendő tévedésében elfordul attól az isteni igazságtól, amelyben mindenre megoldást nyerhet, mikor úgy látjuk, hogy az idő és korszellem fellázad az örökkévalóság ellen, akkor tudjuk, hogy az idővel és korral csak örök értékeket lehet szembeállítani. A mai kor emberének ádventi vágyát csak ez elégítheti ki, nem a múltó formákhoz való ragaszkodás és letűnt korok világának feltámasztása. Csak az örök igazsággal, a tűnő korszakok fölött álló változatlan és mégis minket kereső és hozzánk leereszkedő Istennek a szavával tudunk felelni mindarra, ami a mai ember lelkét kínozza.

MAGUNKRA HAGYOTT AZ ISTEN?

kérdezzük, ha szétnézünk a világban és látjuk a sok jóra való törekvést, jobb után való vágyódást és mégis azt tapasztaljuk, hogy mind a földhöz tapadnak és az égbe vezető utat szem elől tévesztik. Ha maga az Isten nem segít, akkor nincs senki, aki megszabadítsa az embert, vagy talán igaz lenne az a pogány vallásokban állandóan visszatérő gondolat, hogy Isten magára hagyta az embert? A mi hitünk igazsága pedig az, hogy Isten engedi a népeket a maguk útján járni, de nem azért, hogy elhagyja őket, hanem hogy ha másként nem, legalább a szenvedések árán tapasztalják meg figyelmeztető szavának igazságát: „Tudd meg és lásd: mily rossz és keserves dolog, hogy elhagytad az Urat, a te Istenedet!” (Jer. 2, 19.) S ha ezt meg is engedi, végeredményben azt akarja, hogy őt megtaláljuk és vele annál szorosabban egyesüljünk. Az ő szeretetéből fakadt tévelygő népének adott ígérete is: „Én Istenük leszek, ők pedig az én népemé lesznek.” (Jer. 31, 33.) Az emberiség ádventi vágyára és tévutakra is tévedő lázas igazságkeresésére Isten a végtelen szeretet közlésével és önmagát adó leereszkedésével felel. Láthatóvá akart válni, és mikor beteljesült karácsony csodája, utolsó nagy kinyilatkoztatásában Fia által akart megszólalni. „A mélységbe kívánczik az Isten; a világok ott készülnek, az élet ott pezseg, az eszmék ott gyúlnak ki, a mozgalmak onnan indulnak világgá, de nemcsak a szenvedés mélységének lakóihoz fordult, hanem a mély fölértés s a mély vágyak gyermekeihez is” — írja Prohászka Isten Fiának leereszkedéséről elmélkedve. (Új elmélkedések, Ö. M. 19, 10. o.)

A megváltó ígét várta akkor is az ember, mint ma, mikor mindenki ezt a megváltó, problémákat feloldó, jövőt mutató szót várja. Akik csak az emberre tekintenek és a föld felé fordulnak, azok

az ember vagy a világ titkos erőitől várják a szabadulást, egyedül abban bíznak. Mi pedig csodát várunk, ami titok és kegyelem, mert tudjuk és érezzük, hogy megváltásunk csak kívülről jöhet. Felülről vagy a mélyből, de semmiesetre sem magából az emberből. Az igazi boldogító kinyilatkoztatás Krisztus szava szerint nem jöhet a testből és vérből, hanem egyedül a mennyei Atyától. (Mt. 16, 17.)

Ilyen lelkülettel várta mindenki az első ádvent utolsó óráiban Krisztus eljövetelét. S mikor a régi pogányság és a mai ember roráté-kiáltása annyira hasonlít egymáshoz, annyira a mélyből jön, annyira egy, akkor az erre jövő válasz is csak ugyanaz lehet. A lélek mélységeinek vizsgálói érzik, hogy végtelen távol van tőlük a világ fölött álló Isten és ezért az ember nem tehet mást, mint hogy várja az ő leereszkedését. Vár, virraszt a világ éjtszakájában, de csak a kereszténynek van meg az a biztos hite, hogy hallani is fogja a megváltó igéket, és hozzá betér az ő Istene.

S ha megszólal az Úr, akkor csak valami újat mondhat. Az örökkévalóságnak minden szava számunkra mindig új és életet adó kinyilatkoztatás lehet. S talán már el is hangzott első szava a mai nemzedékhez. Kinyilatkoztatta ítéletét a történelem és egy tűnő világ felett. A megpróbáltatásokban mi nem a világ végét, hanem az örökkévalóságnak az időbe való leereszkedését várjuk. A mai ember élete eddig a folytonosság illúziójára épült. Ha jöttek is csapások, megrendülések, azt hihette, hogy minden úgy fog menni tovább, mint azelőtt. Most a hamis bizonyosságnak ez az érzése szűnt meg és ezért keres tétován eligazítást. Útmutatást vár, ami mélyebben vagy reálisabban tudná megmagyarázni élete értelmét. Mi azonban nem mehetünk máshoz, mint az örök igazságokat kinyilatkoztató és minden idő számára eligazítást adó Istenhez.

Sok kérdésünkre, ami most még a legjobban fáj, csend és némaság felel. De ez a csend is üzenet a hallgató Istenről, aki felette áll a világ zajának és a váró Istenről, akit nem érintenek és nem ingathatnak meg a világ viharai. Számunkra ő a szabadító, de rejtett Isten marad, akit nekünk kell megkeresnünk. Azonban ahány lépést teszünk mi feléje, ugyanannyit, sőt többet is tesz ő mi felénk. A mai kor fiánál senki jobban nem érezhette még, hogy csak kívülről, máshonnan jöhet a megoldás minden problémára és a megváltás minden szenvedéstől. Nem tehet mást, mint hogy kitarja lelkét a felülről leereszkedő Istennek és meghallja a magasból a földről felszálló adventi sóhajokra felelő vigasztaló szózatot: „Maga az Isten jön, hogy szabadulást hozzon nektek!” (Iz. 35, 4.) Aki ezt az ígéretet beteljesíti és a szabadulást meghozza, ő akit várunk, a mi Istenünk.

ISTEN TITKA

„Az Úr az én világosságom
és üdvösségem.”

(Zsolt. 26, 1.)

Ha az ember közeledik Isten felé és az Úr arcát kívánja látni, akármennyire közel is gondolja őt magához, csak úgy láthatja megjelenni, mint Mózes az égő csipkebokorban. Titokzatos módon világított előtte, de lángja ki nem aludt, el nem fogyott. Ilyen, az emberi lelket állandó kielégületlenségben tartó titok az Isten, mint a nyugtalan láng éget és megpihenni sohasem hagy. Akárhol találkozunk vele, ösztönszerűen halljuk a figyelmeztető hangot: oldd le sarudat, mert a hely, amelyen állsz, szent!

Az ember mikor először tekintett fel a földről, úgy ismerte meg az Istent, mint világosságot, életet adó fényt. Boldogság és öröm töltötte el lelkét a felismerés nyomán. Ilyennek látta, mert vágyódó szeretettel nézett a fénybe, értelmét azonban elkápráztatta Isten fényessége. Megérezte, hogy Isten előtt le kell vetnünk fogalmaink, emberi elképzeléseink saruját, ezekkel nem tudunk tovább menni, sőt visszatartanak. A világ rendje, szépsége sötét mélységeket takar és ami olyan világosnak, átlátszónak tűnik fel, valójában a teremtettnak csak a felszíne. S ott, ahol az ember kénytelen megállni, kezdődik a tulajdonképeni valóság: a titok.

Isten problémája címmel számtalan könyv és írás látott napvilágot. Az emberi elme és szív számára probléma ugyan az Isten, de a helyes

megjelölés mégis a titok lenne. Hiszen ő azért állandó probléma és mindig új feleletet váró kérdés, mert titok. Mélysége és felfoghatatlansága árnyékot vet elménkre, első találkozásra eltaszít magától. Szívünk azonban nem tud megnyugodni és nem engedi a vele való foglalkozást abbahagyni, mert mégis vonzódik feléje. Amikor gondolataink és fogalmaink cserben hagynak, világosságuk hideg és idegen lesz nekünk, ugyanakkor szívünk és ami bennünk a legmélyebb, otthon kezdi érezni magát benne. Lelkünk érzi, hogy a titok világa az ő otthona.

Isten titkából valami megérinti az ember lelkét akkor is, ha nem elvont gondolatok útján közelíti meg őt, hanem belenéz az élet mélyébe. Most mikor általános lett az élet ésszel meg nem ragadható erőinek értékelése, akkor ezeknek az erőnek a sodrából is fel kell ismernünk a mi Istenünknek titokzatos arcát. Elsősorban az ifjú lélek érzi meg a felébredt titkos életerőknek áramlását és őt borzongatja meg a „mysterium vitae”. Fogékonyabb a titok átérzésére, de jobban ösztönzi a behatolás vágya is. Nem elégszik meg azzal a tudattal, hogy van Isten, hanem lelkének ösztönös vágyát követve, legalább sejteni akarja, hogy milyen az Úr. Teljesen csak akkor nyugodnék meg, ha lelkének vágya maradéktalanul teljesedésbe menne, de ez a felismerés a jövő élet számára van fenntartva. Addig, míg a földön élünk, a végtelen mindig mint titok jelenik meg előttünk. A tudomány próbálja lerántani a leplet, amely Isten arcát a nagy természetben fedi, de csak töredék részeit fedezheti fel. Megismer néhány gondolatot, de a végtelen arcába nem tekinthet. Isten minden gondolata és szava éppen arról ismerhető fel, hogy túlhaladja az emberi képességek határait. Akármelyik úton közelítsük meg Istent, mindig végtelenbe vesző utak nyílnak meg előttünk. A legcsodálatosabb pedig az, ami kételyeinknek is

okozója, hogy nem a végtelent ragadjuk meg, hanem „emberi” Istennel találkozunk. El kell vetni magunktól minden földi gondolatot és éppen ezért végeredményben csak a végtelent áthidaló hit képesít minket arra, hogy ezt a nehézséget is legyőzzük.

Mikor azt kérdezzük, hogy milyen az Isten, tulajdonképpen a szemébe akarunk nézni, mint az emberi lélek titkaiba is a szemén át akarunk behatolni. S a mi Istenünk szeme mély. Tekintete átható: semmi sincs rejtve előle. Fényt áraszt, mint a világító tűz lángja. Tiszta, mint az átlátszó forrás, amelybe nézhetünk, de mélyét nem láthatjuk. Szeme szeretettel nyugszik rajtunk és a belőle kiáradó mindenegybes sugár lelkünkhöz szóló hívás. Ha ránk néz, közel érezzük magunkhoz, mert ő a mi szabadító üdvösségünk, de hogy milyen a mi Istenünk, azt ez a tekintet sem tárja fel egészen, mert ő a Titok.

ISTEN VÉGTELENSÉGE

a titok első forrása. Akik elindultak megkeresni őt és a legmesszebbre vagy legmélyebbre hatoltak az emberi gondolkodás útján, azok sem tudtak mást mondani, mint hogy Isten végeredményben mindig más, sohasem az, aminek mi gondoljuk. Az ember az okság elvének lépcsőin emelkedik fel, de minden megtalált ok több, magasabb, mint a kezünk közt lévő eredmény. Mindig az elegendő okot, a megnyugtató magyarázatot keressük, de az nincs előttünk, kivezet a világból és az utolsó, mindent kielégítő magyarázat itt lenn nem is található meg. Sok mindent mondtak Istenről, hogy több és felette áll mindenkinek, szebb minden szépségnél, jobb minden jósnál, dicséretéből kifogyni nem lehet, mert mindig többre méltó. (Sir. 43, 33.) Alapjában véve azonban nem az állítás vagy fokozás, hanem

a tagadás mutatja meg, hogy minden teremtményen kívül kell őt keresnünk. A misztikusok sötét éjszakáról, titokzatos örvényről beszélnek Istenről szólva. Akik az istenközelség megérzéséhez jutottak, úgy érezték, hogy akkor mondtak róla a legtöbbször, mikor megsejtették, hogy ő homályban lakik.

A mi Istenünk is titok, de más, mint a modern gondolkodás homályos titok-istene. A vallásos középkor világos, megnyugtató istenfogalommal rendelkezett és a világ rendjében az örök isteni gondolatok szépségét és harmóniáját csodálta. S ahogy a világnak ez a harmonikus látása elveszett, ugyanúgy foglalta el a lélekben helyét a homályos, önkényes Istennek sötét képe. Nem látják benne többé a személyt, az Atyát, hanem talány lett, amelyben földi ellentétek találkoznak és metszik egymást. A hitben pedig ez a végtelen Isten mint a gyenge emberi szemet vakító fényesség lép elé. Isten homálya a Szentírás szerint megközelíthetetlen fényesség. (I Tim. 6, 15.) Kifürkészhetetlen világossága minden titkon áthatol, mint a műtőszoba lámpája, árnyék nélkül szórja fényét mindenfelé. Mint legfőbb igazság fényt áraszt, mindent fénybe borít, de van benne mindig valami, ami rejtve marad előttünk. A legfőbb igazság ugyanis nem lehet a mi emberi gondolataink visszhangja. Megtalálása boldogságunk, de megismerése fájhat is, ha ellentmond szokásainknak, széttepi álmainkat. Kifejezni, emberi fogalmakba önteni pedig sohasem tudjuk, mert ő a Végtelen, a személyes Isten.

Racionalista korok előtt botrány volt a hit titka, de a mai ember lelkiállapota más. Megérti a titkok jelentőségét és Isten titokzatossága is, a numinosum fensége és megfoghatatlansága alázattal tölti el. Az értelem tud fogalmakat alkotni, rendszert teremteni és megalapozhatja az észszerű istenhitét. Aki azonban mindenben az ész-

szerüséget és a világosságot keresi, az nem jut mindig célhoz. A világosság és érthetőség keresése végzetévé válik, mert a tiszta fogalmakból alkotott Isten-kép összetörik az élet érthetlenségein. Az értelemben bízó észembernek a belátásra épített hite könnyen válhatik csalódott, sötét hitetlenséggé. A mai ember úgy érzi, hogy többre van szüksége, mint erre a csak logikus, racionális Isten-fogalomra. Olyan Isten-eszme kell neki, amelyik nem törik össze az élet realitásain. Ezért nem akar kiindulni az előfeltevések logikus zárt rendszeréből, hanem az élő valóságból, és küzdelemmel kész kivívni az igazság megismerését a vallás terén is.

Értelmünk segít minket a dolgok lényegének feltárásában és ezen az úton indulhatunk el Isten felé. De tudjuk azt is, hogy az ember mindenütt találkozunk azzal, ami több, mint a világ külső látzata. A dolgok benső valóságának megismerése nemcsak titkok leleplezése, hanem a lélek igazi felszabadulása. Ebben a találkozásban a lélek megérzi, ha egyébként nem is tudná és máshonnan bizonyítva nem lenne, hogy ez a valóság csak egyetlen lehet. Az igazi istenhitnek kezdettől fogva diadalmas meggyőződése volt a kinyilatkoztatás alapveő igazsága: „az Úr, a mi Istenünk egy Úr”. (Deut. 6, 4.) Rajta kívül nincs és nem is lehet más. Mindent önmagáért alkotott és az ő dicsősége az egész teremtés célja. S hogy Isten az egyetlen, arról nemcsak tudásunk beszél, de tapasztalatunk is megerősíti Krisztus szavát, hogy a legfőbb jó is csak egy lehet: „Senki sem jó, csak egyedül az Isten.” (Lk. 18, 19.)

Ezen egyetlen és titkos valóság előtt megbor-zong a lélek. Nem ismétélhet mást, mint Nehemiás imáját: „Úr Isten, mindenek Teremtője! Te félel-metes, hatalmas, igazságos, irgalmas és egyedül jó Király!” (II Makk. 1, 24.), — mert ez a nagyság és végtelenség mint lebilincselő szentség jelenik

meg előttünk. Aki így áll a világ fölött és akinek akarata, minden tette tökéletesen megfelel lényegével és azonosul az erkölcsi értékekkel, az mint a szentség tökéletessége áll előttünk. „Szent az Úr, a mi Istenünk” (Zsolt. 98, 9.), s ez a lenyűgöző szentség az ember lelkének mélységeivel érintkezik. Állandó felhívása: „Szentek legyetek, mivel én szent vagyok!” (I Ján. 1, 16.) A vele való találkozás többet jelent, mint pusztán erkölcsi kötelezettséget. Megszólal időnként a lelkiismeretünk szava, de néha érezzük, hogy nem közönséges döntésről van szó. Valami többről, ami egészen mélyen nyúlik be életünkbe. Isten szava szól: az ő szentsége parancsol és indít, de éppen ez a vonzás oly titokzatos és mély, hogy ismeretlen és emberi ésszel előre nem látható és fel nem mérhető kötelelességek és feladatok felé viszi az embert. Szentek és hősök példája arról beszél, hogy igazán sorsdöntő és egész életre kiható elhatározásokban meg kell tagadni a számító és mérlegelő emberi értelmet s egy magasabb, emberi gondolatokkal nem igazolható bölcsesség szerint kell cselekednünk. Isten keze emel ki minket a kicsinyes gondolatoknak korlátaiból: szabadságunk gátlásainak sötét, homályos éjtszakájából. Titkos rúgók hatására születtek meg a legnagyobb tettek, ebből fakadtak az új, életet hozó elhatározások. Isten szentségének is megvannak a maga titkos útjai, mert ezek is a végtelenben vesznek el. Ezt látva az ember nem tud mást mondani, mint a Zsoltáros szavát ismételni: „Isten, szentséges a Te utad, ki oly nagy Isten, mint a mi Istenünk?” (Zsolt. 76, 14.) Titok az Isten: végtelenség és szentsége emberi ésszel fel nem fogható.

ISTEN SZABADSÁGA

az ő titkának másik, általunk ki nem meríthető oldala. A világ teremtésében és az ember üdvözítésében Isten megmutatta, hogy szabad, és mi ezt az igazságot állítjuk szembe a modern gondolkodás sajátosan sötét Isten-eszméjével. Mint a régi pogányság, a mai gondolkodás is átviszi Istenre a végzetszerűség sötét vonásait. A germán mítoszokban szereplő sorsgondolatot teszik meg az istenség eszméjének: ez a homályos titok-isten lenne a világban és az emberben lévő feszültségek és tragédiák okozója. S amint a mítoszokban Odin, a főisten a ránehezedő végzet miatt állandó gondban és töprengésben él, ugyanilyen aggodalom jellemzi a divatos heideggeri gondolatokból élő és a világban helyét kereső embert. A sors gondolatának istenítése minden pogány vallásban szerepel, mert a személyes Istent elvető világnézetnek velejárója a tragikum megélése. A földhözragadt ember a természet törvényeinek uralmát érzi, de istene szabadulást adni nem tud, mert a végzet és a sors olyan erő, amin sem változtatni, sem felülemelkedni nem lehet. Lehet átkozni, de hozzá imádkozni, neki áldozatot bemutatni vagy vele lélekben egyesülni nem lehet.

A mi Istenünkön nem uralkodik a végzet kényszere és ezért a keresztény világnézetből hiányzik a vak és tehetetlen megadás látszathősiessége. A mi Istenünk szabad, mert fölötte áll véges és földi, emberi gondolatoknak. Őt nem gátolhatja és nem akadályozhatja semmi sem, ami az emberi szabadságunkat megbénítja. Igaz, hogy ő öröktől fogva változatlan, de ez a változatlanság saját lényének törvénye és nem idegen erő kényszere. Isten a legnagyobb szabadsággal alkotta meg a világ rendjét, mert minden idegen hatás befolyásának kizárásával csak a dolgok valódi értékének mérlegelése alapján foglal állást tetteiben.

Akármí ér minket, elmondhatjuk Jóbbal: „tudom,

hogy mindent megtehetsz" (Jób 42, 2.), — de azt is tudjuk, hogy Isten szabadságát és minden tettét bölcsesége kíséri. Az Úr mindent megtehet égen, földön, tengeren és minden mélységben (Zsolt. 134, 6.), de a természet csodái, amiknek nincs száma (Jób 5, 9.), nemcsak Isten szabadon teremtő és művészettel alakító hatalmáról tesznek bizonyosságot, hanem arról is, hogy ő mindent mérték, szám és súly szerint rendezett el a világban. (Bölcs. 11, 21.) S bár nincs semmi a világon, ami őt tetteiben köthetné vagy elhatározásaiban indíthatná, végtelen bölcsesége lépést tart hatalmával. Csak önmagát akarhatja, minden érette történik és az ő gondolatait valósítja meg. Ezekhez a gondolatokhoz pedig nem ér fel emberi ész. „Nem a ti gondolataitok az én gondolataim és a ti utaitok nem az én utaim, úgymond az Úr. Mert amennyivel fölülhaladják az egek a földet, annyival fölülhaladják az én utaim a ti utaitokat és az én gondolataim a ti gondolataitokat." (Iz. 55, 8.)

A természet gazdag és változatos világában mindenütt isteni eszmék ragyognak felénk és alkotójuk nagyságát hirdetik. Aki ezen végigtekint, elmondhatja a Zsoltárossal: „Uram, mily nagyok a Te műveid. Bölcseséggel teremtetted valamennyit és betöltötték a földet alkotásaid." (Zsolt. 103, 24.) De lépten-nyomon megérzi azt is, hogy ezeket tökéletesen kimeríteni és felismerni sohasem fogja. Tudományának mindenegyes elért eredménye csak egy következő titokra utal és nem szűnik meg az örök kérdéssel lelke előtt kopogtatni: „Talán megérted Isten nyomdokait és elérsz a Mindenható tökéletességéig? Magasabb ez az égnél, — mit tehetnél? Mélyebb az alvilágnál, — hogy ismernéd meg? Mértéke hosszabb a földnél és szélesebb a tengernél." (Jób 11, 7—9.)

Az egész természet rendjéből Isten szabadságának és bölcsességének titkai tárulnak elénk, de

megtorpanunk, ha az életben és történelemben keressük Isten gondolatának érvényesülését, mert Isten szabadsága itt az ember szabadságával találkozik. Mennyi nehézség és homályos probléma merül fel itt, de Isten tetteinek és szabadságának végső indítása ismét nem lehet más, mint a legfőbb érték, mint önmaga. Csak önmagát akarja, és éppen ezért szabad tettei számunkra felfoghatatlanok, amint Szent Ágoston mondja: ha megértenők, akkor már nem lenne Isten. Igazságosságának és irgalmának útjai kifürkészhetetlenek, amint ezt az emberi történelem változásainak megítélésében ő megállapította. Mikor látta rombadőlni az antik világ kultúráját és hallhatta a barbárok győzelmi kiáltását, Isten gondviseléséről és történeti tetteiről nem tudott mást mondani, mint „*inscrutabilis iustitia, inscrutabilis misericordia*“. A világban és természetben sokkal több szabadság érvényesül, mint amennyit mi akár értelmünkkel, akár érzéseinkkel feldolgozni képesek lennénk. Csak hidegen gondolkodó észszel vagy pedig csak a szenvedéseken meginduló érző szívvel egyedül az életet megérteni nem lehet. Csak az tudja mindezt felfogni, akiben mind a kettő tökéletesen megvan és aki minden mellékes és alacsony gondolat fölé emelkedve tud ítélni és cselekedni. Ez pedig egyedül Isten és ennek titka az ő szabadsága. Bármennyit kutassunk, utolsó szavunk nem lehet más, mint Szent Pálé volt, aki az üdvösség történetének egyik legnehezebb problémáját fejtegetve, gondolatait nem tudta mással befejezni, mint ezzel a felkiáltással: „Mekkora a mélysége Isten gazdagságának, bölcsességének és tudományának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és kifürkészhetetlenek az ő utai.“ (Róm. 11, 33.)

Isten szabadsága végeredményben szintén titok. Végtelenségének, bölcsességének, — de számunkra egyben megnyugtató gondolat, hogy az

ő szeretetének is a titka. A mi Istenünk homálya nem egy sötét végzet kényszerűsége, hanem világosságunk és szabadulásthozó üdvösségünk. Szabadságában teremtette a világot és a kinyilatkoztatás arról is beszél, hogy szabadításunkra szeretetből magára vette az emberi sorsot: belépett a történelembe. S az ember ezt sohasem fogja teljesen megérteni. A szeretet, — ha nem is tudja megmagyarázni a titkot — de legalább megközelíti és vonzóvá teszi. Átható, szabadító, végeredményben teremtő erő Istennek nemcsak a tekintete, hanem szabadakarata is. Élet sarjad a nyomában: a természetes és természetfeletti világ értékei kelnek életre Isten látogatásának és kezének érintése nyomán. S az üdvösség története éppen arról beszél, hogy mint keresi Isten az ember szabadságát, a kegyelem miként vonzza az akaratot és hogy valósul meg egygyélevésükben Istennek gondolata az emberről. A kettő két külön dolog, de ellentét nincs és nem is lehet köztük, mert Isten szabadsága teremti és élteni belülről az ember szabadságát. Isten változatlan, világ felett álló szabadsága állandó forrása és mintaképe a teremtett lények szabadságának. Az ő kegyelmének titkos fuvalma, mint „a szél, ahol akarja, ott fú és hallod zúgását, de nem tudod, honnan jő vagy hová megyen: így van mindaz, aki a Lélektől született”. (Jn. 3, 8.) Az Istenből élő ember a világ szemében érthetetlen utakon jár, de csak Isten titka világítja meg a lélek mélységeit és szabadítja meg az embert saját titkának súlyától.

AZ EMBER TITKA

mered elénk, ha Isten titkába törekszünk behatolni. Alapjában véve az ember érthetetlen, aki él és nyugtalanul, pihenés nélkül küzd a léttel, kutat, de azzal a bizonyossággal, hogy találni sohasem fog, kételkedik azzal a

meggyőződéssel, hogy megnyugvást sohasem találhat... Sohasem boldog, csak a másodpercek múlt örömeit élvezheti önfeledten és minden megtalált érték mellett a tagadást is kénytelen észrevenni. (Przywara.) S ez a csodálatos, ki nem elégíthető lény Isten végtelenségében találja meg a maga életterét, ahol még szenvedélyesebben kutathat, hogy Istent keresve, saját életének értelmére bukkanjon. Titkos nyugtalanságának legmélyebb magyarázata pedig az, hogy Isten mélységeit nem mérheti fel. Szent Ágostonnak egy régi mondása: „Deus invenitur quaerendus, quia immensus est” (In. Jo. tr. 63, 1.), egészen modern értelmet nyer a mai szellemi forrongásban, mert állandóan tapasztalhatjuk, hogy az ember, ha leküzdve problémáit, meg is találja Istenét, nem nyugodhatik meg: állandóan új távlatok, új kérdések merülnek fel és új mélységek nyílnak meg előtte.

Isten pedig a tiszta világosság és minden problémát megoldó egyszerűség. Az emberből törnek elő a megoldatlan kérdések és benne rejtőznek a fel nem mért mélységek. Istent sem tudja másként megközelíteni, mint saját, problémákkal terhes lelkén keresztül. Egyszer világosságnak érzi az Istent, máskor homályos éjszakának. Egyszer úgy érzi, hogy lesújtja Isten hatalmas keze, máskor szeretettel felemeli. Egyszer megrettent szava, máskor szeretettel magához hív. Végeredményben azért titok számunkra az Isten, mert végesek és korlátozottak vagyunk. Önmagunk előtt is megmagyarázhatatlan titkot jelent saját létünk s az ember titka az, hogy Istent állandóan közelíti, de soha el nem érheti. Végtelen fényessége reánk esik, de létünk árnyoldalai csak annál sötétebb színnel tűnnek elő. Közel érezzük magunkhoz, de amint közeledünk feléje, úgy érezzük, hogy mindig távolabb kerül tőlünk. Megtaláltuk, de csak azért, hogy annál nagyobb szenvedéllyel újra keressük. Lelkünk mé-

lyén megtapasztaltuk, hogy mennyire bensőséges kapcsolatba lép velünk, de ugyanakkor azt is láthatjuk, mennyire felettünk áll. Véglegesen nem ölelhetjük át, de teljesen el sem szakadhatunk tőle. Isten bennünk és felettünk van. Ő a közeli és távoli. Ő a nyilvánvaló igazság és mégis elrejtett titok. Az ember pedig akkor nyugszik meg, ha behatol ebbe a titokba és itt nagy csend, Isten békéjének és szeretetének csendje várja. S a lélek akkor lesz szabad, akkor pihen meg, ha átöleli őt Isten szeretetének titkos csendje.

Az általa alkotott természet készséggel feltárja arcát előttünk és közli velünk titkait, de az áthatolhatatlan mélységek világa az embernél kezdődik. Az istenszerető lelkek sohasem tudják egészen megmagyarázni az embert. Nem értik, hogyan adhat annyi boldogságot az emberi szív és mégis semmi sem okozhat nagyobb fájdalmat, sajnóbb kint, mint maga az ember. Még helyesen megítélni sem tudjuk, mikor minden olyan érthetetlen benne. Árnyék és fény keveréke, s ha lelkébe akarunk hatolni, soha nem érünk a mélyére. Azért nem értjük a világot, mert nem értjük az embert, aki a teremtés koronája lenne. Nagy megrendülések és megpróbáltatások idején sejtjük meg igazán, hogy az emberben vannak titkok, amikről nem tudunk, de amik most felszabadultak és pusztítanak. Az előttünk feltáruló mélységek sötétjébe mi nem tekinthetünk, de Isten lelke ezeket a mélységeket is át tudja járni és az ő tekintete nyomán kél új élet és támad világosság a titkok éjszakájában is.

Az ember keresi Istent és minden lépésénél titokra bukkan, de végeredményben a homályt nem Isten fényessége, hanem az ember végessége okozza. Hitünk tulajdonképeni ereje és valamennyi nehézségünk megoldásának végső magyarázata nem más, mint hogy Isten... Isten. A problémák okozója pedig az, hogy az ember... ember. Őn-

magunkat legfeljebb félhomályban láthatjuk, de hogy bizonyos körülmények között mit tennénk, — sőt hogy most mit teszünk — magunk sem tudjuk. Csak egyet tehetünk meg mindig, hogy állandóan Istenre nézzünk. Ha nem ismerhetjük meg egészen, mégis karjaiba vethetjük magunkat. Azt várhatjuk s arra készülhetünk elő, hogy az Isten, a mi világosságunk és üdvösségünk lépjen be életünkbe. A világban két titok munkálkodik: a gonoszság titka (II Tessz. 2, 7.), amelynek mélységét felfogni nem tudjuk, de hatalma és sötétsége előtt megborzadunk. A másik titok Isten titka, amely el volt rejtve, de az Úr választottjaival megismertette. (Kol. 1, 26—27.) Ez a mi sugárzó, fényt árasztó misztériumunk. A vele való találkozás derít fényt életünkre és hoz szabadulást a léleknek, mert a fénytárasztó és szabadulást hozó Titok nem más, mint a mi Istenünk.

ISTEN ARCA

„A te arcodat
keresem, Uram!”
(Zsolt. 26, 8.)

Ha egy gyermekhez szólunk az Istenről és az ő egyszerű nyelvén elmondunk neki mindent, amit csak tudunk, akkor ő mindezt olyan érthetőnek és természetesnek találja. Hogy Isten szóljon, hatalmas kezével csodákat műveljen, földön járjon, mindez olyan magától értetődő, hiszen ő a végtelen Isten, a mindenható Úr és szerető Atya.

Azonban ez nem tart így örökké. A gyermek sok szépséggel és egyszerű hittel felépített világa szétesik. Az Isten-arc, amely a gyermeki lélek mélyén élt, eltűnik. A fejlődő ember belekerül az életnek abba a viharos korszakába, amikor már önmagának kell felépítenie ismét egész lelki világát. Feltűnnek az élet csalogató távlatai és sötét titkai: ebben a világban nincs helye a gyermekszoba és gyermekmesék jóságos Istenének. Az átalakulás viharain keresztülmenő ifjú ösztönszerűen vallja, hogy Istennek az arca nem lehet az a gyermeki fogalmakból megalkotott kép, ami eddig benne élt, a róla szóló súlyos igazságok sem lehetnek gyerekes beszédek. Elveszti maga előtt Istennek a régi arcát, talán ő maga is azt hiszi, hogy vallástalan lett, — de hitetlenség ez? Nem inkább Jóbnak a panaszos kérdésével fordulhat az Istenhez: „Miért rejtet el orcádat és gondolsz engem ellenségednek?” (Jób 13, 24.)

Az életnek ebben a szakaszában a lélek mélyén megindul a harc az Istenért. Folyik a munka annak az istenképnek a kialakításáért, amely van olyan

erős, hogy elbírja az élet nehézségeit, van olyan nagytávlatú, hogy az élet egész teljessége beleférjen és van olyan emelkedetten tiszta, hogy az ember legszebb törekvéseinek célja és eszménye lehessen. Aki belekerül az élet sodrába és lelkét megérintik az élet titkai, az örökre nyugtalanul fogja keresni Isten arcát, mert csak ebben a képben találhatja meg a világ értelmét.

Azután elmúlik ez a kor is. Ha az életben sokat tapasztalt és sokat szenvedett emberekhez szólnunk az Istenről, beszélünk a gonoszság titkáról és a mennyei Atya kifogyhatatlan jóságáról, mindent felülmúló irgalmáról, akkor számukra megint minden olyan érthető és egyszerű lesz. Isten arca ismét tisztán, biztos vonásokkal él a lélekben. Az emberi életkorokról mondja Goethe, hogy a gyermek realista, az ifjú idealista, a férfi szkeptikus, az agg pedig misztikus. Isten arca nem él mindig egyformán az ember lelkében és hosszú története van annak, hogyan tisztul és nő bennünk Isten képe. A hit nem készen adott, holt dolog, hanem élő és növekvő valóság. Annak a magnak, amit a szülői ház, iskola, gyermekkori vallásos élet lelkünkben elvetett, nőni és fejlődni kell. A hit az egész ember állásfoglalását kívánja és ahogyan fejlődik, érik az ember, úgy tisztul lelkében Isten arca. Élete történetének ez a legmélyebb értelme. Egész életmunkájának végső értékét eldöntő eredménye, hogy milyen vonásokkal tudta lelkében kidolgozni az ő teremő Istenének képét.

AZ IFJÚKOR ISTEN-KÉPE

váltja fel először a gyermeki hit világát. A gyermek hitét az odaadó bízalom élteti. Kezdetleges fogalmainak köntösében is amit tud, valójában mélyen és igazán ismerte meg az Istenről. Nagyobb kérdések nem is izgatják, hiszen elég dolga van a látható világ titkainak

felfedezésével. Először még csak azt keresi, hogy mi van a látható dolgok mögött. A nagy kérdések ott élnek ugyan a lélek mélyén, de még pihennek, a gazdag és sokszínű valóság mögött rejtőzve későbbi feleletre várnak.

Az ifjúság éveiben ismeretlen erők áramlása indul meg a lélek mélyén. Az ifjú belekerül az élet sodrába és megkezdődik a nagy keresés. Mintha minden elveszett volna lelkéből és most önálló munkával kellene megtalálnia mindent: helyét a világban és lelkén keresztül a világ értelmét. Megteremti saját világnézetét, amelyben felel arra, hogy milyen értéket tud nyújtani neki a világ és ő mit tud adni mint értéket a világnak.

Különböző külső jelek feltárhatják az ifjúkor lelki átalakulását, de a lényeg az, hogy a fiatal lélek áthelyezte élete súlypontját egy másik, ideálisabb világba és most ennek megvalósulását keresi. A kutatás szenvedélyességét lelkesedés és az erők határtalan kiáramlása jellemzi. Álmodik, de nem úgy, mint a gyermek, bár az álmoképeket ő is valóságnak tartja, amelyek elérésére életét felteheti. S közben öntudatlanul is, de fiatalságának egész lendületével és odaadásával lelkében Isten arcának a képét festi meg. Sok minden van ebben a képben, amit csak az ifjúság idealizmusa tud megörökíteni. Lelkesedésének hatalmas ereje és vágyainak határtalan messzesége a végtelenség vonásait emelik ki: Isten mint a lélekben élő nyugtalanság, új utak felé hajtó erő, — de egyben mint a dolgok háttérben álló titok jelenik meg. S ennek az istenarcnak a vonásait még az életáram magával ragadó sodra, az első nagy, lelket megindító élmények mélységének vonzása is gazdagítja. Az emberek felé útját kereső fiatal lélek ezekben az élményekben is megsejtheti Isten arcának gazdagságát és szépségét, hiszen mindazon, amit két ember egymásban keresni tud és amit egész életre szóló értékként egymásban meg-

találhat, azon mind megcsillan Isten arcának fényessége. Minden szépség, gyengédség, erő, ami két lélekben élhet és amit egymásban szerethetnek, Isten gazdagságának végtelen értékeire utal s az ember annyi értéket tud nyújtani másnak, amennyit ebből az isteni jószágból és gazdagságból kisugározni képes. Mindenki hordoz magában egy istenarcot és ennek szépsége sugárzik le egész egyéniségéről. Boldog, aki ezen is el tud indulni és nemcsak a világban, hanem egy másik lélekben meg tudja találni az Istent. Az ifjúkori valóságosság legszebb törekvése pedig az, hogy Istennek ez a hitben élő képe tiszta legyen, ne tapadjon hozzá emberi vonás, korlátoltság, legyen tiszta, szellemi és végtelen.

Az ifjúkor vallásos átalakulásának első nagy eredménye annak a felfedezése, hogy Isten arca nem azonos a gyermeki formákkal. Ha tehát el is veti a régit, boldog, hogy megtalálta hitének új és lelkéhez szabott Isten-képét. Megragadóan szép és vonzó ez a hit. Lelkesedik eszményekért, mert a végtelenség vágya feszül benne. Felemelő, mert élteti a lélek szabadságra való törekvése és alkotó vágya. Szárnyalóan merész és odaadóan bízó, mert még nem kellett csalódnia. Akinek életéből hiányzott, annak lelke sok kincssel és szép emlékekkel lett szegényebb. Meleg, a szív mélyéből fakadó érzés kíséri, amely az ifjúkor sok lelki nehézségén átsegít. Mivel a fiatal lélek törekvésének iránya a végtelen, nem csodálható, hogy állandó összeütközésbe kerül a valósággal. Eszményeit nem értik meg és ezért senki sem érzi magát annyira magánosnak és árvának, mint az a fiatal lélek, aki ellentétbe került nemcsak az emberekkel, hanem önmagával is. Az ellentétek viharaiiban és az, egyedüllét sötét hangulatában annál melegbben és vonzóbban merül fel Isten képe, aki egyedül tudja eloszlatni a szív magányát és megkönnyíteni a terhet.

Az ifjúkori ideális hitnek a korszaka sem tart örökké. Az idő múlásával az ifjúság lelkének idealizáló, átalakító ereje egyre gyengébb lesz, vele szemben a dolgok valósága egyre élesebben, fájóbban jelentkezik. Nagy a veszély, hogy az élet szomorú benyomásainak ereje megtöri a lelket és az első csalódások, kijózanodások idején válságba jut vagy elvesz az ifjúkori lelkes hit. Erős a kísértés, hogy a közönségesség, alávalóság előtt megadja magát az eszményi felfogás, és a végén önmaga előtt szégyenkezik ifjúkori lelkeseiséért. Nem elméleti nehézségek okozzák ezt a válságot, hanem szomorú élmények vannak mögötte. Előidézhetik lelki konfliktusok, a világban munkálkodó gonoszság hatalmának a megtapasztalása, annak a meglátása, hogy nemcsak az egyes ember, akit még felelősségre lehet vonni, de az egész világ ellentétben látszik lenni az eszményekkel. A lélekben újra homályba kerül Isten arca és mikor ismét eltűnik előle, elmondhatja a Zsoltárossal: „Elfordítottad arcodat tőlem és én megrendültem.” (Zsolt. 29, 8.)

A lélek most szenved a hit válságának igazi korát. Most dől el az egész életre, hogy újra megtalálja-e Isten arcát vagy elveszti-e örökre. Most folyik az igazi küzdelem a legnagyobb kincsért, a hitért és Istenért. Vannak, akiknek fáj Isten elvesztése és a megváltás boldogító kegyelmének hiánya. S ha nem egyszer keserű, Isten ellen lázadó szavak is törnek elő lelkükből, van bennük annyi vallásos érzés és mélység, mint azokban, akik megtalálták az Istent és a benne való megnyugvás édes tudata tölti el őket. Az élet felszínén megragadó felületes lelkek közönyösek lesznek minden iránt, de legtöbb esetben ez a fásultság csak a hit közvetlen, egyházi keretekben való megnyilatkozásaival szemben jelent közömbösséget. Az emberi és történelmi formákban megnyilvánuló vallásosságot érzi idegennek magától a lélek, de

szívének mélyén mégis fáj, hogy Isten olyan távol került tőle.

Elmélyedő, de kritikus lelkeket a tudomány is eltávolíthat Istentől. Mikor a tudás távlatai feltárultak előttünk és megismertük általa, milyen kicsiny a mi világunk, az ember hajlandó kétségbe vonni, hogy van egy minket szerető, velünk törődő Isten, akit eddig nagyon is emberi formában gondoltunk el. Azonban akár a tudomány, akár az élet tapasztalataiban haladjunk előre, Isten sohasem távolodhatik el tőlünk, hiszen a végtelen számára nincs közel vagy távol. Nem szabad elfelejtenünk, hogy egész életünk folyamán benne élünk, mozgunk és vagyunk, s nekünk kell teljesebb, realisabb képet alkotnunk róla. Ha kijavítjuk Istentől alkotott fogalmainkat, akkor a természet, tudomány és az élet megismerésével vallásosságunk nem fog lehűlni, sőt Isten arcát mélyebben és közvetlenebbül megismerő hit fog nyomában járni. Ha ezt elérjük, nem hiába sírt fel az ifjúság öntudatlan törekvéseiben és sóvárgásaiban felhangzó csendes panasz és kívánság: „Meddig felejtess el, Uram, egészen? Arcodat meddig fordítod el tőlem? ... Neked szól szívem, Téged keres tekintetem, a Te arcodat keresem, Uram!” (Zsolt. 12, 1; 26, 8.)

A REÁLIS ISTEN-ARC

kialakulása a lelki élet nagy eseménye és igazi megerősödésének jele. Az ifjúkori Isten-kép eltűnik, hogy helyet adjon az életformálta Isten-arcnak. Igaz, hogy az ember szüntelen Isten-keresését az a fájdalmas élmény kíséri, hogy ő nem mutatkozik, hanem mindig inkább elmegy mellettünk. Pedig mindenkinek meg kell találnia Istennek azt az arcát, amely elkísérheti őt az élet minden helyzetében. Milyen lesz tehát az az Isten-arc, amely nem tört össze, hanem éppen

mélyebb és elevenebb lett az élet realitásaival való találkozásban?

Isten arcának megtalálásához magány és elvonultság kell. Aki még sohasem volt igazán egyedül, azt az élet külsőségei és felszínen kavargó eseményei ragadják magukkal, az igazi mélységekhez sohasem jut el. Csak a lélek magányában születhetik meg az az élmény, amelyből kitűnik, hogy Isten arca az életnek hitben és szeretetben átélt tartalmában található meg. Az életszentség gyakorlati útja nem más, mint ennek az elmélyítése, amelyet Isten megtalálásának boldogító tudata követ. Így mikor az ifjúság duzzadó erői megtalálták biztos, körülhatárolt medrüket az élethívatal keretében, Isten egy másik arcát mutatja felénk. A csendes, állandóan ható, meg nem pihenő építő erő és nyugodt béke ennek az istenképnek a legkiemelkedőbb vonásai.

De szükség van küzdelemre és harcra is. Ahogy a lélekben nő, szilárdul a jellem, ugyanúgy kell hogy hűségben és kitartásban nőjön és erősödjék a hit is. Az a bátorság és merészség kell a hithez, hogy minden nehézség ellenére Isten szaváért igaznak fogadjuk el azt is, amit nem látunk. S ennek a meggyőződésnek erősebbnek kell lennie, mint az ellenkező látszatot mutató valóságnak. A hit úgy nő bennünk, hogy egyre jobban Istennek és csakis az ő szavának hiszünk, nem pedig emberi tanúságnak és indításnak. Isten arca pedig a hit növekedésével lesz egyre tisztább a lélekben. A hit is küzdelem eredménye, mert a hűség próbája nyomán az erős Isten képe rajzolódik ki bennünk egyre határozottabb vonásokkal.

Ahogy előrehaladtunk az életben és egyre jobban megismertük mélységeit, ugyanúgy kell hogy előrehaladjunk és mélyüljünk a hitben is. Megismertünk sok emberarcot, alkalmunk volt nem egy lélek mélyére tekinteni, de minden emberarc értéke mögött egyre határozottabb vonásokkal Isten

arcát kell felismernünk. Kerestük az Istent és nem végtelen messzeségben, hanem magában az életben és mindennapos kötelességeink hűséges betöltésében találtuk meg őt. Már nem elvont eszmeként vagy rideg törvény képében jelenik meg előttünk, hanem mint élő valóság. Istenben való hitünk, egész vallásos életünk élőbb, melegebb színeket kapott és ha az élet sötét árnyai, fekete vonásai is belejátszanak, ezek lelkünk képének csak háttérét, a valóságot érzékeltető mélységét adják. S ebből a nem egyszer sötét háttérből egyre fényesebben ragyog felénk Isten arca. Mint Rembrandt képein sem számítanak a sötét színek, mert a művészi megvilágítás fénye elönt mindent, a mi életünk képének sötét foltjait is a mennyei megvilágítás, Isten arcáról előtörő fénysugár világítja át. Titokzatos és mégis hozzánk közel álló valóságnak ismertük meg az Istent és őt keresve nemcsak homályos, ködös érzésekkel, nem a numinosa elmosódott fogalmával, hanem Valakivel találkozunk. Nem a vaksors és kényszer viharokat támasztó szele érint minket, hanem egy arcot keresünk, amibe nézhetünk. S nemcsak észszerűséget találunk, amit el kell fogadnunk, hanem szívet is, ahová fordulhatunk. Akivel ilyen kimondhatatlan bensőséges kapcsolatba léphetünk, az a mi Istenünk. S ha ez a találkozás megtörtént, a lélek megoldotta legnagyobb világnézeti feladatát, mert a maga módján keresve találta meg az Istent és megtanult nem örökölt vagy betanult fogalmakkal, hanem a saját nyelvén szólni hozzá. Megtalálta benne az Atyát, akihez szólhat és aki felel is neki.

Az élet és történelem állandóan dolgozik a bennünk élő Isten-arcon és minden értékes lélek Isten egy-egy gondolatának lesz a megvalósítója. De nemcsak az egyének, hanem a népek is az ő teremtményi gondolatából valók és ezért az emberiség sokszínű, gazdag változatú arca más

és más vonásokat, különböző színeket emel ki Isten arcának gazdagságából. Milyen lehet a mi Istenünk, akinek mélységét és végtelenségét nem tudja kimeríteni a földön semmi, egyetlen teremtmény sem? Nagy művészek megpróbálták alkotásaikban elénk tárni Isten arcát, de legnagyobb remekműveikben is csak egy-egy vonását tudták tökéletlen emberi módon megörökíteni. S ha most gondolatban elvonul előttünk a bizánci mozaikok és román freskók Isten-képe, a világ fölött álló, változatlan nyugalomban élő és ítélő Úr alakja néz le onnan mireánk. A fiesolei barát angyali képeinek nemes vonalaiból és színeiből pedig a boldogító öröm Istenének békéje sugárzik le, míg Leonardo arcainak kristálytiszt, nemes előkelősége és titkos mosolya az ő mélységének megsejtését leplezi. Michelangelo alkotásainak ösereje a vihart támasztó, világot ítélő erős Isten hatalmáról beszél, Rembrandt sötét homályán eloszló fénysugár pedig Istennek a káosz fölött elömlő és életet árasztó világosságának lehet a szimbóluma.

A szó és bensőséges érzések kifejezésének művészei megkísérelték kimondani azt a szót, amelyben benn van a minden. Megragadják lelkünket egy Dante vagy Goethe, egy Shakespeare vagy Dosztojevszkij mély gondolatai a végtelenről, de az utolsó szót, az Igét, amely kezdetben volt és amelyről az Atyának a képe sugárzik (Kol. 1, 15.), amely ki tudná fejezni mindazt, amit az ember a világról, önmagáról és Istenről gondolt, elmondani senki sem tudta. Az Ige kezdetben volt, Istennél volt és maga az Isten volt — minden emberi szó csak nehézkes dadogás és az egésznek töredékes megsejtése.

Az érzékfeletti világ szépségét hozza közelebb hozzánk a zene, amelynek ütemében a világ ritmusa lüktet és talán neki adatott meg leginkább, hogy emberi eszközökkel kifejezze a kimondha-

tatlant, hiszen a világ ritmusában Isten ereje és indítása dobog. Akinek megkönnyebbül a szíve a tisztán gördülő mozarti ütemektől vagy Verdi dal-lamaitól, abban eleven lehet a megérzése annak, hogy Isten az örök vidámságot nyújtó, mindig örök és új szépség. Egyszerű gyermeki lelkek módjára kulcsoltatja össze kezünket Haydn vagy Bach misekompozícióinak és korálisainak nemes fensége, amelyek nyomán mint az esti csend és béke száll a lélekbe Isten közelségének áhítata. A passiók forteinak halálos keserősége mint utolsó hívás sír fel Isten hatalmához és a benne való bizalomnak titáni erőfeszítéséről beszél, a pianisszimók pedig arról suttyognak el-hagyatottságunkban, hogy milyen kifürkészhetetlenek az ő útjai és csak ebbe való megnyugvás után száll béke a lélekbe. Beethoven zenéje örök lectio Isten teremő erejéről: a Missa Sollemnis örök élet fugája vagy a kilencedik szimfóniának öröm-extázisban kicsendülő zárótétele a megtalált élő Istennek örökké fiatal teremő szabadságán ujjong. A lélek mélyét felrázó és az embert a valóság leplezetlen színe elé állító Sors-szimfónia pedig az Isten arcát kereső honvágnak leg-mélyebb kifejezése, amelyre csak az örök élet békéje lehet a válasz. Wagner muzsikájában az emberi megváltatlanságnak örök fájdalmas motí-vumai térnek vissza: a felemelő és megváltást hozó szeretet vágya, titkos sóvárgás a szentjánosi üzenet után, hogy Isten a szeretet. A harmóniák béke-Istenét, a túlvilágnak a földi terhek felé emelkedő könnyedségét és tisztaságát vagy pedig a disszo-nanciákban a mi utainkat titokzatos módon keresz-tező Istent sejteti meg a művész. De mindez csak a lelkében élő Isten-arcnak a teljesen soha el nem ért kifejezése, bár így is mindnyájunk közös kincse marad.

Az embernek igazi és legnagyobb értéke az, amit Istenből meg tudott ismeri. Őt azonban tel-

jesen kimeríteni nem lehet, sőt az ember még a lelkében élő Istennek a képét sem tudja megközelítően kifejezni. Nagy szellemek megpróbálták ezt is és nagyságuk titka éppen ebben áll, az élet hétköznapi munkásainak pedig az a feladata és maga az élet is ezen dolgozik lelkünkben, hogy Isten arcát vessük ki rajta. Sohasem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Isten mindig más és mindig több lesz, mint a mi gyenge emberi gondolataink. Amint Prohászka püspök írja, az ember állandó kísértése, hogy érzelmeinek lágy anyagából gyúrja Isten képét. Vérének sugallatát követve, puha fészket akar rakni helyéből és édes otthonról álmodik a mulandóság szakadó partja felett. S maga az élet tanítja meg arra, hogy a végtelen nem ember; ha atyánk is, nem ember; ha jót is akar, de a szíve nem emberi szív; az ember és szíve csak vetülete, parányi szikrája a világokat alkotó és megroppantó hatalmának. (A gondviselő Isten. Ő. M. 8. 175—177. o.)

A reális Isten-arc nem lehet más, mint az erős Istennek a képe. Az élet szenvedései, a történelem sok-sok tragikuma ennek az erős Istennek a vonásait vésik ki a lelken. A halálunkat követő ítélet ennek az erős Istennek színe elé állítja majd az egész életünket minden szépségével és sötétségével, bűnével és erényével együtt. De addig is a világ és történelem sodra Isten arcának színe előtt folyik le és éppen ezért állandó ítélet. Megborzongunk, amikor mondjuk: „Magad elé állítod gonoszságainkat, arcod világosságába titkainkat. Ezért enyésznek el sorra napjaink” (Zsolt. 89, 8—9), mert ebből az igazi Isten-arcból kiáradó fényességtől az élet minden hazugságának el kell tűnnie. Azonban azt is tudjuk, hogy az ő arcának színe előtt élni a legnagyobb boldogság (Zsolt. 88, 16.), feléje haladni és nőni a legszebb életcél.

Azok a példabeszédek, amelyeket Jézus a magvetőről, Isten országának felnövekvő vetéséről

mondott, így lesznek lelkünkben élő valóságokká. A hitben, Isten arcának keresésében eltöltött élet állandó növekedés, érés lesz Isten felé, és a kegyelem magja, amely által Istennek a képe rajzolódott ki lelkünkre, az örökkévalóságban bontakozik ki teljes létté.

AZ ÉLŐ ISTEN ARCA

az a boldogító és az egész életnek értelmet adó kép, amely felé minket maga az élet vezet. Közeledünk az örökkévalóság felé, és ahogy a végtelen közelebb jut hozzánk, a világ értelmetlenségei és szakadécai felett egy magasabb értelem kezd átsugározni. Mauriac írja, hogy az ember, ha a legsúlyosabb vihart átélte és a szakadék szélén találja magát, nagyon hamar visszatér ahhoz, ami gyermekkorá elmultával állandóan kísértette: angyalaihoz és démonjaihoz. Végeredményben visszatér Istenhez, csak az a változás történt, hogy a gyermekkor mesészerű és az ifjúság életsodró erőt mutató istenképe átalakult az élet alkonyának lecsendesült hangulatában a békét és a halál éjszakájában világosságot árasztó Isten arcává. Nem kell semmit sem tagadni vagy meghamisítani az életből. A világ megmarad a maga teljes realitásában, de benne és fölötte megismertük Isten arcát. Nem egy homályos, elvont eszmét, a filozófusok vagy költők istenét, hanem az élő Istent, akiről a Szentírás beszél. Az embernek erre az Istenre van szüksége, akihez tud szólni, akivel lehet egyesülni. Sok különböző vonást örökítenek meg az egyes életkorok Isten arcáról, de az igazán mélyreható és lényeges vonásokat maga az élet dolgozza ki rajta. Senkinek sem kell megtagadnia az idealizmus lendületét, az ifjúkor tetterkészségét és alkotási vágyát, de mikor megismeri, hogy mi az ember, látja életének korlátait. S ezzel együtt alakul át az elvont, bizonytalan el-

képzelésekből Isten képe személyes, élő valósággá. Az Istennel való igazi találkozás alkalmá itt nyílik meg s az ezt követő boldogságnak záloga az Úr ígérete, hogy „nem rejtem el többé arcomat előlük”. (Ez. 39, 29.)

Régi misztikusok tanították, hogy önmagunkba kell térnünk, hogy megtaláljuk az Istent, de nemcsak a lelkünkbe, hanem az élet mélyére is tekinthetünk: mindenfelől Isten arca néz reánk. Szemünk az élet látásán lesz élesebb, ítéletünk a tapasztalatok alapján lesz biztosabb, de Isten arcának felismerésén tisztul és emelkedik a lélek. Benső tisztulásra, emelkedésre van igazán szükség, mert egyszer megtörik minden földi tekintet és elhomályosul minden emberi látás. Elérkezik az óra, mikor a halál lezárja mindnyájunk szemét, eltűnik előlünk minden, elhagy minden ismerős arc. „Il faudra mourir seul”, — egészen egyedül kell meghalni — amint Tolsztoj naplójában írta. Egy arc azonban vár reánk: az élő Isten arca, akinek lelkünkben sugárzó képén itt a földön dolgoztunk. Az öszöveségi zarándokok áldásában a pap a hosszú útra indulókért így imádkozott: „Fordítsa feléd arcát az Úr, s adjon békességet neked!” (Num. 6, 26.) S mikor mi életünk leghosszabb útjára indulunk, az Egyház azért imádkozik, hogy Udvözítőnknek és Istenünknek kegyes arca fogadjon minket. Vár minket az Isten, de addig az ő arcának minél gazdagabb, minél mélyebb és tisztább kifejezésén dolgozunk, hogy lelkünk képén Isten önmagára ismerjen és így öleljen szeretettel magához a mi Istenünk.

ISTEN KEZE

„Kezedbe ajánlom lelkemet.”
(Zsolt. 30, 6.)

Az események állandóan rohannak, előre nem látott változások következnek be és ilyenkor az ember kénytelen megérezni, hogy a világban egy felettünk álló hatalom keze is működik. Azt szeretnők, ha minden saját gondolataink és elképzeléseink szerint haladna, de hányszor történik meg, hogy jelentéktelen körülmények miatt hiúsulnak meg hatalmas tervek, kis dolgok döntenek el nagy eseményeket. Ha nem akarunk belenyugodni abba, hogy a világ vak szeszély és ki nem számítható értelmetlenség műve, akkor éppen ezekből a látzólagos véletlenekből tűnik ki, hogy ha nem is egy előre kiszámítható gépezet járása, mégsem a vak sors játéka. Egy kéz működik és alakítja a világ sorát.

A világban tájékozódást kereső embernek semmire sincs nagyobb szüksége, mint hogy ezt a kezet megtalálja. A bajba jutott ember meghitt segítő kezek után nyúl, s most, mikor körülötte minden összeomlik, keresi az egész világot alakító és irányító leghatalmasabb kezet: Isten kezét.

A mi Istenünk az, aki alkotta a világot és akinek hatalmas kezéről emberi nyelven szólva a Szentírás annyit beszél. Ott halljuk magának az Istennek szavát: „Az én kezem alapította meg a földet, s az én jobбом mérte ki az egeket.” (Iz. 48, 13.; Ap. Csel. 7, 50.) A Zsoltáros Isten hatalmáról elmélkedve felkiált, hogy az ő kezében vannak a föld határai és övei mind a nagy hegyek. (Zsolt. 94, 4.) Beszél arról, hogy a mi Istenünknek hatalmas, jó-

ságos keze megnyílik és betölt minden élőt áldásával. (Zsolt. 103, 28.; 144, 16.) Azt is mondja a Szentírás, hogy Isten keze az egész földön a mi vezérünk. (Zsolt. 138, 10.) Milyen nagy vigasztalás ez, de megrendítően komoly figyelmeztetés, hogy az ő keze előtt nem lehet elmenekülni, senki sem kerülheti el. (Tób. 13, 2.; Bölcs, 16, 15.)

A Szentírás állandóan arról beszél, hogy körülvesz minket Isten jóságos, gondviselő keze. „Az igazak lelkei Isten kezében vannak” — állapítja meg az ószövetségi bölcs (Bölcs. 3, 1.), az Üdvözítő pedig a Hegyibeszédében megközelíthetetlenül szép leírását adja a mennyei Atya gondviselésének. Arra int, hogy ne aggódjunk semmiért: rámutat az ég madaraira, a mező liliomaira, akikről Isten gondoskodik és mennyei Atyánk tudja, mire van szükségünk. (Mt. 6, 25—34.) De igaz-e ez, kérdi zavarodottan az ember, hiszen ha a világba néz, mindennek az ellenkezőjét láthatja. Látszat szerint az események kérlelhetetlenül haladnak át egyesek öröme és boldogsága fölött, nem rövidült-e meg tehát a mi Istenünk keze, hogy megmentsen minket? (Iz. 50, 2.; 59, 1.)

Mikor ma a hívő embernek nem marad más vigasza, mint az isteni Gondviselés hite, akkor a legidősebb elmélkedni Isten kezéről. Vigasztaló feladat megkeresni azokat a felemelő isteni gondolatokat, amelyek a mi mennyei Atyánkat gondviselésében és a világ kormányzásában vezetik. Aki megértette a világ eseményeit és behatolt — amennyire emberileg lehetséges — az isteni Gondviselés titkaiba, az ragadhatja meg úgy az Isten kezét, hogy tőle soha el ne szakadjon. Annak van biztos támasza, erős oltalma, megtalálta azt, akit mindenki keres, a mi Istenünket.

A GONDVISELÉS NEM JELENTI,

hogy Isten helyettünk bármit is elvégez. Sokszor csodálatos módon belenyúl az események menetébe, de mindezt az ő magasabb tervei érdekében teszi. Az élet hétköznapi feladatait és mindennapos munkáját nem veszi le vállunkról. Ha úgy viselné gondunkat, hogy elvenné önállóságunkat, akkor a keze elnyomna, de nem emelne. Rabszolgákat, tehetetlen eszközöket, de nem szabad fiakat hívna magához.

Az isteni Gondviselés többet mond, mint hogy észszerű, mechanikus világrendben élünk. A természet világa kétségtelenül mutatja, hogy van rend és minden meghatározott törvények szerint történik. Az isteni Gondviselés csodálatos módon érvényesíti hatalmát és valósítja meg gondolatait az élettelen természet rendjében. Az ember világában azonban a szabadság is érvényesül s az ember meg tudja bontani, szabadságával meg tudja sérteni a világ rendjét. Viszont az is következik ebből, hogy a világ törvényei sem törődhetnek a rendet megbontó emberrel, hanem keresztülgázolnak rajta. Ha el is fogadjuk, hogy az események forgatagában magasabb gondolatok jutnak érvényre, akkor is az érzékeny lélek zavarodva kérdi, hogy az lenne a szerető és gondviselő Atya, aki építőanyagként vagy vak eszközként használna fel embereket és népeket tervei megvalósításához. Milyen lenne az az Isten, akinek ennyi vérre és könnyre lenne szüksége, hogy egy új, szebb világot felépítsen?

Jó azonban megállapodni és megerősödni annál a gondolatnál is, hogy van a világban rend és minden sorban áll. A természetes jelenségek benn állnak a fizikai törvények által meghatározott rendben. Az ember szabadakaratával világba hívott gonoszság, bűn és ennek nyomában járó szenvedés is benn áll valahogy a világ sorában, melynek irányító és végső gondolata csak valami

Mindnyájunk számára a legfontosabb kérdés: mit akar tőlünk az Isten? Hogy mit akar általában, arra felelnek a parancsok, de hogy mit akar tőlem most, ebben a helyzetben, itt igazít el a Gondviselés hite. S az alkotó Isten, a ki nem fogyó teremtető erő, állandóan újat akar tőlünk, számunkra minden gondolata időszerű feladat marad. Ha vallom azt, hogy Isten keze alakítja a világ folyását, akkor ebben a hitemben benn él az a meggyőződés is, hogy akármilyen történet is velem, akármilyen csapás is szakadt reám, azért mindig nyílik előttem egy út. Mindíg van számomra egy lehetőség. Lehet, hogy nehéz, lehet, hogy meredek és egészen biztosan súlyos megpróbáltatásokkal teli lesz ez az út. Sokszor kínos lesz rajta a járás, de mégis olyan út, amelyre bizalommal léphetek, mert valami újat akar tőlem a gondviselő Isten. Az élet minden körülményében van velünk terve és mikor valami határozott dolgot kíván, egy fájdó feladat megoldását, nem feledkezik meg rólunk.

Ha tehát Istenhez fordulva hittel tudjuk mondani a Szentírás szavát: „...kezedben erő és hatalom van, s neked senki sem tud ellenállni” (II Krón. 20, 6.), akkor minden helyzetben, de legfőképpen a megpróbáltatások idején mondhatjuk bizalommal a Zsoltáros könyörgését: „Nyujtsd le a magasból kezedet, ragadj ki, ments ki engem.” (Zsolt. 143, 7.) Nem azt kérjük, hogy vegyen el az Úr erről a földről, helyezzen földi paradicsomba, vegye le rólunk emberi sorsunk terhét, hanem csak azt, hogy vegyen maga mellé. Mint a sok szenvedésben megpróbált Jóbnak, ez a mi legnagyobb kérésünk: „Szabadíts meg, Uram, és végy magad mellé, akkor bárki keze küzdhet ellenem.” (Jób 17, 3.)

Bűnös emberi kezek meg tudják hiusítani az isteni Gondviselés terveit, de Isten keze nem rövidült meg a bűnösökkel szemben sem. Akarata diadalmas lesz velük szemben is. Magáról mondja:

„Kiterjesztettem kezemet egész nap a hitetlen és ellenszegülő nép felé” (Róm. 10, 21.), és mikor úgy látszott, hogy a bűn halomra dönti Isten legszebb terveit, akkor is kinyújtotta kezét és a megváltás művében a teremtésnél is nagyobb csodát, gondviselésének mindent felülmúló tettét valósította meg. Keze úgy irányította az ember sorsát, hogy a bűnbeesés után is annál nagyobb szeretettel és Isten után még sóvárgóbb szívvel tudjunk hozzá visszatérni. Mindenegyes megpróbáltatás, előre nem látott helyzet, leverő csapás csak alkalom arra, hogy Isten kezébe essünk és az ő gondviselésének gondolatait megértsük és megvalósítsuk.

A GONDVISELÉS MEGVALÓSULÁSA

az emberi akaratnak és Isten kegyelmének, az ember szabadságának és Isten kezének csodálatos egybefonódásával jön létre. Hogy az isteni Gondviselés nem hideg gondolat, elvont világterv, hanem ennél sokkal több, az legmeggyőzőbben Krisztus szavaiból tűnik ki, amelyben páratlan szép leírását adja a mennyei Atya gondoskodó szeretetének. Krisztus ezekkel a szavakkal azt akarja megértetni velünk, hogy a gondviselés végeredményben Isten szívéből ered és az ember szívébe akar hatolni. Vele egészen szorosan kell egyesülnünk azáltal, hogy feltétlenül csak neki szolgálunk és először az ő gondolatainak megvalósulását, Isten országát keressük.

Akkor valósul meg és éri el célját az isteni Gondviselés, ha akaratunk eggyé válik Isten akaratával. A Hegyibeszéd gondolata szerint a gondviselő Atyának gyermekei vagyunk, ha Isten szavára hallgatunk, ha indítása nyomán cselekszünk, ha mindent beleteszünk Isten kezébe. Ha ezt megtettük, ha van bátorságunk ahhoz, hogy fenntartás nélkül eggyé váljék akaratunk Istenével, akkor

eljutottunk a keresztény élet magaslatára, akkor megvalósult bennünk Isten országa. Akkor már minden a miénk és úgy érezzük, hogy egy új élet kezdetén állunk, amelyben maga Isten teremtett újjá minket. Hogy mit jelent ez az új élet, mi vár reánk annak az útnak végén, amelyre Isten helyezett, nem tudjuk. Lehet egy szenvedés, egy nagy megpróbáltatás, ami alatt más talán összeroskadna. Lehet egy új feladat, egy ránk szakadt felelősség, amit senki más nem vállalna. Lehet a hétköznapiak terhe, az élet szűrkesége, amelyben más letörne és felőrlődne. De ha ennek az új útnak kezdetén el tudom mondani azt, ami remélhetőleg egyszer életem záró mondata lesz: „Kézedbe ajánlom lelkemet” (Zsolt. 30, 6.; Lk. 23, 46.), akkor felemelhet a bizalom és szilárd a hitem, hogy Isten kezében vagyok. Bátran vállalom mindazt, amit a Gondviselés magával hoz, mert tudom, hogy ha majd visszanézek ennek a nehéz útnak a végéről, akkor elmondhatom én is: „Az Úr keze velem volt és megerősített engem.” (Ez. 3, 14.)

Hány küzdelmes, problémákkal vívódó embernek jelentene megnyugvást és boldog békét, ha egész életét Isten kezébe tudná letenni. Pascalról mondja egyik életrajzírója, Romano Guardini, hogy élete játszmáját remis hagyta. Felállította a problémákat, de megoldani már nem tudta és ezért szívét Isten kezébe tette le. Sokan kellene hogy őt kövessék, hiszen mindenkinek az életében vannak olyan problémák, amelyekre csak akkor derül fényesség, ha lelkünk mélyéről Isten világosságának fényébe állítjuk, ha Isten kezébe tesszük és úgy várjuk a megoldást. Sok minden van, amit a földön senkivel sem közölhetünk, történnek bennünk olyan változások, amelyekről önmagunk előtt sem tudunk számot adni, csak Isten hatalmas és mégis atyai keze tud elsimítani és megoldani mindent.

A Gondviselésbe vetett hitnek így kell bennünk

élnie és ebben a hitben nőni, erősödni kell. Az isteni Gondviselés munkájának egyre nagyobb teret kell engednünk lelkünkben és egész világunkban. Tulajdonképpen ezt kérjük mindennap, mikor Istenhez így imádkozunk: Legyen meg a Te akaratod! Mintha megtörténhetne az is, hogy Isten akarata ne teljesüljön s ettől való félelmünkben, aggodalmunkban imádkoznánk az Úrhoz. A természetben csakugyan semmi sem állhat ellen Isten akaratának, minden az ő gondviselésének bölcs tervei szerint történik. Isten akarata azonban az is, amit az embertől, amit éntőlem kíván. Akaratának megvalósulása tehát tőlünk is függ. Mindazt a tervet és gondolatot, amit Isten rólunk és az ember világáról alkotott, annak bensőnkől, szeretetünkől, szabadságunkból kell megvalósulnia. Ezért egyáltalán nem biztos, hogy megvalósul a Gondviselés minden szándéka, sőt aki arra gondol, hogy milyen nyugtalan, mennyire bizonytalan és törekeny a mi akaratunk, az egyre jobban átérzi azt, hogy mindennap egyre buzgóbban kell kérnünk Istent arra, hogy valósítsa meg akaratát bennünk. Így az isteni Gondviselés mindig elérheti célját, és megvalósulhat az, amit Krisztus ígért a Hegyibeszédben. A természet világában állandó harc dül és ezen a küzdőtéren az ember nem érvényesülhet mindig, sőt sokszor alul is marad. A lélek világában azonban mindig győzhet, ha nem vesztí el Istenét. Nem követel csodákat, de bensejében az Úrhoz menekül és hozzá símulva akaratával egyesül.

Isten akaratának kutatásából, ösztönszerű kereséséből nő ki az életnek az a nagy stílusa, amelyben az erkölcsi értékek megvalósulnak és érvényre jutnak. A legnagyobb dolog pedig, amit Isten akar és amire gondviselésének minden célja és terve irányul, a mi üdvösségünk. Innen érthető meg az egész Gondviselés és kísérhető szemmel Isten kezének munkája, s ez van a legnagyobb veszélyben,

mikor ránk is bízta az Isten. Ezért imádkozunk és tudjuk, hogy ez egyben Isten szeretetének a szándéka is. Isten terveiért, akaratának megvalósulásáért az ember szabadsága nem szállhat síkra. Hogy az ember közreműködhetik az isteni Gondviselés terveinek megvalósításában, az olyan titok, ami csak a kegyelem által valósítható meg.

Hogy a végén, események, életsorok, történelem végén, mégis az Isten fog győzni, hogy ő marad az Úr, az hitünk igazsága. Most azonban világot kormányzó keze a kezdetre állított minket. Szemünk előtt az isteni gondolatok világa mindig mint új, változó, sohasem kész és befejezett valóság áll elénk. Sőt a hit legnagyobb próbája számunkra az, hogy az isteni eszmék és dolgok a gyengeség képében jelennek meg. A hit éjtszakáján vagy legalábbis félhomályán kell átmenünk, míg láthatjuk, miként valósul meg gondviselésének minden terve. Addig hiszünk benne és imádkozunk, hogy bennünk és általunk jöjjön el a földre Isten országa. Kérjük, hogy hatalmas kezével fogja a mi karunk, és mikor egybe tud fonódni a mi kezünk Isten kezével, akkor tudjuk alázattal, de mégis bátorsággal mondani: Atyánk, legyen meg a Te akaratod!

MEGVÁLTOZIK A VILÁG

és az egész élet képe az isteni Gondviselés hite nyomán. Ha megvalósul bennünk és általunk az isteni Gondviselés, akkor valóban „új ég és új föld” vesz minket körül, amiről a Titkos Jelenések könyve beszél. Mikor az ember élete Isten jelenlétével lesz tele és az élet folyásából egyre világosabb lesz az ő akarata, akkor már nem lesz olyan kopott és szürke a világ, hanem ünneplőbe öltözik és elmondja, mi a mélyebb, isteni értelme annak, ami körülöttünk történik.

A világ megmarad külsőleg olyannak, amilyen

volt, de mégis minden újjá lett. Kitűnik, hogy Isten szeretete végigkíséri az embert egész életútján, összefog minden eseményt és ebben a látásban a dolgok megtelnek szent értelemmel, a lélek pedig érzi, hogy mindenhol fellelhető a jószág és érdemes kitartani, hűnek lenni.

Újjá lett a világ, mert más lett vele a kapcsolat és minden eseménynek új jelentősége van számomra. S ami a legfőbb, — tudom azt, hogy az egész világ sorsát egy olyan hatalom intézi, amelyiknek gondja van rám. Ennek felismerésétől, Isten örök bölcs végzésének megvalósulásától függ, hogy lesz-e értelme életünknek. Hogy napjaink megérnek-e az örökkévalóság számára vagy üresen szertefoszlanak a semmibe. De nyugodt lehetek, mert az a kéz, amely az események szálait szövi és életemnek szenvedésektől meg nem kímélt s a világ történelmének legtöbbször véres és könnyes lapjait írja, mégis egy szerető Atya keze. A bomlásból, káoszból rendet, kozmoszt alakít. Ha el is pusztult minden, van hatalma új világot teremteni. Ha összeomlott volna egész életem, tud új elindulás elé állítani, — ezért bízom benne.

A Gondviselésről lehet elmélkedni, lehet róla szólani, lehet bizonyítani, hogy Isten teremtette a világot és minden a végső célt szolgálja: mind csak elmélet marad. A Gondviselés azonban valóság, mint az a perc, amelyben élünk és amely döntést vár tőlünk. S legyünk meggyőződve arról, hogy nem hideg helyzetek, üres események vesznek körül, hanem Valaki, aki mindezt intézi, akinek keze irányítja az emberi sorsokat s ő kezének árnyékával fed be minket (Iz. 51, 16.), az események mögött állva tekint reánk és hív minket. Ha csak elméletet szövünk az isteni Gondviselésről, akkor nem jutunk el az élethez. Élet és valóság akkor lesz, ha követjük kezének útmutatását és szerinte cselekszünk. Végeredményben a gond-

viselés is Isten titka, de oly mértékben hatolhatunk bele, amely mértékben vele egyesülünk.

S ez a hatalmas Isten nincs messze tőlünk. Mindnyájan elmondhatjuk a Zsoltáros imáját: „Feltettem tartod kezedet... megfogtad jobbomat, tanácsoddal vezetsz!” (Zsolt. 138, 4.; 72, 24.) S ebbe a hatalmas kézbe, amely világokat tart fenn és az élőlények millióit mozgatja, most beletesszük a mi emberi kezünket. Isten gondjára bízunk és neki ajánljuk a földi élet minden gondját, terhét. Talán először megrettenünk, mikor megjelenik előttünk a maga teljességében. Kér sok mindent, — adjuk oda neki! Talán ne is használjunk nagy szavakat: ne beszéljünk áldozatról, átadásról. Jobb neki őszintén megmondani: magunktól semmire sem megyünk és csak arra kérjük, tanítson meg az önátadásra, s eljön a nap, mikor akaratumk egy lesz az övével. Így valósul meg az isteni Gondviselés: az ember keze belefonódik Isten kezébe szorosan, elválaszthatatlanul, visszavonhatatlanul. Így élünk és dolgozunk, — s hogy miként munkálkodik bennünk az Isten, nem is tudjuk. Minden emberi tehertől és földi súlytól felszabadultan olyan szabadon élünk, mint soha azelőtt. Isten fiainak szabadságában valósul meg a Gondviselés és így lesz az Úr a mi Istenünk.

ISTEN SZIVE

„Tiszta szívet teremts
belém, Isten, s újítsd
meg az igaz lelket ben-
sőmben.“

(Zsolt. 50, 12.)

Az ember keresi az ő Istenét és utána járva számos hozzá hívó, visszatérésre készítő hang szólal meg benne. De mindenkinek hosszú utat kell bejárni, aki engedelmeskedik ennek a hívásnak és meg akarja találni őt. Aki elvesztette volna a hitét, annak sötét éjszakában kell megkeresni a biztató csillagot. Aki talán súlyos erkölcsi botlások mélyéről szeretne kiemelkedni, annak még küzdelmesebb harcot kell vívnia, míg visszatárlhat az Úrhoz. S a homályban vagy mélységben járónak lelkét megejtí a kétség: érdemes-e gondolni a visszatérésre? Sokan nem tudnak, vagy inkább nem mernek visszafordulni és azt hiszik, hogy gyűlölik az Istent, pedig csak azért kerültek tőle távol, mert nincs bátorságuk szeretni őt.

A mai embert leginkább a gond, félelem és aggodás szorongó érzése téríti az Istenhez, de ugyanezek az érzések el is tántoríthatják tőle. Mindnyájan a tékozló fiú megrendítő és mindig lelkünkhöz szóló történetét éljük át, de ennek a történetnek is csak a vége felemelő és az ad az egésznek értéket. Bennünk is megszólal egy fáradt, bátortalan hang: felkelek és visszamegyek Atyámhoz! De megjelenhetünk-e így Isten előtt? Gondolhatunk-e visszatérésre, amikor üres a kezünk és fáradt a lelkünk? Pedig az élet valamennyi tékozló fiát, mindenkit vár az, akinek hívó hangja

a lélekben megszólalt. Hogy ki az, aki vár és ki az, aki szeretettel magához fogad, azt kell megkeresnünk és ő lesz a mi Istenünk.

Vár minket megbocsátó szeretettel az irgalmas Isten. Mikor azonban Isten irgalmáról elmélkedünk, behatolhatunk-e szívének titkaiba? Szólhatunk-e róla? A Szentírás kifogyhatatlan bőséggel beszél Isten végtelen irgalmáról és az emberek lelkét megragadó vonásokkal rajzolja meg az irgalmas Isten arcát, amint a Zsoltáros mondja: „Jó az Úr mindenkihez, és könyörületes minden teremtményéhez.” (Zsolt. 144, 9.) Az üdvösség történetén végig, egyéni sorsok és népek történelmének fordulataiban egyaránt érvényes tanulság a Próféta szava: „Az Úr irgalma az, hogy el nem veszünk, mert irgalmassága meg nem szűnik. Megújul minden reggel.” (Jer. sir. 3, 22—23.) Kimeríteni nem lehet s ezért Isten meg nem szűnő dicséretére a 135. zsoltár állandóan visszatérő sorokban azzal az indítással hív fel: „Áldjátok az Urat, mert jó, mert irgalma örökkévaló.”

Sokat hallottunk arról, hogy Isten irgalmas, és alapjában véve a megrendítő igazság az, hogy ő vágyódik utánunk, ő akar megbocsátani nekünk. Hogy mint él benne ez a vágy, emberileg el sem gondolható. Isten irgalmáról elmélkedve Isten titkánál kell megállnunk, mert mindent megfejtani, mindent megmagyarázni itt sem tudunk. A bánat feltárja a bűnös ember lelke mélyének titkait: a bűnbánat nyomán megrázó történetek és megrendítő tragédiák kerülnek napfényre. De mennyivel inkább feltárja Isten szívének titkait az ő megbocsátó szeretete. S ha igaz is, hogy az egész földet előlti a bűn sötét árja, mégis van nála nagyobb hatalom, mert a Zsoltáros arról beszél, hogy az Úr irgalma nemcsak a földet tölti be, hanem felér az egekig. (Zsolt. 32, 5.; 107, 5.) S ha nincs is szomorúbb sötétség ezen a földön a bűnnél, Isten irgalma fényt deríthet benne. Isten irgal-

mas szívét keressük: az embernek Istenhez vezető örök útján, a bánat lépcsőin indulunk el és éppen azért, mivel állandó sötétben kell emelkednünk fölfelé, ajkunkon van a fohász: „Mutasd meg nekünk irdalmad világosságát!” (Jéz. Sír. 26, 1.)

SZÜKSÉG VAN BÁNATRA

ma is, mert a mai ember számára sincs más út, amelyen járhatna, hogy megtalálja az ő Istenét. De nincs fontosabb, nagyobb dolog? Nem hív-e sürgetőbben az élet, nem várnak-e más építő feladatok? Erőre, lelkesedésre van szüksége a mai világnak, nem bánatra, — ezt tartja a mai közfelfogás.

A világ ellensége a bánatnak, mert ebben is sötétséget, szomorúságot, gyöngeséget lát. Nem kell a bánat, de nem azért, mintha nem lenne bűn, hanem mivel annyira leverte saját gonoszsága, hogy mint a gyógyíthatatlan beteg, nem is akar tudni bajáról. Vissza sem mer nézni az élet sötét oldalára, annyira gyengének érzi magát az élet nehéz realitásainak elviselésére. Mégis megszólalnak lelkében bánatos hangok, mert a lelkiismeret panaszát csak akkor lehetne kioltani lelkéből, ha el lehetne fojtani az elveszett paradicsom után való sóvárgását, ha elhihetné, hogy az életben mindig helyes úton jár. Akik száműzni szeretnék a világból a bánatot, azoknak előbb el kellene tüntetniök a bűnt vagy el kellene némítaniök a lelkiismeretet, mert az embernek mindig van oka bánkódni valamiért. Többet akart, mást szeretett volna, s hogy el nem érte, mindez saját hibájából történt, mert rossz úton járt. Az Istenhez közeledés az egyetlen helyes út, Isten útján járni az igazi boldogság, ezt tanítja a vallás, a bűn pedig ettől térített el. Minden vallás bánatos marad, mert bűnös és tévedő emberek keresik általa az utat Istenhez.

Ha szüksége van a vallásra a mai embernek is, akkor szüksége van az igazi bánatra is. Azt a benső békét és lelki erőt, ami annyira hiányzik, csak ez adja meg neki. Többet használ a világnak a szív mélyéből fakadó bánat, mint ezer törvény és előírás. A komoly meggyőződés ereje, a mély érzések tartják össze a világot és nem a külső előírások. Azokra is szükség van, de csak olyanok, mint vaspántok az élő fán. Ha egyszer a fa belülről korhadni kezdett, hiába védjük kívülről akármivel, tönkremegy. Bánatra van szüksége a mai világnak és magábaszállásra, mert nélküle elvesz az erkölcsiség, az élteti a lelkiismeretesség és kötelesség tudatát.

Ma megvetik és száműzik a bánatot. Vallá-sunkra is követ dobnak, mert bánatot hirdet, de mégis a bánatos vallás mindig rendíthetetlen hatalom lesz. Az ember mindig szükségét fogja érezni és mindig lesz oka, hogy a megbánás karjaiba rohanjon és sóvárogja azt a békét, amely őt a végtelennel egyesíti. A bánat mindig időszerű marad és minden bajban megnyugvást ad, mert közel viszi az embert Istenhez. Ma a bűnbánat szelleme hiányzik a lelkekből, ezért érzi az ember olyan idegennek, távolinak a világtól az Istent. Bánat nélkül nem találhatjuk meg az irgalmas Istent és nem borulhatunk szerető szívére.

A FOLDI BÁNAT

értelmét valóban nehezen lehet megtalálni, s akik a bánat ellenségei, azok csak ezt a szomorúságot ismerik. Van bánat, amely csak letör és erőtlenséget hoz. Földre sújt, mert földi motívumok éltetik. Ilyen lesújtó, önkínzó és bénító érzéstől mindenki menekül, aki vallásos életében is erőt és életet keres.

Van gyávaságból, tehetetlenségből fakadó bánat. Ránk szakadhatnak sötét bűnök szomorú következményei és teljesen összetörhetnek. Bán-

hatja valaki tettét, mert fél vállalni a következményeket. Ez is földi bánat vagy még inkább késő bánat, mert valami pótolhatatlanul összetört bennünk. Ez a fájdalom azonban nem vezet Istenhez, hanem legtöbbször a kétségbeesés sötét éjszakájába taszít.

Azt is mondhatja valaki, hogy értelmetlen dolog, sőt gyávaság az erkölcsi törvénnyel szemben bánatról, megbocsátásról beszélni: Ami egyszer megtörtént, az megtörtént, a törvény érvényes és nincs alóla mentség. Az embernek helyt kell állnia minden cselekedetéért és mindenért számadással tartozik.

Ilyen nehéz kérdések elé kerül az ember, mikor felmerül előtte a nagy probléma, hogyan lehetne a bűnt jóvátenni, az erkölcsi rendet helyreállítani. Ha csak a földön maradunk, ha csak emberi gondolatokkal közeledünk feléje, akkor a bánatnak alig van értelme. A bűnt nem tudjuk megszüntetni, a sebek megmaradnak és a múlta való emlékezés közben újra felsajognak. A földi, természetes bánat valóban értelmetlen vagy káros és erőtlenítő, inkább ijesztő és nyugtalanító, mint lelki békét adó.

Tépelődéseinkben is azért valahogy homályosan érezzük, hogy a bánatnak többnek kell lennie, mint önmagunkkal szemben való elégedetlenségnek vagy tehetetlen sajnálkozásnak, hogy amit tettünk, szégyeljük.

A bánat több, mint a rossz belátás, a kívánság, hogy bárcsak ne történt volna meg, amit tettünk. Több, mint a következmények férfias vállalása, a javulási szándék, elégtétel felajánlása. A bűntudatban benne van az is, hogy valakit megsértettem és ezért vele szemben felelős vagyok. Sőt akkor fájhat igazán tettem, ha tudom, kit bántottam meg. Aki csak erkölcsi törvényről tud és lelkiismereti kötelezettségen kívül nem ismer mást, az örökre hordhatja lelkén a bűn terhét. Nem szabadulhat meg tőle, nincs senki, aki levegye

róla. A bánatunk csak akkor lesz észszerű, ha tudom, hogy engem nem egy elvont, rideg törvény, hanem Isten jósága és szentsége kötelez, ha megérezem, hogy a törvény mögött Istent, a törvényhozót sértettem meg, az ő akaratával helyezkedtem szembe. Igaz lenne minden kifogás és ellenvetés, el kellene törülni a bánatot a világból, ha nem tudnánk Istenhez fordulni szívünk fájdalmával, ha a földön kellene maradnunk emberi tehetetlenségünkben. Igaz lenne, hogy értelmetlen a bánat, ha Krisztus nem hozott volna bűnbocsánatot a földre és nem adná vissza lelkünk békéjét. Igaz lenne, hogy céltalan önkínzás a bűnbánat, ha nem várna reánk az erkölcsi rend alkotója és ura, ha nem várna reánk a megbocsátó, irgalmas Isten.

A BÁNATBAN ISTENNEL TALÁLKOZOM,

mert nem elvont törvény, emberi szokások és gátlások köntek, hanem Isten szentsége. Őt keresem erkölcsi életemben és vele akarok egyesülni. Gyengeségünknek és tehetetlenségünknek a bevallása, hogy a bűnt nem tudjuk többé visszavonni, csak félig tartozik a bánathoz, mert az igazi bánattal együtt jár az újra Istenhez való fordulás. Az Isten után vágyódó tehetetlenség és gyengeség csak alapja annak, hogy ő is megindul felénk. Bánatomban az élő, személyes Istennel találkozom és hozzá kiáltok: „Szálljon reám irgalmad, hogy éljek!” (Zsolt. 118, 77.) Az ő teremő erejét hívom segítségül, hogy adjon újra életet nekem és így mondhatom el a bánatnak örök himnuszát, az 50. zsoltár könyörgését:

Könyörülj rajtam, Isten,
Nagy irgalmad miatt,
Könyörületed nagy volta szerint
Töröld el gonoszágomat.

Mivelhogy bűnöm én elismerem,
Előttem van én vétkem szüntelen,
Te ellened vétkeztem egyedül,
És gonoszat előtted cselekedtem.

Szívet teremts, Uram, tisztát belém,
Adj lelket újra szálegyenest,
El ne taszíts orcád elől, Uram,
És meg ne vond tőlem Szentlelkedet.

(Sik S. ford.)

Csak az élő Istenhez lehet így sírni bánatért. Csak az, aki teremtett engem, az alkothat újjá, mert az igazi megbocsátás tulajdonképpen újjáteremtés. Az erkölcsi törvény szempontjából a bűn örökre megmarad, megbocsátásról nem lehet szó. Isten azonban maga a törvény és ha ő eltörli a bűnt, akkor nem tagadja meg szentségét és igazságosságát. Nem húny szemet a bűn fölött, de újra teremti az embert.

Isten a bűnbocsánat alkalmával megmarad igazságosnak, szentnek, nem enged semmit az erkölcsi törvény érintetlen fenségéből, de megmutatja, hogy szabad és szerető szíve van. Nemcsak mondja, hogy nincs többé bűnöm, hanem szeretetének szabadságával újjá is teremt engem. Isten irgalmassága is teremtő szeretet, amint a Próféta ajkával hirdette: „Örök szeretettel szeretlek téged, azért könyörületességemben magamhoz vontalak téged.” (Jer. 31, 3.)

Olyan nehéz elgondolni, hogy miként van meg együtt Istenben az igazságosság és irgalom. Ha emberi fogalmakkal közeledek Isten felé, akkor talán megnyugszom, de ezek az elképzelések kételyekbe is vihetnek. Emberileg az irgalmat nem gondolhatom másnak, mint gyengeségnek és az igazságosságot nem láthatom másban, mint szigorú következetességben. Emberileg elgondolhatjuk a szerető atyát, és megvigasztalódunk, — de

éppen így elképzelhetjük az engesztelhetetlen Bírót, és ezért kínzó kétségekbe sodródunk. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Isten végtelenül magasan áll felettünk. Nemcsak megérti az emberi gyöngeséget és átlátja az ember esendő helyzetének és gyarlóságainak minden titkát, hanem éppen azért, mivel végtelenül igazságos, önmagának tartozik azzal, hogy mindezt számba vegye és irgalmas ítéletet hozzon. Istennek minden útja irgalom és igazság (Zsolt. 24, 10.) és éppen a bűnös ember, aki a bánat útján Istenhez visszatért, mondhatja el: „Te igaz vagy, Uram, és igazságos minden ítéleted, minden utad pedig irgalom, hűség és igazságosság.” (Tób. 3, 2.) Istennek ez a két tulajdonsága is az ő mindent felülmúló szeretetében találkozik. Az isteni szeretet derít fényt a bánat sötétségére és tárja fel az ő irgalmas szívét.

Isten szeretete kötelez engem az erkölcsi törvények megtartására, mert mindenegybes parancsolata a szeretet törvényének kifejtése. Az erkölcsben a Teremtő szól a teremtményhez, a mennyei Atya az ő gyermekéhez. Ehhez az Istenhez vezet vissza a bánat és ennek útja sem lehet más, mint a szeretet. Szeretetből kell hozzá fordulnom, mert csak így tudom kérni az Istent, hogy bocsásson meg. A szeretet magyaráza meg, hogy a bűnös megnyitja ajkát és vallomás által keres enyhülést magának. A szeretet által Istennel azonosult lélekben rezdül végig mindaz a fájdalom és utálat, ami Isten lelkében élt a bűnnel szemben. Ez az igazi bánat és így egyesülök bánatos szeretetben Istennel. A bűn által mi elfelejtkezhetünk önmagunkról, minden értékünkéről, egész hivatásunkról: Isten azonban minderről nem feledkezik meg. Szeretete akkor is ébren virraszt, mikor mi távol járunk tőle. Sohasem felejt el, hogy kezének alkotásai vagyunk és erre emlékeztetjük őt, mikor a bánatban hozzá fordulunk. A bánat imája az Isten jóságára való

emlékezés, amint a Zsoltáros is így könyörög: „Ifjúkorom bűneire és botlásaira ne gondolj vissza, irgalmad szerint emlékezzél meg rólam, hiszen Te jó vagy, én Uram!” (Zsolt. 24, 7.) Megnyugvást pedig az ószövetségi Bölcs vigasztaló szavai adnak: „Könyörülsz mindenben, mert módodban áll minden, s elnézed az emberek bűneit a bűnbánatért. Mert szeretted mindazt, ami van, mit sem utálsz abból, amit alkottál... Kímélsz mindent, mivel a tiéd, Uram, s az élőben leled öröme.” (Bölcs. 11, 24–27.)

A bánat Isten és az ember műve. Hozzá fordulok és ő újjá teremt. Felszabadítja minden erőmet: új ember lettem. Mind a kettő szeretetből fakad és ezért a bánat nem céltalan önkínzás, hanem szeretetté akar válni, mert innen van minden értéke. Életet építő erő akar lenni, az Istent keresi és meg is találja. A szeretetbe átmenő bánat Isten megtalálásának öröme és boldogsága.

A BÁNAT ÉRTÉKE

nagy, de van-e értelme állandóan bánni bűneinket? Nem könnyelműség vagy léhaság újra és újra odaállni Isten elé és kérni az ő megbocsátó irgalmát? Nem elég-e az egyszeri bánat és nem lenne-e komolyabb az egyszeri erősfogadás? Miért van az, hogy életünkben a bánatos lelkület nem hiányozhatik soha?

Azért, mert emberek vagyunk, az irgalmas Isten keze állandóan felettünk van és mi erről sohasem feledkezhetünk meg. A bánat és megbocsátás nem egy szertartás vagy üres mechanizmus, amit elég egyszer igénybe venni, hanem szellem és élet. Megtérni nehéz, de még nehezebb új életet élni és ezért ismételten rászorulunk a bánatra. Legfőképpen pedig állandóan szükségünk van az irgalmas Isten teremtő szeretetére, hogy a feléje törekvésnek és jósnak pislákoló lángját újra meg újra felszítsa bennünk.

S ez nem egyszeri elhatározástól függ. Állandó munkát jelent. Míg ember vagyok, a bennem jelentkező idegen vonzóerőkkel állandóan küzdenem kell. Két világ határán állok, árnyék és fény esik reám: ember vagyok, „a szürkület fia, félig pacsirta, félig denevér”. Amíg így élek, állandóan szükségem van Isten megbocsátó és újjáteremtő szeretetére. De az Istennel való találkozásom lehet alapja az igazi és helyes önbizalmamnak. Vállalhatom az új, krisztusi élet küzdelmét, mert van erőm.

Miután megismertük, felhasználjuk a természet erőit és átalakítjuk világunkat. Nem saját hatalmunkkal, hanem Istennek a természetbe oltott erejével, amint az erkölcs világában felfelé törekvő lélek is Isten erejével él. Nem idegen erő lesz ez, hanem az övé és bár saját erőnkől nem tudunk megváltozni, Isten erejével mégis lehetséges ez. Ő kelti fel bennünk ehhez a vágyat és ő adja a kitartást hozzá. Az önátadás ezért az igazi megterés kezdete.

Új útra helyez minket az Úr s ezen nekünk kell járni. Lassan építve, lelkünk arcán vonásonként változtatva haladunk előre. Csak a másvilágon, ahol megvalósul az erkölcsi rend teljes harmóniája, ott fogjuk látni, hogy mire volt jó a bánat. Ott lesz világos előttünk, hogy üdvösségünk Isten megelőző szeretetének volt a műve, mert „nem azon múlik, aki akar vagy aki törtet, hanem a könyörülő Istenen”. (Róm. 9, 16.) A bánat és alázat sötét vonásai így nyernek fényt az isteni kegyelem fényében és vezetik el a lelket Isten szívéhez.

A bánattól sok ember fél, mert valóban bátorság kell ahhoz, hogy átvizsgáljuk szívünk mélységét. Sok a szív terhe, ijesztő benne a sötétség, nehéz beletekinteni egy bánatos lélek mélyére. A Szentírás sem tagadja ezt, sőt azt mondja, hogy szívünk is vádolhat minket. Ez a fájdalom jobban éget, mint akármilyen más. Kínzóbb, mint az értelem

szemrehányása, vagy a bűn terhét hordozó lelkiismeret szava. A szív vádoló hangja mélyebbről, az élet mélységeiből fakad. Maga Isten szólal meg benne, hiszen őt érte a bántalom. S előle nem lehet kitérni vagy üres szavakkal védekezni. Sok ember ezért inkább el szeretné fojtani, némítani ezt a hangot és egyre előle menekül. A bánatos szívnek azonban nincs más menedéke, mint Isten szíve, mert a Szentírás azt is mondja, hogy Isten nagyobb a mi szívünknél (I Ján. 3, 19.), ő mindent tud, mindent lát és ezért mellénk áll. Nem egyedül kell bánni bűnünket, hanem Istennel és nem tehetünk mást, mint hogy magunkat és mindenünket Isten szeme elé tárjuk. Minden emberi hiúságot, félelmet félretéve, hogy ő lássa, mi van bennünk. Mennyi minden van, amin változtatni alig tudunk, — de legalább az Úr lássa. Mennyi minden van, amit úgy érzünk, hogy őszintén megbánni sem tudunk, — de ezt is Isten irgalmas szeme elé tesszük, hogy lássa és feltárjuk neki, hogy igazán megbánni még alig tudjuk. Amíg Isten szeme elé tudjuk szívünket állítani, addig nem lehet olyan bűn, teher vagy gátlás a lelken, hogy el kellene veszíteni reményünket az új életre. Amíg alázattal tudjuk mondani: „Te pedig, Istenünk, kegyes vagy és igaz, türelmes és elnézéssel intézsz mindent. Még ha vétünk is, tiéid vagyunk, hisz ismerjük hatalmadat” (Bölcs. 15, 1—2.), — addig tényleg Istené is maradunk. Akármilyen messzire kerültünk is tőle, az ő irgalmának nincs határa. Megbocsátása a végtelen szeretet erejéből fakad, aki minket nemcsak egyszer teremtett, hanem minden bukás után hatalma van újjá is teremteni. Ilyen Istenre van szükségünk, utána vágyódunk és a szív bánatában ismerjük fel, hogy neki szíve is van és ezért ő a mi Istenünk.

AZ ISTEN FIATAL

„Te megmaradsz!”
(Zsolt. 101, 27.)

Újra Istenhez emeljük fel tekintetünket. Sokszor kérdeztük, hogy ki a mi Istenünk, és szeretnénk volna azt is tudni, hogy milyen az Isten. Ez a kérdés talán még jobban izgatta az embert, mint az első, és állandóan jelzőket, kifejező fogalmakat és képeket keresett, amelyekkel megközelíthette az ő Urát és Istenét. Az a sokféle kép, amit az ember róla alkotott, mind Istennek egy-egy tulajdonságát ragadja ki és teszi az ember számára érzékelhetővé. A festők, az emberi érzések és gondolatok színes tolmácsolói sokszor próbálták színekkel és vonalakkal kifejezni a titokzatos isteni valóságot. Sok kép jelenhetik meg előttünk, ha Istenre gondolunk, de ezek közül most álljon szemünk előtt az Egyetemi-templom mennyezetének egyik freskója, amelyen a művész — mintegy előre megérezve azt, hogy ez a templom egykor a magyar ifjúság temploma lesz — Isten arcát egy fehérhajú, de fiatal arcú pálos szerzetes képében festette meg. Sokatmondó gondolatot örökített meg a festő és éppen a legújabb időben költők és mélyen érző lelkek arról szólnak és írnak, hogy az Isten fiatal. Új jelző ez, a teológia Isten tulajdonságairól szólva nem tárgyal róla. Régen mindig az örök Istenről szóltak vagy írtak, — ma pedig az a gondolat szól szívünkhöz és ragadja meg lelkünket, hogy az Isten fiatal.

Igaz-e ez a jelző, vagy csupán a mai kor-szellemnek egyik túlzása, hogy még az Istenben is a fiatalságot keresi? Fiatal népekről, új világról,

új jövőt ígérő fiatal világnézetéről beszélnek. Fiatal áramlatok sodrában állunk, — hogyan állítsuk ezzel szembe az örökkévaló, változatlan Istenre alapított hitünket?

Úgy érezzük, hogy ebben a gondolatban több és mélyebb igény van, mint divatos túlzás vagy eredetieskedés. A világ állandóan fiatalságról beszél, pedig sohasem volt olyan öreg, mint most. Szellemi életünkön már nemcsak az öregkor fáradtsága, hanem a közeledő felbomlás hullafoltjai is kiütköznek. A mai ember azért ragaszkodik görcsösen a fiatalságához, mert látja, hogy az őt körülvevő világ és benne az ő lelke is vérszenes öregszik. A gyógyíthatatlan beteg mohóságával szomjazza és félti a fiatal életerő pislákoló lángját, ezért tud olyan mélyen a lelkéhez szólni az igazság, hogy az ő Istene, akit keres, éppen azért, mivel változatlan és örökkévaló, örökké fiatal.

ISTEN FIATALSÁGA JELENTI

a Szentírás nyelvén, hogy ő változatlan. A Próféta szavával jelenti ki: „Én vagyok az Úr, ki nem változom.” (Mal. 3, 6.) Az újszövetség apostola pedig megerősíti ezt és hozzáteszi, hogy nála még árnyéka sincs a változékonyságnak. (Jak. 1, 17.) Az első pillanatban talán úgy tűnhetik fel, hogy leginkább ez van ellentétben a fiatalság gondolatával, de megnyugodhatunk abban, hogy Isten változatlansága felelni tud a mai embernek leglázasabb és lelke mélyéből fakadó törekvéseire. A mai világ arra hajlik, hogy a végtelenséget nem a teljességben, hanem az örök mozgásban, alakulásban, a cselekvés nyugtalanságában lássa. A fiatalságot is ennek gondolja s könnyen elfelejti, hogy a véget nem érő alakulások és állandó változások között kell lenni egy megmaradó változatlannak, aki nem

lehet más, mint az örök Isten. Az embert az hajtja az állandó rohanásra, ösztönzi alkotásra, hogy érzi magán az elmúlás végzetét és amíg teheti, legalább addig dolgozni és teremteni akar. Az ember életének törvénye az öregedés, s minél többet változik, annál rohamosabban öregszik. Ha lélekben fiatal akar maradni, szüksége van egy állandó változatlan pontra, ami nem lehet más, csak a változáson felül álló Isten, akiről a Bölcsesség könyve mondja, hogy magában marad és mindent megújít. (7, 27.)

Hogy az Isten fiatal, a Szentírás nyelvén jelenti azt, hogy ő örökkévaló. Ő az első és az utolsó (Iz. 41, 4.), ezért a Zsoltáros, mikor végigtekint a világon, nemcsak azt látja, hogy mielőtt a hegyek lettek, föld és világ születtek, öröktől fogva és mindörökké van a mi Istenünk (Zsolt. 89, 2.), hanem Isten örökkévalósága és változatlansága előtt megrendülve így kiált fel: „Te, Uram, kezdetben megteremtetted a földet, s a Te kezéd művei az egek. Azok elmúlnak, de Te megmaradsz és mint a ruha, mind elavulnak... Te azonban ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak.” (Zsolt. 101, 26—28.) Ma talán azt írta volna, hogy minden a divattal változik és elavul. Nemcsak a ruháknak, hanem a szellemi irányoknak és gondolatoknak is megvan a divatja. A korszellem és ujság jelszavával lépnek fel, a divat erejével hódítanak, de éppen olyan gyorsan el is tűnnek. Van azonban Valaki, aki felette áll a korszellemnek, aki az örök igazság és nincs elmúlásra ítélve. Nem öregszik, mert örökkévaló és ezért fiatal. Nekünk nem a haladás vagy maradiság között kell választanunk, hanem az örök igazság felszabadító szolgálata vagy a napi ízlés, a múló divat rabszolgasága között.

Az ember részéről a nagyság egyik feltétele az ifjanmaradás, mert addig marad valaki időszerű és nem lejárt ember, amíg meg tudja érteni az élet új kívánságait és felelni tud lelke gazdag-

ságából az új követelményeknek. A változatlan és örökkévaló Isten pedig azért fiatal, mert végtelen nagy és gazdagsága mindent betölt. A fiatalság leghangosabb szavú apostolai is egyre azt hirdetik, hogy az ifjúság nem életkor kérdése, hanem lelki magatartás. Kénytelenek elismerni, hogy csak az örök értékek, amelyek az elmúlás fölött állnak, azok maradnak örökké fiatalok. Legyen az erkölcsi nagyság vagy művészi szépség, a velük való találkozás és megismerésük állandó forradalmat jelent. Mindíg cselekvésre izgatnak, új tettekre indítanak. Egy új és mégis örök igazság megtalálása ad ifjú erőt a léleknek és ezekre az indításokra van szükség a mai életben, mikor a fáradtság és kicsinyhitűség mérgezi a fiatalos élet lendületét. Örök értékekbe való kapcsolódásra van szüksége mindenkinek, aki nem akar a mulandóság áldozata lenni és a korszellemmel együtt megöregedni. Mint a tavaszi olvadásnál meginduló jégtáblák indítják el az élet zúgó sodrát a fiatal törekvések, de őket is miná várja az örök cél, a tenger.

Isten fiatal és örökké időszerű marad. Az ő oldalára állni, az ő gondolatainak élni, állandó fiatal programot jelent. Az ember története ugyanis nem más, mint állandó várakozás és előkészület. Életének minden szakasza csak készület, növekedés, krízis és újrakezdés. Megállni pedig nem tudunk és nem kiálthatjuk oda egyetlen pillanatnak sem: *Verweile doch, du bist so schön!* (Goethe.) Pedig az emberi lélek mélyén éppen örömeiben és életlendületében él a kívánság az örökkévaló után. Az élet értékelésének modern prófétája, Nietzsche írta: *„Weh spricht: Vergeh! Doch alle Lust will Ewigkeit, will tiefe, tiefe Ewigkeit!”* S ezért minket nem a gyengeség és fájdalom, hanem az öröm és örök fiatalság vágya vezet Istenhez. Ő pedig mint az örök érték és teljes gazdagság, ennek a legmélyebb emberi

igénynek a betöltésével jelenik meg előttünk. Minden korhoz és minden nemzedék fiához egyformán szólva mindenkinek azt nyújtja, amit legmélyebben keres. Fáradt lelkek pedig benne találhatják meg a tetterő megifjodásának forrását, akiről a Zsol-táros az emberhez szólva írta: „Kielégíti javaival kívánságaidat és mint a sasnak, visszatér ifjúsá-god.” (Zsolt. 102, 5.) Az örökkévaló, változatlan és mindent betöltő Isten a mai kor fiának nyelvé-n szólva: fiatal.

ISTEN FIATALSÁGA SZÓL

ahhoz az emberhez, akinek soha sincs ideje és mindig mindent sürget. Mi nem tudunk várni, mert az elmúlással vagyunk eljegyezve, de Isten tud várni, mivel örökké fiatal. Hacsak egy évre is visszagondolunk és szemünk előtt elvonul mindaz, ami történt és izgalomba hozott minket, érezzük, hogy éppen a leglázasabb és legforróbb események végigszenvedése teszi a lelket öreggké. Isten pedig hallgatni látszott. Azt vártuk volna tőle, hogy lépjen közbe, nyúljon be az eseményekbe, — és ő várt. Nemcsak a bűnös ember számára vigasztaló tudat, hogy hosszan-tűrő az Isten, hanem a keresztény reménység bizalma is arra épít, hogy Isten tud várni, mert ő fiatal, erősebb mindennél és felette áll minden-nek. Ott állt a világ kezdetén, jöhetett akármi, megpróbálhatták ledönteni trónjáról, — a végén mégis ő marad az Úr.

Még többet mond és még inkább a mai ember szívéhez szól, hogy Isten szeretete és hűsége is kifogyhatatlan. Istennek minden gondolata, akara-tának minden mozdulása és szeretete is változat-lanul örök. (Róm. 3, 4.; Ef. 1. 4—5.) Az emberi szeretet és hűség sokszor nagyon is osztozik az emberi élet mulandóságában. A csalódások, meg-próbáltatások között elveszti első fiatalos lendü-

letét és megtörik. Minden igazi, nemes emberi szeretet pedig, amely nem hervad el az idővel, visszénye Isten szeretetének és hűségének. Mivel Isten szeretete és hűsége állandó, ezért mind a kettő örökké fiatal. A Szentírás kifogyhatatlan Isten hűségének magasztalásában és csodái leírásában. Isten hűségére való gondolás lesz nekünk is végső vigaszunk. Abban reménylünk, hogy az Úr akkor is ugyanazzal az első szeretettel fog minket magához ölelni, mint amikor mi fiatalos lelkesedéssel megújítottuk keresztségi fogadalmunkat és hűséget ígértünk neki. A mi szeretetünk és hűségünk megrokkannhatott, a múlt időben megváltozhatott, de Isten szeretete mindig változatlan és fiatal.

Addig is, míg ezt a változatlan, örök Istent megláthatjuk és az ő fiatal arcába tekinthetünk, mindenegybe vele való találkozásunk fiatalos újradzsidést és felemelkedést jelent. A fiatalság lendületében a legnagyobb érték, hogy új utakat vág az életben, mert az ember akkor lesz lélekben öreg, ha már nem akar vagy nincs hite és bátorsága újat kezdeni. Isten előtt azonban mindenki úgy áll, mint egy végtelenbe nyíló út kezdetén. Az örökkévalóság előtt ugyanis minden kor egyszerre kezdet és vég, a mi feladatunk pedig az, hogy az Istenhez felfelé vezető utat megtaláljuk. Aki hisz Isten fiatalságában és ilyennek látja őt, annak számára az életben mindig van út és mindig akad kínálkozó lehetőség. Nem törik le, nem sujthatja le az élet, lélekben soha nem válik öreggké, mert lelkéről, a nehézségek fölött győzedelmeskedő lendületéről Isten fiatalsága sugárzik le.

Isten gyermeke fiatal lélekkel tud kiemelkedni a világ fölé és győz az életben. A munkában és csalódásokban kifáradt ember pedig ösztönszerűen az ifjúsághoz menekül, az élet fiatalító forrásainál megpihenve keres felüdülést és munkára

ösztlönzést. Igazi, kiapadhatatlan forrása az ifjúságnak azonban csak Istenben van. „Látom, — írja Prohászka püspök — hogy múlik az idő és életem hogyan foszlik szét, de én a mulandóságot legyőző Istenben élek, mozgok és vagyok. Kedvem volna elkeseredni a világ folyásán, a hiúság nagy vásárán, de föleszmélek, hogy ebből is az örök élet sarjad ki. A tűnő, öregedő világban fiatal lélekkel járok, mert sub specie aeternitatis, az örök élet lelkületével nézek és járok.” De nemcsak az egyes ember életében érvényesül ez az igazság, hanem az egész emberiség is mindig vár valamit. Amíg fiatalos tűz él benne, addig a fájdalmas bukások után is állandó újrakezdés jellemzi történetét. A fiatalság megőrzéséhez azonban tudni kell felfelé nézni, mert a csak földre néző és csak erre a világra építő lelkület nagyon hamar elfárad és megöregszik. Értelmetlen körforgásnak látja a világ sorsát és lelket mételyező unalom fogja el, ha arra gondol, hogy egyszer minden újra visszatér. Nemcsak egyes emberek, de kultúrák sorsa is ezt mutatja. A pogány világ fényes kultúrája ezért öregedett meg és ebben pusztult el. Az antik pogányság alkonyán Nagy Szent Gergely pápa egyik homíliájában a világ öregedéséről beszél. „Senescente mundo” — határozza meg az időt, és vele együtt a mélyenlátó hívő lelkek, ha a földre néztek, mindig közelinek érezték a világ elmúlását, mert színes álarc mögé tekintve látták, hogy lelke haldoklik. A keresztény szellemű világ kultúráját azonban a fiatalság csodálatos ereje élteti. Minden megrendülés után megtalálta új elhelyezkedését és újjászületett, mert az örök ifjúságnak lelkét hordozta magában. A keresztény kultúra fiatalságának titka, hogy a földről a világ fölé, az időből az örökkévalóságba nő. Nem itt a földön találja meg beteljesülését, mert a cél, ami felé törekszik, a végtelenben van, de feléje

haladni állandó feladata, hiszen Isten hívja őt magához.

BÚCSÚZUNK AZ IDŐTŐL,

az elmúlt évtől. Az ember élete valahogyan állandó búcsúzás, de vannak alkalmak, mikor különösen megérint a mulandóság megborzongató szele és ráeszmélünk, mennyi minden változott meg körülöttünk. Elég csak az egy évvel ezelőtti ujságok címeit végigfutni, hogy lássuk, mennyire más az a világ, amiben ma élünk, mint az, ami akár még csak tegnap volt. Van, akit megejt a szomorúság, hogy ismét öregebbek lettünk, de a keresztény lélek tudja, hogy a teljes igazság az, hogy ismét közelebb kerültünk az örökké fiatal Istenhez. A mai ember sokban olyan, mint az a barát, akiről a legenda azt beszéli, hogy olvasta a Szentírásban, hogy Isten előtt ezer esztendő olyan, mint egy nap vagy egy éjszaka (Zsolt. 89, 4.; II Pét. 3, 8.), de nem értette és e fölött tünődve az erdőben elbarangolt. Mire visszatért régi kolostorához, megdöbbenve látta az idegen arcokat és ijedten nézte, hogy ott minden megváltozott. Száz esztendő is eltelt közben, pedig azt hitte, hogy csak néhány órát volt távol. Ekkor értette meg kissé, hogy mit is jelent Isten örökkévalósága előtt a tűnő, földi idő. Mi sem értjük, pedig aki csak egy kissé is fel-emelkedik lélekben ehhez az örökkévaló Istenhez és megtalálja a változó világban az egyetlen szilárd pontot, az látja csak igazán, hogy milyen gyors a világ forgása, mennyire változik mindaz, ami emberi és halandó. Hihetetlen sebesen forog a világ kereke, ha csak a földre, a mélybe nézünk, akkor bele is szédülünk. Fejünk megfájdul, szívünk szomorú lesz, hogy íme, csak ilyen kicsinyek vagyunk és mindaz, ami emberi, mennyire megöregszik és mulandó. Ha ettől szabadulni akarunk,

akkor nézzünk fel. Az egyetlen szilárd és nyugvó pontot tartsuk szem előtt. Nézzük azt, aki azt mondta magáról: „Én vagyok az Alfa és az Omega, a kezdet és a vég, aki van és aki volt és aki eljövendő, a mindenható.” (Titk. jel. 1, 8.) Benne összefut minden nemes törekvés, belőle sugárzik minden érték és megnyugszunk, hogy ő a mi Istenünk: örök, változatlan, hűséges és fiatal. Ő a mi biztató fénnel sugárzó csillagunk és bár csak minden mai ember előtt úgy kelne fel az ő képe, mint a hajnali csillagé, amely új holnapot hoz. (Titk. jel. 22, 16.)

Isten megtalálásának legbiztosabb útja annak a belátása, hogy minden változik, az egész világ mulandó és öregszik. Egy marad meg, egy a hűséges, egy lehet mindenünk, egy töltheti be minden vágyunk, egy adhat értelmet az élet visszásságainak és egy vehet teljesen birtokába minket: aki felette áll az enyészetnek, aki örökké fiatal. A végtelenség mint az új élet tavasza lép az időbe: tavasz, amely örökkévaló és örökkévalóság, amelynek léte állandó tavaszi fakadás, amelynek éltetője a mi Istenünk.

AZ ÉN ISTENEM

„Tudom, hogy Istenem vagy.”
(Zsolt. 55, 10.)

Isten a mennyben van és ez számunkra azt jelenti, hogy akit mindenfelé keresünk, azért el kell hagynunk a földet, időt, emberi dolgokat, mindazt, amiben élünk, mert az Isten minden fölött van. Más, mint amit várunk, elgondolunk. Titokzatos ismeretlen, de mégis a miénk lehet. Leginkább pedig mikor minden inog körülöttünk és bizonytalanná válnak a világ szilárdnak hitt alapjai, akkor kell azt a biztos pontot keresnünk, ahol kiköthetünk. A földet sarkaiból kimozdító valóság ezért nem lehet más, csak ami nagyon mélyen rejtőzik lelkünkben vagy nagyon magasan áll felettünk.

Az ember először saját életének és lelkének központját keresi s ezt megtalálva értheti meg az egész világot. Közben öntudatlanul is megérzi, hogy életének van egy másik gyújtópontja, ami felé egész léte néz és nélküle eligazodást nem találhat. Két valóság határozza meg az ember életét, az egyik benne van, a másik pedig a végtelenben, s Szent Ágoston óta a mélyen érző emberek nem akartak másról tudni, mint erről a kettőről: Istenről és a lélekről.

Az ember nemcsak létének súlypontját, hanem életének maradandó tartalmát is keresi. A tömegember könnyen elveszti benső biztonságát, ellenállását és lelke üres marad, mert semmi sem az övé. Minden kicsúszik kezéből, lelkének ösztönös hajlamát követve vágyódik tehát azután, ami egészen az övé maradhat mindörökké.

A tömegben is önmagát akarja megérteni az ember, s ezért nem szabad elfelejteni, hogy az emberről szóló tudomány is a teológiába torkollik. Véglegesen nem a természet vagy önmaga határozza meg az embert, hanem csak az Isten. Lelki nyomorúsága és elesettsége feltárja, hogy bukásában is a végtelen számára lett teremtvé. Pascal szerint önmagát kell felülmúlnia, ha meg akar maradni embernek, mert ellenkező esetben állati színvonal alá süllyed. Élete értelmének és értékének kutatása Isten felé vezető és emelkedő utat jelent, s mire a lélek ki tudja mondani: az én Istenem, megtalálta önmagát is, mert felülemelkedett természetének bénító korlátain. A közösség fia keresi azt, aki mindnyájunk Istene lehet, de csak annak adhatja magát oda, aki a végtelen tökéletesség, akiben nincsenek vágyak és szükségletek, akitől csak jóakaró és ajándékozó szeretetet várhat. A lélekben kiolthatatlanul él az igény, hogy akit megtalál, az legyen teljesen az övé is. A mi Istenünk mindenkié, tehát az enyém is: az én Istenem. A vallásos élet fejlődésének és érésének ez az útja és célja: megtalálni az igazi Urat, akinek az ember elmondhatja a Zsoltáros örök fohászatát: „Szívem Istene s osztályrészem mindörökké az Isten.” (Zsolt. 72, 26.) Így lesz a mi Istenünk az én Istenem.

ISTENT KERESI

az ember, amint az egész világ a Teremtő felé mutat. A természet törvényei hangos szóval beszélnek az Alkotóról. Minden szám, törvény, összefüggés azt igazolja, hogy a teremtménynek dicsérnie kell Urát és felelnie kell hívására. Az egész világban kimondhatatlan sóhajtsókkal él a vágy Isten fiainak kinyilvánítása után (Róm. 8, 19.), s az ember lelkének is a legmélyebb igénye, hogy ebben részesülve immár tudatosan feleljen Alkotójának.

A lélek erre vár, mert ez fejti meg mindazt a nehézséget és ellentétet, amelybe állandóan ütközik, ha a világgal vagy emberekkel kerül szembe. Mindenütt korlátokra bukkan. Kicsi neki a nagyvilág, de csak azért érezheti a világ kicsinységét és korlátait, mert vágyaiban és fájdalmaiban a végtelenséget hordozza. Önmagunk egyensúlyának és harmóniájának megtalálása nélkül még a világban is mindenütt szomorú kielégületlenséget tapasztalunk, de nem az fáj legjobban, hogy mindenütt ellentétekre bukkanunk. Az ember meg tud küzdeni nehézségekkel, kész vállalni a harcot, de egyet nem bír el: a magányt, ami az isten nélküli világ szellemi arcára rányomja bélyegét. A lélek mélyét kutatók ajkáról mindenfelől a magánosság panaszát halljuk, s ha magyarázatot keresünk, akkor csak erre gondolhatunk. A magánosság kínját szenvedő embernek azt ígérték, hogy Isten nélkül majd szabad és független lesz: nem lesznek kínzó gondolatai, nem fogja marcangolni a bűn tudata és a lelkiismeret vádoló szava. Hallgatott a csábító szóra, elszakadt Istentől, de ezzel együtt elveszett lelkének nyugodt otthona. Nem tud többé bízó tekintettel szembenézni az élettel, káosz lett a világ, amelyben a vak szükségszerűség törvénye uralkodik csak. Lelkétől mindez olyan idegen, s ezért sohasem volt olyan magános, a világgal és önmagával szemben olyan értetlen az ember, mint ma. Szabadságát alkotásra, teremtésre akarta felhasználni, de elvesztette a célt, amiért érdemes szabadnak lenni. A földet meghódító, teremtő ember útja így lett ijesztően magános és dermesztően csenghet fülében Nietzsche komor jóslata: „Egykoron elbágyaszt majd a magány, büszkeséged megtörik, bátorságod dül-fül. Egyszer csak kiáltani fogsz: „Egyedül vagyok!” Egyszer csak eltűnik szemed elől, amit fenségesnek tartottál, s közelből mered rád, amit aljasnak néztél, még a benned lévő fenséges is ijeszteni fog, mint

a kísértet. Egyszer csak kiáltani fogsz: „Minden hamis!” (Zarathustra, 92.) Egyedül lenni és Isten nélkül élni; ez valóban a halál, s ettől menekül az ember, de hiába, mert kínját magában hordozza.

Isten azonban nem teremthette ilyennek az embert. Ha egészen egyedül élne a földön, akkor sem lenne magános, mert a teremtménynek mindig van Ura, akihez fordulhat és aki az övé. A magányt szenvedő léleknek Isten kell, aki közel áll hozzá, aki magát adja neki, aki elkíséri őt élte minden napján, vele van sötét óráiban és mellette áll a napsugaras örömök perceiben. Ha kérdezik tőlünk, hogy miért ragaszkodunk az Istenhez, akkor csak azt felelhetjük, hogy lelkünk természetes igénye fűz minket hozzá. Nem a fájdalom és lefőrttség kínjával, hanem a teljesebb élet vágyával és a győzelmes élet hitével közeledünk az Úrhoz. Akiben a boldogító örök élet hite és a halhatatlanság öntudata él, az sohasem lehet magános. Kielégítette lelkének legmélyebb igényét azzal, hogy kitárta Isten felé. A világban pedig, ha körül néz, áhítattal veszi észre a Teremtő nyomait. Nem igaz, hogy az Istennel egyesült lélek magánya menekülés lenne a világtól és önmagunktól, mert hiszen a lélek szentélyében nemcsak az Isten van jelen, hanem benne és vele jelen van az egész világ. Már a pogány bölcsélet megállapította, hogy a lélek mindent felvehet magába: a szellem valamiképpen minden lehet. Csonka, torz alak maradna tehát a lélek, ha nem lenne képes arra, hogy Isten felé is kitáruljon és benne az egész világot átöllelje.

A mi Istenünk közel van hozzánk és ezért akárki mondhatja róla: az enyém. „Nincs messze egyiküinktől sem, mert őbenne élünk és mozgunk és vagyunk.” (Ap. Csel. 17, 24.) Világító napját kigyújtotta az égen, de még boldogítóbb az a fény, amely bennünk világít, s akkor lesz igazi

világosság körülöttünk, ha bennünk is kigyulladt Isten napjának fénye. A természet mindenütt tükrözi ezeket a világító eszméket és a lélek, ha felismeri, örvend nekik. Isten pedig mindent a lét és élet gyökerén fog meg. Ott találunk rá a legbiztosabban és ezért nem szabad megállni a félúton, megtorpanni az első nehézség előtt. Csak elég mélyre kell hatolnunk, a dolgok egészéhez kell eljutnunk, hogy Istennel találkozzunk. Csak így nyer életet és mélységet Isten eszméje, mert az ember, ha végigjárta a szellem teljes útját, akkor tapasztalja meg ebben a találkozásban, hogy ez az Isten valóban az ő Istene.

Az élet valamennyi útján, akármelyik földi hivatás vonalán csak elég mélyre kell hatolnunk és nem szabad megelégednünk félmegoldásokkal, félígazságokkal, hogy az Istent megtaláljuk. A jogász bátran mondhatja: „Nyissátok meg előttem az igazság kapuit, hadd lépjek be rajtuk, hogy dícsérjem az Urat!” (Zs. 117, 19.) Vizsgálhatja, kutathatja a jog természetét, a törvények kötelező erejét, s minél mélyebbre hatol az igazság ismeretében, annál inkább elmondhatja, hogy megtalálta minden igazság ősforrását, akinek igazsága örökre igazság és törvénye igazmondás (Zs. 118, 142.), akinek minden ítélete igaz és minden útja irgalom, hűség, igazságosság. (Tób. 3, 2.)

Az orvosnak csak tovább kell mennie az emberi test csodálatos berendezésének, az élet titokzatos törvényeinek feltárásában: ha megteszi ezt az utat, megtalálja azt, aki az emberi testet alkotta és az élet szikráját adta, akinek hatalma van élet és halál fölött (Bölcs. 16, 13.), akinél van az élet forrása (Zs. 35, 10.), és aki újjáalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi az ő dicsőséges testéhez. (Fil. 3, 21.)

A mérnöknek, fizikusnak, kémikusnak csak a legutolsó lépést kell megtennie, hogy a fizikai törvények és kémiai képletek mögött megtalálja az

Alkotót, az első mozdulatlan mozgatót, aki „nagyokat visz végbe, amiket nem lehet kifürkészni, csodákat, miknek nincsen száma”. (Jób 5, 9.) Ha valaki jobban megvizsgálta az anyagot, mozgást, természetet, akkor a fizika törvényeiben és képleteiben feltárulhat előtte a mindenség csodálatos szerkezete és meghajtott fővel mondhatja: „Uram, Te mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél!” (Bölcs. 11, 21.)

A történelem kutatója, ha alapos munkát végzett, a változások között meg fogja látni, hogy a nemzetek sorsának könyvét is az isteni Gondviselés keze írja. Mikor az emberi mulandóságról és történésekről lehullt a külszín és hiúság hamis leple, akkor a történelemben is felragyog Isten arca és felkiálthatunk a Zsoltárossal: „Te, Uram, kezdetben megteremtetted a földet, s a te kezéd művei az egek. Azok elmúlnak, de te megmaradsz, és mint a ruha, mind elavulnak... Te azonban ugyanaz maradsz, és éveid el nem fogynak.” (Zsolt. 101, 26—28.)

A pszichológusnak csak elég mélyen kell vizsgálnia az emberi lelket és megláthatja, hogy a mai kor beteg lelkének egyedül Isten hiányzik, hogy lelkünk mint szomjas föld eped Isten után. (Zsolt. 142, 6.) Akinek füle van, meghallhatja a lélek mélyéről felkiáltó és annyiszor elnyomott vágyat a bűnbánat, gyónás, Istennel való kegyelmi közösség után.

A művész alkothat, tervezhet és alkotásának mindenegyres vonala, ecsetjének mindenegyres színe, muzsikájának mindenegyres dallama — ha a lélek mélyéhez szól — minden szépség szerzőjéről, az Örök Szépségről beszél. (Bölcs. 13, 3.)

Akárki legyen, csak meg ne álljon a félúton, ne ragadjon a földön, ne elégedjék meg a részszel, hanem keresse mindig az egészet és ha végigjárta az ő útját, ami csak egy és egyetlen lehet, akkor megtalálta az ő Istenét. Mégis, akár-

milyen közel kerültünk volna hozzá, valami mindig elválaszt tőle. Néha úgy érezzük, hogy egészen vékony ez az elválasztó fal, de áttörhetetlen, mert ez nem más, mint a mi végességünk. A világban megtalált, a lélek mélyén élő Isten mindig a felettem álló Úr marad. Véges természetem, tűnő életem folyamának másik partján, a világ mulandó dolgainak fátyola mögött áll. Itt a földön az utolsó lépést feléje megtenni nem lehet. Az ember sorsa ezért állandó keresés. Mindig hajszol valamit, de akármi után törtet, végeredményben istent keres magának, aki az ő Istene lehet.

ISTEN HIV

mindenkit, mert az ember nem indulhatna el, ha nem várná senki és mindenegyes lépése nem lenne felelet egy mélyebbről szóló és távolabbról elhangzott hívásra. Az ember azért keresi Istent, akinek egészen odaadhatja magát és akinek azt mondhatja, hogy az enyém vagy, mert ehhez a világ fölött álló legnagyobb értékhez való vonzódásában a Teremtő hívása szólal meg. Aki menekülni szeretne mindentől, az is hozzá talál, mert ő vár minket. Akár hajszoljuk a boldogságot, akár futunk előle, Isten elől kitérni nem lehet.

Aki hívja és várja, aki az övé, de mégis felette áll, annak az ember csak azt mondhatja: Atyám! Mindenfelől nyílik ugyan út Isten felé, de minden emberi útnak és elgondolásnak vannak veszélyei, amelyek arra kísértik, hogy Isten képét hamisan tükrözzék vissza. Az ember könnyen téved bálványozásba és arra hajlik, hogy saját gondolatait vetítse ki a végtelenbe. A kinyilatkoztatás siet segítségünkre, mert Krisztus szava mutatja a helyes utat. Nem engedí elfelejtetni, hogy Isten atyám, aki akármilyen közel áll hozzánk, felettünk áll. Szüntelen keressük, mert távol van, de mivel

magához is hív bennünket, azért lelkünk természetes vonzalmával tudjuk őt szeretettel átölelni. A bölcselek is beszéltek arról, hogy Istenhez a szeretet, az eros szárnyán lehet felemelkedni, de Krisztus más szeretetre tanított minket. Nem abszolút lényről, végtelenről, hanem Atyáról, Testvérről, Jegyesről szólt, akihez lelkünk egész vonzalmával fordulhatunk, akitől kérhetünk, akihez bizalommal imádkozhatunk. A keresztény ember számára eddig szinte természetesnek tűnt fel, hogy Isten atyánk és ennek az igazságnak hangoztatása már közhelyé vált. Most kezdünk újra rájönni arra, hogy ez nem is olyan magátólértetődő, mikor a gondolkodó ész és a földi problémák súlya alatt görnyedő szív olyan távolinak érzi az Istent. Ma is sokan beszélnek Istenről, de nem annak látják, mint akiben mi hittünk. Keletkező, állandóan alakuló és változó ősi erők jelképének teszik meg őt és így a világ felett álló Úrhoz vagy szerető Atyához nem jutnak el. Mikor az emberi szellemnek ezt az eltévelyedését láthatjuk, akkor értjük meg igazán, miért kellett Istennek ezt kinyilatkoztatnia. S a hívő emberiség legnagyobb kincse azóta is az az igazság, hogy aki hív minket, az csak egy tökéletes Úr és a végtelen Szeretet lehet. Csak ő lehet egészen a miénk.

Az első lépést feléje mi meg sem mernénk tenni. Ösztönzésre, biztatásra van szükségünk, mert egészen megrettent a gondolat, hogy Istennel barátságban egyesüljünk, pedig ez lenne igazán a vallásos élet mélysége. Isten azonban maga jön felénk. Csak azért szólíthatom meg, azért lehet bizonytalan fohászmom határozottan megfogalmazott és egyenesen hozzá intézett ima, mert ő szólított meg engem először. Ő hívott magához, mikor teremtett és örök életre kiválasztott. A vallásos élet fejlődése éppen abban áll, hogy ez a közeledés és feléje fordulás egyre határozottabb, teljesebb és bensőségesebb lesz. Nagy bennem az

Istenben való hit és mindegyre világosabb és boldogítóbb lesz a tudat, hogy ő az én Istenem.

Egész vallásos életem melegséget és lendületet nyer attól a gondolattól, hogy Isten azért is az enyém, mert ő törődik velem. Az Istentől való elpártolás kezdete annak az elfelejtése, hogy a mennyei Atya közvetlenül gondol rám és törődik velem. A világban mindenki egyén és egyszeri: ilyennek teremttette őt az Isten. S bár sohasem vagyunk és nem is lehetünk teljesen egyedül, Isten mindenkié, mégis ez az Isten egyedül hozzám szólt. Nem tömegben megyünk hozzá, hanem mindenki egyéni kapcsolatban is van vele. Isten az egész világ gondját viseli, de mégis egyetlen fia maradok neki. Hogy ő mindig mint szerető Atya áll szemben a világgal és szívében viseli az egyes ember sorsát, az leginkább Krisztus csodáiban tűnt ki. A szeretet magasabb törvényével egy emberért felfüggesztette nem egy esetben a világ-egyetem fizikai törvényeit. Megmutatta, hogy egy lélek üdvössége, egy szenvedő ember több és fontosabb lehet számára, mint az egész világ.

Istenhez intézett minden szavunk egyéni, szívből fakadó imádság lehet, mert ő mindentudó és mindenható. Mindent tud rólunk és mindent megtehet, — mégis azt akarja, hogy mi magunk mondjuk el neki, amit kérünk, s ha így közeledünk feléje, akkor lesz ő teljesen a miénk. Ő tehát lát és vezet minket, mi pedig nem látjuk és nem tudjuk vezetni magunkat. Az ember mindent el tud rontani, még erényei és jóhoz való ragaszkodása is bűnné válhatik. Azt sem tudjuk, mi lehet igazi boldogságunk, hiszen annyira különböző dolgokban hittünk, hogy őt megtaláljuk. Isten pedig mindent tudja és miközben vezet engem, mutatja meg, hogy ő egészen az enyém. Irányító keze az embert fejlődésének és életének alakulása során különböző sikokra állítja. Ritka az olyan élet, amelyik töretlenül, egyenes vonalban haladna előre földi

célja és az örökkévalóság felé. A legtöbb ember újrakezdések és nekilendülések után emelkedik fel életének egy-egy magasabb szintjére, ahol új feladatok és ismeretlen területek nyílnak meg előtte. Ilyenkor talán néha fájoan egyedül marad, mert nincs senki mellette, aki az övé lenne, de vele van mindig az ő Istene, akire most van a legnagyobb szüksége. Egyre magasabbra hatolni, feljebb lendülni, az új feladatok magányát vállalni emberi erővel alig lehet, de mikor maga az Isten kér tőlünk valamit és az életnek egy magasabb vagy meredekebb útjára helyez, akkor ő meg is adja azt, amit kíván. Titka ennek az, hogy minél áthatóbb a kegyelem ereje, annál nagyobb az akarat szabadsága. Annál jobban lesz az ember ura önmagának, minél inkább övé lesz az Isten és minél közelebb tud kerülni hozzá.

Isten hívása nem némul el a legnehezebb órában sem és leereszkedése akkor emel fel leg-hatalmasabban, mikor az élet legjobban lever. Mikor minden elveszni látszik, egy megmarad, egy igazán az enyém: az Isten. Lehet, hogy a világ és élet rettenetesen nyomasztó súllyal nehezedik reánk és ekkor a közeli bajokkal szemben az Isten olyan távolinak és idegennek mutatkozik, de ő akkor is marad az „irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene” (II Kor. 1, 3.), mert az enyém, és mellém áll. Csak így tud felemelni és megvigasztalni a szenvedés idején. Talán nem szól egy szót sem és én látszólag hiába kérem: „Légy oltalmazó Istenem és menedékhelyem!” (Zsolt. 30, 3.) Isten hallgat, de tudjuk, hogy az igazi vigasztalás nem szavakkal történik. A legmélyebb, igazán szívből fakadó szavak is hidegen hagyhatnak és az ember utána egyedül marad bajával. A vigasztalás élő valami: annak a megéreztetése, hogy aki erős, az mellettünk áll. Közel van hozzánk, erő sugárzik alakjából. Egy szava vagy csupán egy gesztusa fel tudja ébreszteni bennünk

a haldokló életet és utat mutat az újrakezdéshez. Csak az tud vigasztalni, aki szeret, aki felemel, aki lélekben újjáteremt, mert csak abból sugárzik ez a vigasztaló erő. A hatalmas Isten így áll melénk és soha el nem hagy. Hűsége életünk fenn tartó ereje és támasza, legnagyobb vigasztalásom pedig az, hogy ez az erős Isten szeret engem, állandóan mellettem áll, s ezért ő az enyém.

Isten tehát az enyém, az én Istenem. De csak azért lehet az enyém, mert előbb ő szólított nevemen és ő mondta: „az enyém vagy”. (Iz. 43, 1.) Végeredményben Istennek minden cselekedete, hívása, leereszkedő szeretete: teremő tett. Az ember lelke ki tud fogyni a szeretetből és csalódottan saját lelkének sötéttségét vetíti ki Isten világába, a Teremő szeretete azonban kifogyhatatlan, mert ő visz szeretetet, megértést a világba, ő teremti a jószágot. Szeretete nem emberi jószágon vagy hűségen gyulladt fel, hanem megelőzőt mindent, ezért int minket a szeretet Apostola: „mi tehát szeressük az Istent, mert Isten előbb szeretett minket.” (I Jn. 4, 19.) Az ő megelőző szeretetének hatása, hogy az övéi vagyunk, ezért lehet ő a miénk.

ISTEN ORSZÁGA

valószinű meg az emberben, ha keresi és megtalálja az ő Teremőjét. Ha azon töprengünk, hogy Isten miért nem felel sokszor az ember kérdésére és miért nem mondja ki nyíltan, hogy van és kicsoda, akkor más magyarázatot erre alig találunk, mint hogy hiába szólna hozzánk, ha bennünk nem találna magának helyet. Először önmagunkban kell helyet készítenünk Istennek, aki nem szavakat kér tőlünk, hanem életet. A küzdelmes, Isten felé haladó életnek első feltétele az ő parancsának teljesítése: „Rajtam kívül más Isten ne legyen!” (Ex. 20, 3.) Ahol pedig ő van

egyedül, ott ő uralkodik is. Így valósul meg az ő országa a földön, amely nincs készen, nem kialakult rend vagy holt szervezet, hanem alakuló, fejlődő, élő valóság. Földi léte a történelemben alakul, de Istennek földi és látható országa emberi lelkekből nő ki és terjed el. Isten országa köztünk és bennünk van, ha miénk az Isten és mi övéi vagyunk. (Lk. 17, 21.) Gondoljunk csak arra, mi minden uralkodik a lélekben: emberek, eszmék, szenvedélyek... de mi lenne, ha egyszer az Isten uralkodnék benne? Szent Pál szava teljesednék be, hogy Isten országa igazság, béke és öröm a Szentlélekben. (Róm. 14, 17.)

Isten országa béke és öröm, amelynél szebb evangéliumot és boldogítóbb örömhírt senki sem tud hozni annak az embernek, aki most látja, hogy ez a világ nem az ő otthona. Időszzerű üzenet, mert Isten országa egyformán közel van minden nemzedék fiához és rajtunk áll, hogy lelkünkben megvalósuljon. Az ő országa a mennyek országa, az én mennyországom, mert a boldog örökkévalóság Istennel való bízó és szerető egyesülésben áll. Már a földön is az a lelkület és érzés, ahogyan Istenben megnyugodva élek, jelenti az én mennyországomat. Már itt is örömmel tölt el minket és az élet útját mutatja nekünk. (Zsolt. 15, 11.) Amint nálunk van, az egész világ megváltozott körülöttünk. Más értelmet nyertek az események és minden mulandó dolog az örökkévaló jelképe lett, amely mögött Isten áll.

Ha arcát keressük, mi is ezt a választ kapjuk tőle: „Megmutatom majd neked egész jószágomat.” (Ex. 33, 19.) Mikor boldogságról van szó, az ember mindig csak egy kicsit kíván, milyen lesz akkor az a boldogság, amikor látjuk az egész jószágot és miénk lesz a teljes, minden jó. Enyém lesz az Isten, akiről már itt a földön elmondhatom a Zsoltárossal, hogy nála nagyobb javam nincsen. (Zsolt. 15, 2.) Addig is, amíg őt így láthatom, míg

megvalósul Isten országa, Szent Ferencsel csak annyit mondhatok: Én Istenem és mindenem! Ő az enyém és én az övé vagyok, mert ő számomra minden. A világban lépten-nyomon felismerhetem gondolatait, bár ezek még nincsenek kifejtve, hanem el vannak rejtve. Nem kész megoldások, hanem feladatok, nem holt keretek, hanem új kikezdéseket nyújtó életcsírák. Ezzel a tudattal kell keresnem őt és dolgoznom megvalósításukon, Isten országának a lelkemben és az egész világban való terjesztésén. Várom az időt, mikor elérkezik az ő teljes uralma, mikor Isten lesz minden mindenekben (I Kor. 15, 28.), de azt is tudom, hogy az én Istenem is hív és vár engem. Az életben mindenütt találkozhatom vele. Kötelességek és áldozatok, hősi tettek és egyszerű lemondások, szenvedések és tiszta örömek fátyola mögött az ő arca tekint reám. S ha megtaláltam őt, aki az én mindenem, nem lesz nehéz szeretnem. Mindenfelől hallhatom, mint az egész teremtés himnuszát Prohászkanak (Elmék. I. Ö. M. 6, 280.) a lelkemhez szóló felhívását: „Szeresd az Istent, a te fölséges, édes mindenedet, azt az örökkévaló, magát egyre jobban kinyilatkoztató nagy jót, „omne esse“, a lét és élet dagadó óceánját, azt a meleg, boldog örök életet, kiből fakadnak lelkek és lelkesülések, intuíciók és inspirációk és az extázisok örömei, mint rügyei a lelki tavasznak; kiből való a szellemek víziói és a művészetek inspirációi, ki bűvöl lelket s ritmust, s harmóniát önt ki a létre. Szeresd ezt a legreálisabb szépséget, mely poézis és valóság; azt a produktív őserőt, mely gördít csillagot s rajzol virágot s szívedben szárnyaló, édes érzést önt. Szeresd őt, kiből való az anya öröme; őt, ki által születik gyermek és fakad virág; kiből való a boldogság énekének minden motívuma, ki tejet és mézet és bort csepegtet a szeretők, a költők, a samaritánok ajakára; — ki könnyeket fakaszt s a csendes

örömök pacsirtadalait inspirálja, — ki a mély megindulás könnyeit keveri a fájdalomba, s homálylyal, sötétiséggel is dolgozik a több, szebb élet kialakításán. Szeresd Őt, Uradat, Mindenedet, ki akarja, hogy több, szebb, erősebb, teltebb, gazdagabb lélek légy; ki vonz téged, s fölhúzza kegyelmének zsilipjeit s lelkedet folytonos, szebb, öntudatosabb élettavasza neveli. Szeretni kell Őt szívvel, erővel..." Akit így lehet szeretni: az a mi Istenünk, az én Istenem!

IRODALOM

Az állandóan időszerű Isten-problémának a mai korhoz és emberhez szóló néhány különleges vonatkozására akart rámutatni ez a szerény munka. Az itt közölt gondolatok, amelyek beszédek formájában az Egyetemi-templom Jézus Szíve-kilencedének konferenciabeszédei sorozatában és egyetemi hallgatóknak tartott lelkigyakorlatokon hangzottak el, alkalmosságuk miatt nem méríthették ki mindazt a problémát, amit a vallásbölcselet és lélektan a mai válságok kapcsán felszínre hozott. Inkább csak utalásokat vagy a kérdések által kiváltott eligazító szempontokat nyújthattunk és ezért kötelességünk hivatkozni forrásainkra, ahol a mai Isten-problémába elmélyedést kereső olvasó részletesebb kifejtést találhat.

Az európai kultúra válsága által felvetett problémák, amint erre bevezetésünkben hivatkoztunk, mind beletorkollnak az istenhít kérdésébe és korunk lelkének rajzát nyújtó kultúrbölcselek munkái mind kellő anyagot nyújtanak ennek elmélyítéséhez. Az általunk adandó feleletben, úgy véljük, hogy a *Szent Tamás* által megrajzolt istenkép (*Summa Theologica* I. q. 2—26.) van olyan mély és egyetemes, hogy eligazításul állíthatjuk a mai ember elé, amint ezt az ő szelleméből merítő dogmatikai tárgyalás is elénk tárja. (Schütz Antal: *Dogmatika*, Budapest, 1937² I. 285—387. o.)

Számos nehézség áll útban a világfölötti és mégis a világban működő isteni valóságnak megismerésében és a világgal való kapcsolatainak feltárásában. Ezekre a vallásbölcseleti kérdésekre

felel P. E. Przywara S. J. munkája: *Gott, Fünf Vorträge über das religionsphilosophische Problem. Der kat. Gedanke Bd. 17. Köln-München-Wien, 1926.* A metafizikai orientációt kereső bölcsélet a teljes létgazdagságot valló szenttamási isteneszme eligazítást adó fényében törheti át az esetleges lét korlátait és juthat el az egyetemes lét fogalmának segítségével a világ fölött álló isteni valósághoz. (A. Horváth O. P.: *Der thomistische Gottesbegriff, Freiburg i. d. Schweiz, 1941.*) Ennek az útnak a történelemből való kiindulását nyújtja és részletesen igazolja Schütz Antal munkája: *Isten a történelemben, Budapest, 1934, 33—125. o.*

Hogy az erkölcsi rend megalapozásának problémája és számos, a mai ember világnézetére döntő jelentőségű erkölcsi kérdés milyen kapcsolatban van az istenhittel és a különböző, ma divatos etikai rendszerek milyen világnézeti irányt képviselnek, arról Th. Steinbüchel könyvéből nyerünk tájékoztatást. (*Die philosophische Grundlegung der kath. Sittenlehre, I. 95—212. o. Tillmann: Handbuch der kath. Sittenlehre Bd. I. Düsseldorf, 1938.*) A vallásalkotó modern törekvések és faji világnézet képviselőinek isteneszméjéről pedig Nyéki Kálmán: *Vallás és faj c. munkája* (Budapest, 1941.) rajzol éles képet. Nem hagyhattuk figyelmen kívül azokat a gondolatokat sem, amelyeket a bolsevizmus világnézete termelt ki és indított harcra a keresztény Isten ellen. (N. Berdiajew: *Wahrheit und Lüge des Kommunismus, Luzern, 1934.* — I. von Kologriwof: *Die Metaphysik des Bolschewismus, Salzburg, 1934.*) Meg kell említenünk R. Otto *Das Heilige* (Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen, München, 1936.) c. munkáját is, amelyben a mai gondolkodásra annyira jellemző módon

az istenségben a numinosum titkosságát kiemelő érzést elemzi részletesen.

Mivel az Istenben való hit nemcsak elméleti kérdés, hanem az egész ember érzésvilágát átjáró probléma, tekintettel kellett lennünk az elméleti igazságoknak a mai emberhez szóló gyakorlati következményeire is. Ezért elsősorban és legtöbbször *Prohászka* t szövegeit szövegeztük meg, aki nálunk csodás hatással keltette életre a lelkekben Istent és gondolatai ma is eleven erővel hatnak. Rajta kívül a mai ember lelki problémáival vetnek számot *Trikál József* munkái és mellette elsősorban *Romano Guardini* (*Vom lebendigen Gott*, Mainz, 1936.) és *Peter Lippert* (*Der Mensch Job redet mit Gott*, München, 1934.) könyveire hivatkozhatunk, amelyek a modern ember szívéhez is szólnak és lelki sebeinek tapintatos kezelésével, de mégis mélyreható orvoslásával mutatják az utat Isten felé.

TARTALOM

A mi Istenünk — — — — —	5
Ki a mi Istenünk? — — — — —	14
Az élő Isten — — — — —	29
A szabadító Isten — — — — —	43
Isten titka — — — — —	57
Isten arca — — — — —	70
Isten keze — — — — —	83
Isten szíve — — — — —	94
Az Isten fiatal — — — — —	105
Az én Istenem — — — — —	114

